

MİMARCA

EYLÜL/SEPTEMBER 2020 ISSN:1306-3138 YIL/YEAR: 32 SAYI/ISSUE: 90 FİYATI/PRICE: 10TL
KTMMOB MİMARLAR ODASI DERGİSİ UCTCEA CHAMBER OF ARCHITECTS JOURNAL

MİMARCA ELESTİRİ VE
OTORİTER YARGI

90

ISSN 1306-3138

90

9 771306 313002

Sayı 90 *Eylül 2020

Dosya:
Mimarca Eleştiri ve Otoriter YargıSahibi: **KTMMOB Mimarlar Odası adına
Kozan Uzunoğlu**Mimarlar Odası Yönetim
Kurulu adına Temsilci:
Türker AktaçYayın Kurulu Başkanı:
Ceren KürümYayın Kurulu Sekreteri:
Bahar UluçayYayın Kurulu Üyeleri:
**Abdullah Can
Aliye Menteş
Devrim Yücel Besim
Münevver Özgür Özersay
Pınar Uluçay Righelato
Resmiye Alpar Atun
Yasemin Mesda**İdari Sekreter:
Melis AktaçKapak Tasarımı:
Gürkan GökaşanGrafik Tasarım:
Esra Can Akbil - Emre AkbilGrafik Uygulama:
Gürkan Gökaşan

ISSN 1306-3138

Nuri Efendi Sokak, No:3,
Arabahmet Mahallesi
Lefkoşa, KKTC
Tel: +90 (392) 229 2105
+90 (392) 229 2106
Fax: +90 (392) 229 2107
E-posta: info@mimarlarodasi.org
yayin@mimarlarodasi.org<http://www.mimarlarodasi.org>**MİMARCA Hakkında**

KTMMOB Mimarlar Odası yayını Mimarca dergisi, Kıbrıs'ta Mimarlık ve Kentleşmeyi ilgilendiren gündemi 1989 yılından itibaren takip ederek hem kuramsal hem de meslek pratiğindeki tartışmalara katkı koymayı hedeflemiştir. Akademisyen, araştırmacı ve tasarımcıların öncülüğünde bir mimarlık dergisi olmakla birlikte mimarlık alanında farklı düzey ve mecralarda yer alan tüm aktörlerin birikimine de kapısını açık tutan ve onların da aktif katılımını önemseyen Mimarca, eleştirel bakışın kendini hissettirdiği, mimarlık yazını alanında düşünsel bir çabaya sahip herkese açık bir platform olmayı hedeflemektedir. Daha geniş bir hedef kitlesine ulaşabilmek adına Mimarca, önümüzdeki dönemde uluslararası veri tabanlarında yer almayı temel hedefleri arasına koyarak, Kıbrıs Türk Mimarlığı'nı uluslararası platformlara taşımayı amaç edinmiştir. Bu hedef doğrultusunda 83. sayıdan itibaren Mimarca'da basılan bilimsel nitelikli makaleler yayın kurulu ve davetli hakemlerce değerlendirilmektedir.

Yılda iki kez okurları ile buluşmayı hedefleyen Mimarca, süreli bir yayın olarak önceden belirlenen ve duyurulan tema çerçevesindeki dosya yanında gündemi de takip etmek amacı ile her sayı içinde dosya dışı yazılara da yer vermektedir. Akademik ve bilimsel içerikli makaleler, kitap incelemeleri, Kıbrıs Türk Mimarlığı'na önemli katkı koymuş mimarlarla söyleşiler, uluslararası alanda ödül almış önemli mimar ve projelerin tanıtımının yanı sıra disiplin ötesi yazılara da düzenli olarak yer verilmektedir.

Mimarca dergisi, 1991 yılında yayımlanan 27. sayısından itibaren tüm sayıların içerikleri, tam metin ve görselleri <http://www.mimarlarodasi.org/tr/mimarlar-odasi-yayinlari/> mimarca-dergisi/ adresinden izlenebilmektedir. Dergi yayımlandıktan sonra yeni sayı web sitesinden ücretsiz indirilebilmektedir.

Mimarca Yayın Koşulları:

- KTMMOB Mimarlar Odası Yayın Kurulu'na ulaştırılan yazılar ve görseller dijital formatta kabul edilecektir. Bunlar e-posta yolu ile **yayin@mimarlarodasi.org** adresine gönderilecek veya CD/DVD içerisinde Mimarlar Odası sekreterliğine Yayın Kurulu'na ulaştırılmak üzere teslim edilecektir.
- Yayın komitesine gönderilen yazılar, yazar isimleri kapalı olarak yayın kurulu üyeleri ve davetli hakemler tarafından değerlendirilir. Dolayısı ile yazar bilgilerini içeren kapak sayfası yazıdan ayrı olarak kaydedilerek teslim edilecektir. Kapak sayfasında yazının ve yazarın ismi, kurumu ile yazarın iletişim bilgileri bulunmalıdır. Yayın Kurulu, yazıların basıma uygunluğuna karar verir; bilimsel nitelikli makalelerde bu karar davetli hakemlerin raporu ile kararlaştırılır. Basım bilgisi yazarlara teslim tarihinden itibaren 2 ay içerisinde yazılı olarak bildirilir. Dergiye yazı gönderen kişiler, yazılarının, aynı zamanda Mimarlar Odası web sitesi ve yayın organlarında görsel malzemesi ile birlikte yayımlanmasını kabul etmiş sayılır.
- Yazıdaki görüşler yazar(lar)a aittir, Yayın Kurulu'nu hiçbir koşulda bağlamaz.
- Dergiye gönderilecek bilimsel yazılarda yayın etiği gözetilmeli, COPE (Committee on Publication Ethics)'un "Editör ve Yazarlar için Uluslararası Standartlar"ı dikkate alınmalıdır.
- Yazıların içeriklerine ilişkin 150 kelimelik Türkçe ve İngilizce özet ve anahtar kelimeler yazı ile birlikte gönderilmelidir. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Örnek: TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, ERIC vb. gibi kaynaklar kullanılabilir.
- Görsel malzeme yazıdan ayrı olarak kayıt edilmiş, TIFF, JPEG veya EPS formatında, eni 15 cm ve 300 dpi çözünürlükte teslim edilmelidir. Gönderilen görsel malzemelerin telif hakları yazarın sorumluluğundadır; görseller için kaynak gösterilmesi gereklidir.
- Notlar ve kaynaklar ise sonnot biçiminde, tümü Latin Alfabeti ile verilmelidir. İnternet kaynakları izleme tarihi ile birlikte verilmelidir. Kaynak gösterme biçimi "Chicago Manual Style"’a uygun olmalıdır.

<http://www.mimarlarodasi.org/tr/mimarlar-odasi-yayinlari/mimarca-dergisi-eser-degerlendirme-kriterleri.html>

ÖNSÖZ

MİMARCA ELEŞTİRİ
VE OTORİTER YARGI

Ceren Kürüm

8

MİMARCA BAKIŞ

53. DÖNEME
GİRERKEN...

Kozan Uzunoğlu

10

16

SANATSAL KATKI

KATILIMCI TASARIM
VE MİMARİ TASARIM
STÜDYOLARINDA
ELEŞTİRİ KÜLTÜRÜ

Ehsan Daneshyar

18

ODA HABERLERİ

“ŞİİRİN DİLİ DE MİMARLIĞIN
DİLİ DE ÖNCE YÜREKTEN
SONRA COĞRAFYADAN
GEÇİYOR”* :
MİMAR CENGİZ
BEKTAŞ’IN ARDINDAN

Pınar Uluçay Righelato

30

ANTROPOSEN ÇAĞINDA
MİMARLIK ELEŞTİRİSİNİN
SINIRLARI

Lerzan Aras

36

21

90’LIK MİMARCA’YA
MİMARCA GÖRÜŞLER

Devrim Yücel Besim

40

GELİŞEN DÜNYA DÜZENİ
İLE UNUTULAN DEĞERLER:
EFLATUN’UN MİMARİ
ELEŞTİRİYE YANSIMASI

Erçim Uluğ

DİSİPLİN-ÖTESİ

HUKUK, MİMARİ
VE ELEŞTİRİ

Nurcan Gündüz

47

YARIŞMA ÜRÜNÜ: 41

54

YENİKAPI MEYDANI’NDA
YAŞANAN PARADOKS:
KENTSEL BOŞLUKTA
DÜŞÜNSEL VE
MEKÂNSAL
OLASILIKLAR

Türkan Ceylan Ünal Baştürk

MİMARİYİ DÖNÜŞTÜREN
ELEŞTİREL YAKLAŞIM
VE SANAT İLE ZANAAT
ARASINA SIKIŞMIŞ
BİR MESLEK

Onur Olguner

51

KUZEY KIBRIS,
İSKELE KIYI ALANLARI
İÇİN REZİLYANS
EYLEM PLANIAngela M. Hartsell
Jason Murray Winn

66

YARIŞMA ÜRÜNÜ: 44

DÖNÜŞMEKTE OLAN
GECEKONDU BÖLGESİ:
YEŞİLDERE

Birsu Ece

58

KİTAP ELEŞTİRİSİ

İÇ... İÇTEN DE ÖTE...
“YENİ ÇAĞIN
YENİ KİTASI ‘İÇ’TİR”

ECE TEMELKURAN

Kağan Günçe

72

77

KARİKATÜR

Serhan Gazioğlu

Bu Sayıdaki Reklam Dizini

Miro Design Room
Ermetaş
Tüfekçi Grup

» Rahatlık Elinizde «
RELAXATION AT HAND

hansgrohe

(+392) 223 87 82

32, Kemal Şemiler Caddesi, Kermiya, Lefkoşa/Kıbrıs • Eposta: info@mirodesignroom.com • Websitesi: www.mirodesignroom.com

Sosyal medyada bizi takip ediyor musunuz? 😊 > 📷 /mirodesignroom 📺 /Mirodesignroom

ERMATAS

LEFKOŞA - GİRNE - MAĞUSA

Doğanın zarafetini evinize getiren parke seçenekleri için...

www.ermatas.com | Lefkoşa: 228 5800 | Girne: 815 2466 | Mağusa: 365 5500

ÖNSÖZ

Mimarca Eleştiri
ve Otoriter Yargı

Ceren Kürüm

Değerli Mimarca okuyucuları,

Geçtiğimiz sayıdan bu yana yalnızca yeni bir Kıbrıs Türk Mimarlar Odası yönetimine değil bambaşka bir dünyaya, bilinmedik mekanlara geçiş yaptık. Kovid-19 salgını bizi hazırlıksız yakaladı; sağlıktan eğitime, ulaşımdan mimarlığa neredeyse her sektör sudan çıkmış balık misali çırpındı durdu. Hala düzlüğe çıkamadık, görünen o ki Kovid-19 ve etkileri uzun süre bizimle olacak ve yaşamın her alanında radikal değişiklikler yapmadığımız sürece güvende hissetmemiz de mümkün olmayacak.

Dünya salgının açtığı yaraları sarmaya durmuşken bu dönemi nispeten hafif atlatan Kuzey Kıbrıs son altı ayda kendi içinde belki de hiç olmadığı kadar konuştu, tartıştı. Halk sosyal medya organları facebook ve twitter üzerinden hem politikacıları hem de yanlışa düştüğüne kanaat getirdiği vatandaşları kıyasıya eleştirdi. Bizimki gibi küçük topluluklarda iletişimi domine eden ‘etraf ne der’ kaygısı, can havline yenik düştü ve yer yer dijital linçlere varan ‘eleştiri’ fırtınalarını hayretle gözlemledik.

Doğru ya, konu komşu ne der / birinin akrabası çıkar / kimseye ayıp olmasın / sonra işimiz düşer gibi ‘küçük yer kaygıları’ yüzünden toplumsal düzeyde ne eleştirmeyi ne de eleştiri kabul etmeyi hiç öğrenmemiştik. Eleştiri bizim için bir yabancı dil gibiydi, ilk öğrendiğimiz de o dilin çirkin kelimeleri oldu.

Mimarca 90 için Mimari Eleştiri ve Otoriter Yargı temasını seçerken aslında siz okuyucularımızın, Oda üyelerimizin, sektör paydaşlarımızın ve hatta sektör ötesinden bireylerin bizi eleştirmesini ve bundan faydalananarak gelişmeyi ümit etmiştik. Ne var ki, eleştiri toplumumuzda hala saygın bir yazın türü olarak benimsenmediği gibi ancak yıpratıcı anlamda yapılabileceği algısı yaygın. Nitekim, bizi eleştiren bir yazı elimize ulaşmadı.

Halbuki eleştiri, mimari stüdyodan yazına kadar mesleğimizin her noktasında kullandığımız en güçlü tasarım araçlarından biri. Tashih olarak tasarım öğrenmiş olan meslektaşlarımızdan eskize dokunmadan kritik veren proje hocalarına kadar ilerledik. Tashih, yani

düzeltilme; öğrencinin tasarımının hali hazırda hatalı olduğu önyargısı üzerine kurgulanmış bir eğitim sistemiydi. Yanlışlar, proje hocasının görüşüne göre düzeltme alır, tabiri caizse doğrultulurdu. Mimarlık eğitimi epey zamandır kritik, yani eleştiri, tenkit üzerinden yürüyorsa da mezuniyet sonrası uygulama hayatında nedense eleştiriye - temel eğitim aracımıza - karşı bir hassasiyet gelişiyor.

Mimarca sayfalarında yerel mimarların güncel işlerine yer vermek dahi bu kaygılar yüzünden mümkün olmuyor. Oysa meslektaşların birbirinin deneyimlerinden öğrenebilmesi, yerel mimari üretimimizin standardının yükseltilmesi için çok önemlidir. Ne var ki mimari pratiğin yazılı eleştirisi Kıbrıs’ın kuzeyinde çok ender görüldüğü gibi varlığı da hoş karşılanmamakta. Çünkü eleştiri yapmak için üslup bilmek gerektiği kadar eleştiri almak da öğrenilen bir beceridir ancak kültürel nedenlerden olsa gerek, toplumumuzda bu eğitim yer edinmemiştir. Süreli yayınlara teslim edilen akademik metinlerin dürüstçe tenkidi dahi ancak yeni yeni, o da double-blind peer review

(çift kör hakemli değerlendirme) sistemi sayesinde, yargılanma kaygısı olmadığından erişebildiğimiz bir fırsat. Fırsat diyorum çünkü bu sayede en kıdemli akademisyenlerin dahi en deneyimsizlerle eşit düzeyde tenkit edileceklerini bilmeleri elbette daha kaliteli metinlere ve üst düzey literatüre kavuşmamıza yol açacaktır.

...

Yıllardır parçası olmaktan gurur duyduğum Mimarca dergisi Kıbrıs Türk mimari yazınına 90 sayıdır katkı yapıyor. Yayın Kurulu eski başkanımız Devrim Yücel Besim bu sayıdaki yazısında Mimarca’nın doğumundan bugüne fotoğrafını çekti ve çok kıymetli okurlarımızın görüşlerini aktardı. Mimari eleştiri teması üzerine birbirini tamamlayacak noktalara değinen dört değerli katkıdan ilkinde Ehsan Daneshyar stüdyolardaki eleştiri pratiğinin demokratikleşmesini ele alarak proje hocasının, fikir paylaşımı yapan salt kaynak olmaktan çıktığı ‘katılımcı tasarım’ sürecinin zenginliğinden bahsediyor. Onur Olguner yakın tasarım tarihini değerlendirerek her ekolün aslında kendini bir öncekinin eleştirisi üzerinden tanımladığını anlatmış. Lerzan Aras ise kıymetli katkısında ekolleri kıyaslayarak eleştiriye disipline yönlüyor ve mimarlığın güncel şartlarda insan yaşamına ve kullanıcının eleştirisine göre kendini adapte edebilmesi gerektiğini aktarıyor. Mimarlığın misyonunu sorgulayan bir diğer yazıda ise Erçim Uluğ mimari tasarımda erdem arayışını felsefi olarak değerlendiriyor.

Bu sayının Disiplin-Ötesi bölümünde konuştuğumuz olan ceza hukukçusu Nurcan Gündüz, mimarlıkla bağdaştırmayı çok düşünmeyeceğimiz avukatlık mesleğinin eleştiriye açık yanlarını mimarların maruz kaldığı toplumsal yargıyla kıyaslayarak pratiğin gözle görünür olmasının yarattığı eleştiriye açıklık durumunu

irdeliyor. Tema Dışı katkı ise yıllardır adada yaşayan ABD’li şehir plancıları Jason Winn ve Angela Hartsell tarafından İskele bölgesindeki kıyı alanlarının korunmasına dair yazılmış. Yöre halkının ve İskele kent merkezinin kıyı şeridiyle sağlıklı ilişkiler geliştirebilmesi için hazırlanan yönetim planı önerileri okunmaya değer. Son olarak Kağan Günçe’nin yorumuyla Ece Temelkuran’ın ‘İç Kitabı’ değerlendirmesinde kendinizi kitabın sayfalarında bulabilirsiniz.

...

İçinden geçtiğimiz bu zor süreçte salgın kaynaklı olmayan büyük kaybımız Cengiz Bektaş oldu. Mart ayında 86 yaşındayken hayata veda eden ve Kıbrıs’la özel bir bağı olan bu tutkulu ve usta mimarı Pınar Uluçay Righelato’nun katkısıyla anıyoruz. Aynı günlerde ünlü mimar, şehirci ve eleştirmen Michael Sorkin 71 yaşında Kovid-19 nedeniyle hayatını kaybetti. Modernist Bağdad’ın mimarı olarak da bilinen ünlü tasarımcı ve teorisyen Rifat Chadirji de salgında yitenlerden oldu. Endonezyanın önde gelen mimarlarından olan Ahmad Djuhara ise yalnızca 54 yaşında Kovid-19 nedeniyle vefat etti.

Pandemi önümüzdeki dönemde de hayatımızın tümünü etkilemeye devam edecek gibi görünüyor. İçinde bulunduğumuz bu anomaliyi çözmek için sizleri Mimarca 91’in teması olarak seçtiğimiz Çevrimiçi: Dijital Mekanlar üzerine yazmaya davet ediyoruz.

Sağlıkla kalın,

Ceren Kürüm

*KTMMOB Mimarlar Odası
Yayın Kurulu Başkanı*

cerenkurum@gmail.com

MİMARCA BAKIŞ

53. Döneme
Girerken...

Kozan Uzunoğlu

Değerli Üyelerimiz,

Öncelikle herkesi 53. Dönem Yönetim Kurulumuz adına da sevgi ve saygıyla selamlamak istiyorum. Bilindiği üzere, 7 Mart 2020 tarihindeki genel kurulumuzun hemen sonrasında Covid-19 salgını nedeniyle ülkemizde etkin karantina yöntemleri uygulanmış ve hepimiz evlerimize kapanmıştık. Bu süreç içerisinde yönetim kurulu olarak dijital imkanlar çerçevesinde toplantılarımızı aksatmadan ve yoğun bir şekilde sürdürmeye çalıştık ve meslektaşlarımızı yakından ilgilendiren birçok gelişmeyi de e-posta ve/veya diğer dijital platformlar üzerinden duyurmaya, paylaşmaya gayret ettik. Sonrasında da, halen devam eden pandemiye karşı öngörülen tüm tedbirleri alarak yönetim kurulu üyelerimiz ve personelimiz, sizlerin de hoşgörüsüyle çalışmalarına özveriyle devam etmektedir.

Eylül 2020 itibarıyla yönetim kurulu olarak yaklaşık yedi aylık bir süreci tamamlamış oluyoruz. Bu süreç içerisinde önemli konular üzerine yaptıklarımızı ve yapamadıklarımızı sizlerle paylaşmak istiyorum.

52. Dönem Yönetim Kurulu tarafından başlatılan e-vize projesinin hayata geçmesi için yoğun bir uğraş verilmiştir. Şu anda, teknik sorunlar aşılmış ve proje hayata geçme aşamasındadır. Teknik ve kitabet personelimizin eğitimleri ile üyelerimizin kullanımına yönelik kılavuz kitap tamamlanmıştır. Yakın zamanda ilan edeceğimiz ve üyelerimizin elektronik imza başvuruları sonrasında proje hayata geçebilecek. Böylelikle, üyelerimiz çalışma ofislerinden çıkmadan, ödemeler dahil vize işlemlerini tamamlayabilecekler. Bu projeye üyelerimizin de sahip çıkmasıyla ruhsatlandırma sürecinde ilgili diğer tüm kurumların da elektronik ortamda hizmet vermelerinin teşvik edileceğine inanıyoruz. Burada en büyük sorunumuz birlik altında yürütülen vize hizmetlerinde mekânsal yetersizliktir. Birlik binası için öngörülen tadilat ve ilave katlar sonrasında bu sorunun çözülmesini beklemekteyiz.

Mayıs ayından itibaren, mesleki uygulamalarımızın gelişmesine yönelik olarak üyelerimizden gelen

talepler değerlendirilmiş ve çeşitli ihtisas komisyonları kurulmuştur. Gönül veren üyelerimizden oluşan bu komisyonlarımız, yönetim kurulumuzla koordinasyon halinde meslek adına çeşitli tespitler, mesleği geliştirecek ve daha ileriye taşıyacak proje, etkinlik önerileri üzerine çalışmalarını sürdürmektedirler. Üyelerimizin vize bürosuna proje sunma aşamasında yaşadıkları sorunları asgariye indirmek üzere “Sıkça Sorulan Sorular” başlığı altında bir çalışma başlatılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlanmasıyla özellikle zaman israfını önlemeyi ümit etmekteyiz.

Haziran ayı sonunda pandemi hastanesinin yerel kaynaklarımızla hayat bulması yönünde KTMMOB yönetimi ile birlikte hizmet alımı süreci ile ilgili gerekli girişimlerin yapılmasına etkin katkı koyulmuştur. Ancak, gelineen noktada hükümetin aldığı bir kararlar farklı bir çözüm noktasına gidilmiştir. Bu konuyla ilgili sürecin gelişimine ilişkin kamuoyuna gerekli kapsamlı açıklamalar yapılmıştır.

Proje yapan müteahhitler konusuyla ilgili birlik ve inşaat mühendisleri odasıyla koordinasyon içerisinde

eşzamanlı etkin tedbirler almak üzere yasal zeminde çalışmalar yapılmaktadır. Yönetim kurulu olarak, göreve başladığımız günden itibaren tarafımıza sunulan çok sayıda yasa ve tüzük tasarıları üzerine görüşler bildirilmiştir. Bunun yanında çeşitli devlet daireleri ve belediyelerdeki uygulamalarda yaşanan sıkıntıları gidermek üzere, yönetim kurulu olarak ilgili kurumlara gerekli ziyaretleri yapıyoruz. Bu tür konularda siz üyelerimizden gelebilecek uyarıları ve katkıları çok önemseyeceğimizi belirtmek isterim.

Ülkemizdeki mimarlık okullarının bölüm başkanları veya temsilcilerinden oluşan akademik kurul toplantısı Ağustos ayında gerçekleştirilmiştir. Eğitimde yapılabilecek işbirlikleri, yaşanan sorunlar ve oda çalışmalarıyla ilgili karşılıklı görüş alışverişinde bulunulmuştur. Bu toplantıda “Mesleğe Kabul Tüzüğü” nün hayata geçirilmesinin önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

Geçtiğimiz son üç yılda AB Hibe Programı ile hayat bulan Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi'miz, bu yıl odamızın kendi öz kaynaklarıyla devam ettirilirken, üyelerimizin en fazla talep ettikleri eğitimler dikkate alınarak önümüzdeki yılın Şubat ayına kadar yoğun bir eğitim programıyla takvimlenerek planlanmıştır. Eğitimler aralıksız dönemler şeklinde planlanmaya devam edecektir. Pandemi dolayısıyla, tüm eğitimler çevrimiçi olarak yapılmakta ve kayıt altına alınan bu eğitimlere odamız adına açılan Youtube kanalından istenildiğinde ulaşılabilir.

Eylül ayı sonunda AB Hibe Programı'ndan faydalanmak üzere, mesleğe dair insan kaynaklarımızın geliştirilmesi amacıyla “kapasite artırımı” konu başlıklı projemizle başvuru yapılmıştır. Projenin kabul görmesiyle odamızın daha profesyonel ve verimli bir yapıyla, üyelerimize

ve toplumumuza hizmet vereceğine inanmaktayız.

Artık geleneksel hale gelen “Mimarca Mekan Anlatımı Kompozisyon Yarışması” ve bu yıl uluslararası olarak gerçekleştirilecek mimarlık öğrencilerine yönelik “Ziya Tanalı (ZT) Ödülleri” yarışmalarının da ilanlarını Mimarlık Haftası etkinlikleri olarak duyurduk. Zt Mimarlık Öğrencileri Proje Yarışması'nın gerçekleşmesine önemli katkı koyan Girne Belediyesi Başkanlığı'na ve Tanalı ailesine de buradan teşekkür etmek istiyorum.

Yukarıda bahsetmiş olduğum tüm bu çalışmaların yürütülmesinde özverili katkı koyan yönetim kurulu üyelerimize, personelimize, sürekli gelişim merkezi programlarına katkı koyan eğitmenlerimize, ihtisas kurullarında görev yapan üyelerimize, her zaman desteklerini sürdüren önceki dönemlerin oda başkanlarına ve yönetim kurulu üyelerine, bizlerle işbirliği içerisinde olan birlik yönetimimize ve birlik altındaki tüm oda başkanlarına da ayrıca teşekkür etmek isterim.

Son söz olarak; Mimarca'nın 90. sayısı ile ilgili olarak bir kaç söz söylemek gerekirse, görüyorum ki yine yayın kurulumuz büyük bir titizlik ve özveri içerisinde “Mimarca Eleştiri ve Otoriter Yargı” temasını derlemiş ve değerli yazarlarımızın da katkısıyla ülkemizin mimarlık hafızasına sunmuşlardır. 90. sayı, “Mimarca”nın hayatında önemli bir kilometre taşı. 100. Sayıya doğru giderken Mimarlar Odası olarak kalitesini artırarak kesintisiz devam eden bu yayınlara hepimiz gurur duymalıyız.

“Mimarca Eleştiri ve Otoriter Yargı” temasının ilk anda bana çağrıştırdıkları şunlar oldu; acaba kendi kendimize özeleştiriyi yapabiliyor muyuz, özeleştiriyi yapabilecek erdeme sahip miyiz? Bunu yapmak istiyor muyuz? Kendi meslek etiğimizi içselleştirebildik mi? Kendimizi

geliştirmek ve mesleğimizi yüceltmek için yeterince çaba sarf ediyor muyuz? Mesleğimize, meslektaşlarımıza, topluma, insanlığa, çevremize ne kadar saygılıyız? Meslek içerisinde attığımız adımların öncelikle toplum ve çevreyi sahiplenene ve fayda getiren sorumluluklarımızın bilincinde olup olmadığımızı kendi kendimize soruyor muyuz?

Kişisel egoların durulduğu, kamu yararına evrensel çabanın yoğunlaştığı, özgür, hür ve adaletli bir dünya dileklerimizle... Sevgiyle, sağlıklı kalın.

Saygılarımla

Kozan Uzunoğlu

KTMMOB Mimarlar Odası Başkanı

koz.uzunoglu@gmail.com

ENGLISH ABSTRACTS

PARTICIPATORY DESIGN AND THE CULTURE OF CRITIQUE IN ARCHITECTURAL DESIGN STUDIOS

During last five decades, participatory design has been introduced as a new approach in architectural education. Participatory design, as a new paradigm, suggests a more democratic approach to the teaching and learning process which considers the involvement of the local people and community in the architectural design studios. The traditional design studios are based on weekly critiques which are shared between the lecturer and the students. It is a one-way process which solely develops by the lecturer. This one-way design process opens the ground for the lecturer to turn into an authoritarian figure which projects design ideas to the students. The students as apprentices are obliged to follow the lecturer.

Participatory design is capable of enhancing the culture of critique in design studios as it involves other stakeholders. Participatory design involves the community or the local

people in the design studio. In this way, the studio is set in a real context which involves real stakeholders in the process of architectural design. Local people as experts participate in the design process and share their local knowledge with the studio. In this way, the local knowledge is regarded as raw data which can be implemented into the actual design projects. During the design process, lecturer, students, and the local community collaborate with each other. In this new paradigm, the lecturer is not the only source who shares ideas. Indeed, there are other stakeholders who regularly share their ideas, concerns, and thoughts with the lecturer and the students. In this way, the traditional one-way design process shifts to a more democratic teaching and learning process which is multi-dimensional and grounded in a specific context. Also, the final projects as the outcome of the design studio are based on the demands of the local community. Finally, the local community as the final user can relate with the final projects as they are involved as active-agents.

Asst. Prof. Dr. Ehsan Daneshyar

ARCHITECTURAL CRITICS FOR JOURNAL OF MIMARCA

This article was prepared due to the 90th issue of the journal. It is a kind of review including opinions of 15 people who are architects or who met Mimarca in a different way. It explains the background of Mimarca and expresses the expectations from the journal in future.

Assoc. Prof. Dr. Devrim Yücel Besim

'THE LANGUAGE OF POETRY AND ARCHITECTURE SHOULD PENETRATE HUMAN HEART FIRST AND THEN GEOGRAPHY': FOR THE MEMORY OF CENGİZ BEKTAŞ

Turkey and North Cyprus lost one of their most renowned and talented architects, Cengiz Bektaş on the 20th of March 2020. An architect raised in the 1950s, Bektaş left behind a valuable heritage to his society comprised of poems, articles, and books over 100 as well as numerous buildings of the utmost excellence. He was known for the significance he attached to the culture of life, the motto he believed would enrich everyday life. The article is a short memorial cherishing his life, thoughts, achievements, and some of his prominent buildings.

Asst. Prof. Dr. Pinar Uluçay Righelato

THE LIMITS OF ARCHITECTURAL CRITICISM AT THE ANTHROPOCENE EPOCH

Architectural theory of 21st century opens with 2 intellectual polarizations. The first one is the critical theory in continuation since 1960, and the other one opposing it the projective practice, brought to the agenda by Somol and Whiting, which positions architecture in the frame of futuristic architectural scenarios, and arrangements. Critical theory has emerged in 1960's to re-evaluate the socio-political and avangarde viewpoint of modernism; but the global spread of capitalism and pragmatism as a current issue polarised most of the architectural theoreticians, and the competence of critical theory was discussed widely. These discussions, where practice seems to oppose theory should settle down, because the problems of the world are increasingly developing, and these debates don't open new pathways in front of the discipline. It is necessary to start out to consider different grounds for meaning production of architecture, and to make reference to a new point of view, which puts 'human' at forefront. This would mean to redraw the limits of criticism or even to remove them. It is not easy to lead up to a new perspective, when 2 opposing views seem to be inadequate anymore. Actors, conditions, possibilities and more importantly future predictions would be necessary. The aim of this paper is to assess the fuzzy logic of architectural criticism in a decennium until 2030.

Prof. Dr. Lerzan Aras

FORGOTTEN VALUES IN A DEVELOPING WORLD ORDER: REFLECTION OF PLATO ON ARCHITECTURAL CRITIQUE

Since the pyramids by Imhotep, architecture has always been used as a weapon of power struggle. Hundreds of buildings erected to emphasize the wealth of religious entities, kings and emperors are products of a silent power war. Change of power to private sector due to capitalism did not make a difference either. Globalising firms and brands have used architecture towards the same goal and the silent power struggle has continued.

The Bilbao Effect in 1997 has brought a new dimension to this war; and architectural challenge has accelerated over touristic attraction. Buildings with immense budgets challenging the boundaries of creativity and technology have prospered in Europe until the economic crisis in 2009. The 2009 crisis has been a breaking point forcing us to question why we produce in architecture. Lastly, Covid-19 pandemic of 2020 has been –or will be– the topmost breaking point of this questioning. It is worth to question once again; an architecture which forgoes functionality and is created as a product of commissioner's and architect's egos and power struggles.

Following the 1997 Bilbao Effect architectural critique has focussed on aesthetics, proportions, functionality, style and materials; while context and human factors have been pushed to the background. In this context, in order to emphasise such forgotten values, this article attempts to bring a different point of view towards architecture over Platonic virtues. This text is a speculative questioning of a search for virtue in architecture over RIBA International Awards winners.

Asst. Prof. Dr. Erçim Uluğ

LAW, ARCHITECTURE AND CRITIQUE

Critique is a necessary tool of learning and improvement in law and architecture. What is needed and expected; is that criticism is constructive and helps the individual to improve, and it comes from someone who is qualified enough to criticise. This, is the ideal medium for progress and development. Although lawyers and architects may seem significantly dissimilar professionals, they are similarly exposed to harsh criticism of their practices. Apparently, the main basis of such criticism is the visible nature of their work, however visibility alone does not grant someone the right to criticise. This article will try to briefly examine such situations from the viewpoints of lawyers and architects.

Asst. Prof. Dr. Nurcan Gündüz

CRITICAL APPROACH THAT TRANSFORMS ARCHITECTURE AND A PROFESSION STUCK BETWEEN “ARTIST” AND “CRAFTSMAN”

Over the history of time, human kind experienced a number of art movements. Being one of the rare types of art, architecture has experienced the ripples of these movements with its own architectural styles. Every single one of these styles essentially critics the previous styles according to their approach to art. This criticism results in the new standing of that new architectural style. Furthermore, like in the example of the painters, these styles have the power to change the position of the architects in the society. In Modern Architecture, architects had ascended from “the craftsmen who decorates the façades” to a position that designs all aspects of the building. Unfortunately, two world wars, the Industrial Revolution that feeds by these wars and the ever-growing consumer societies created the risk of transforming architects from artists to craftsmen. The article examines this ever growing risk with the history of architectural styles.

Onur Olguner, Architect (MSc)

AN ACTION PLAN FOR RESILIENCY OF THE INTRACOASTAL ZONE AT İSKELE/TRIKOMO, NORTH CYPRUS

To restore value to the natural setting of İskele/Trikomo, North Cyprus, and to involve the community-at-large in building a healthy relationship with their coastline, two certified planners provide insights and inspiration. In this policy brief, environmental, political, and cultural challenges are considered and the resiliency of the İskele/Trikomo region is shown to require an intertwined approach. The authors propose two policies that align with the EC's Integrated Coastal Zone Management guidelines; each has three phases and a list of potential funding sources. The first policy implements inter-ecosystem projects to stimulate the economy and reward a cultural shift toward environmental protection. The second policy creates a symbolic and functional Blue Ring of stations around the island that engage the public in stewarding the natural amenities and enriching their cultural heritage.

Angela M. Hartsell, AICP
Jason Murray Winn, RA, AICP

THE INNER... BEYOND THE INNER... “The New Continent of the New Age is the “Inner” – Ece Temelkuran

The Inner Book is an important part of Ece Temelkuran's trilogy titled ‘All Women are Confused’, ‘The Inner Book’ and ‘The Book of the Edge’. These journey-like books bring the reader face to face with the confrontation he / she lives or needs to live in his/her own inner world. The book, which is part of a triptych whole, tells the reader of the ‘inner’ yet more beyond the ‘inner’. The Inner Book, written in the style of poetry-text, calls on its reader to look at his/her “inner world”.

The writer whispers to the people to look and experience the depths of their inner worlds. During these days when the outside is alienated, Ece Temelkuran's “Inner Book” is a book that makes us notice the ordinariness of worldly things, reminds through metaphors the discovery of the journey to the “interior”, and is a book that needs to be read aloud.

The author of the book who states that “The New Continent of The New Age is the “Inner”, constructed her book with the sections “Nodes”, “Unravels” and “Ultimately INSIDE-Himself”. ‘Nodes’ and ‘Unravels’ are six each. In the work, which does not have a sequential event fiction, a different meaning is attributed to each node and every unraveling. In the work, which is not an event fiction but has an “inner” content fiction, the writer, tells about the most in(ner) with metaphors... This travel book that takes you on an inner journey with deep and inner descriptions makes you discuss, like, question, be questioned, think and feel; helps the heartfelt inner arrive at the shore and the one who dares to get away from the shore to return to the inner.

Assoc. Prof. Dr. Kağan Günçe

MİMARCA 91 İÇİN ÇAĞRI

Kovid 19 salgını birkaç hafta içerisinde neredeyse tüm gelişmiş dünyayı eve kapanmaya zorladı. Günün büyük kısmını boş geçiren konutlar bir anda kalabalıklaşarak en ilkel çok-işlevli hallerine dönerken devasa ofis yapıları ıssızlaştı. Ofisler evlere taşındı, farklı sektörlerde çalışan aile bireyleri ofislerini paylaşmak zorunda kaldı, milyonlarca öğrenci ana mekânları olan sınıflarını bırakıp öğretmenleri ve sınıf arkadaşlarıyla ekranlar aracılığıyla iletişim kurmaya başladı.

Bir anda bütün dünyamız telefon, tablet, bilgisayar ekranlarına sıkışırken, aşına olduğumuz mekânsal deneyimlerden büyük ölçüde uzak kaldık. Bununla birlikte, hapsoldüğümüz konutlarımızı çok daha yakından tanıyarak tasarım hatalarıyla yüzleşmiş olduk. Kalabalık mağaza ve süpermarket yapılarından uzakta, çevrimiçi dükkânların olmayan reyonlarında gezip hayali raflardan ürünler sipariş ettik. Mısır'da bir firavunun mezarını ekranımızdan gezerken ünlü eğitim kurumlarındaki seminerlere ücretsiz katılma şansı bulduk. Stüdyosuz olamayacağı düşünülen mimari tasarım eğitimi bile telefon ekranlarına sığdırılmaya çalışıldı.

Hayatımızın bir anda “çevrimiçi modu”na geçmesi tahayyül edilebilecek en büyük mekânsal

Çevrimiçi: Dijital Mekânlar

devrimlerdendi. Salgının ülkemizdeki ilk tezahüründen bu yana 6 ay geçmiş olmasına rağmen alışageldiğimiz mekânlar hala eskisi gibi değil ve belki de hiç olmayacak. En son 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında köklü değişime uğrayan kamusal mekânlar, bu kez görünmeyen bir düşmandan korunmak üzere değişiyor. Bu konunun açabileceği sayısız alt başlıktan birkaçını yazarlarımıza sunarken, bağlantılı olabilecek tüm alanlardan makale önerilerine açık olduğumuzu hatırlatırız.

• Çevrimiçi Mimarlık Eğitimi: stüdyo kültürünün çevrimiçi ortamda yeniden yaratımı

• Kamusal Mekân: çevrimiçi meydanlar, eylem alanları

• Performans sanatları: Sahne ve seyircinin çevrimiçi mekânlarda buluşma yolları

• Çevrimiçi ibadet mekânları

• Müze, kültür merkezi ve sanat mekânların dönüşümü ve yeni sergileme biçimleri: Dijital sunum / sergileme biçimleri; dijital sergilere ücretsiz erişim

• Balkon ve terasın yeniden keşfi

• Home-office kavramının pandemi-sonrası değerlendirmesi

• Küresel felaket durumunda dış mekânda bulunma hakkını kaybederken kapanacak evi olmayanlar: karantina döneminde evsiz ve vatansızlar

• Sosyal mesafe kavramı ve mekânlarda değişen standartlar

• İnternet ve bilgisayarın varlığı ile değişen/gelişen mimarlık

• Tarihte Salgınlar ve Mimarlığa etkileri

SON TESLİM TARİHİ: 31 Ocak 2021

“91” sayısının tüm üyelerimiz ve mimari tasarım severleri heyecanlandıracağını düşünerek, Mimarca 91'e yazılarınız, eleştirileriniz ve önerileriniz ile katkı koymaya davet ederiz. Ayrıca bu çağrının mümkün olduğunca çevrenizdeki ilgili kişilere de yayılması konusunda destek olabilirsiniz çok seviniriz.

KTMMOB Mimarlar Odası
yayin@mimarlarodasi.org
Nuri Efendi Sokak, No:3,
Arabahmet Mahallesi, Lefkoşa.
www.mimarlarodasi.org
https://www.facebook.com/
ktmmobmimarlarodasi

SANATSAL KATKI

KATILIMCI TASARIM VE MİMARİ TASARIM STÜDYOLARINDA ELEŞTİRİ KÜLTÜRÜ

Ehsan Daneshyar

Son elli yıl içinde, katılımcı tasarım, mimarlık eğitiminde yeni bir yaklaşım olarak yerini almıştır. Yeni bir örneklem olarak katılımcı tasarım, bölge halkının ve kamunun mimari tasarım stüdyosuna katılımını dikkate alan, öğretme ve öğrenme sürecinde daha demokratik bir yaklaşım önerir. Geleneksel tasarım stüdyoları öğretim üyesi ve öğrenci arasında paylaşılan haftalık mimari eleştiri üzerine şekillenir. Salt öğretim üyesi tarafından yönetilen tek yönlü bir süreçtir. Bu tek yönlü tasarım süreci, öğretim üyesini otoriter bir kimliğe dönüştürerek, öğretim üyesinin tasarım fikirlerinin öğrencilere aktarıldığı bir zeminin önünü açar. Öğrenciler, çırak olarak öğretim üyesini takip etmekle yükümlüdürler.

Katılımcı tasarım öteki paydaşları da bünyesine kattığından, tasarım stüdyolarında uygulandığı durumlarda

eleştiri kültürünü geliştirme becerisi vardır. Katılımcı tasarım, bölge halkını veya kamuyu, tasarım stüdyosuna dahil eder. Böylece, stüdyo, mimari tasarım sürecinde gerçek paydaşların bulunduğu, gerçek bağlamda gelişir. Yerel halk bilirkişiler olarak tasarım sürecine dahil olur ve yerel bilgilerini stüdyo ile paylaşır. Bu şekilde yerel bilgi, halihazırdaki tasarım projelerinde hayata geçirilebilecek ham veri olarak kabul edilir. Tasarım süreci boyunca, öğretim üyeleri, öğrenciler ve yerel halk birbirleri ile işbirliği yapar. Bu yeni örneklemde, öğretim üyesi, fikir paylaşımı yapan tek kaynak değildir. Gerçekte, düzenli olarak fikirlerini, endişelerini ve görüşlerini öğrenciler ve öğretim üyeleri ile paylaşan öteki paydaşlar vardır. Böylece, geleneksel tek yönlü tasarım süreci çok boyutlu, özgün bir bağlama oturan, daha demokratik öğretme ve öğrenme

sürecine doğru evrilir. Aynı zamanda tasarım stüdyolarının sonuç ürünü olan final projeler yerel halkın gereksinimleri üzerinden şekillenir. Son olarak, kullanıcı olarak yerel halk, etkin temsilciler olduklarından, sonuç ürünlerle kendilerini ilişkilendirebilirler.

Yrd. Doç. Dr. Ehsan Daneshyar

Mimarlık, Tasarım ve
Güzel Sanatlar Fakültesi
Girne Amerikan Üniversitesi

ehsandaneshyar@gau.edu.tr

EHSAN

GÜNDEMDEKİLER - EYLÜL 2020

Gündem 1

Mimarlar Odası, mesleki gelişime katkı koyabilecek Avrupa Birliği'nin açtığı Hibe programlarının her zaman yakın takipçisi olmuştur. Bilindiği üzere, Avrupa Birliği'nin 2015 yılında açmış olduğu "Eğitimde Yenilik ve Değişim 6" hibe programına başvuru yapmış ve Sürekli Mesleki Gelişim Merkezi projemizi başarıyla odamıza kazandırmıştı. Yine aynı şekilde Mimarlar Odası'nın kurumsal yapısını geliştirici, yenilikçi, mesleki standartların yukarıya taşınacağı, sürdürülebilir kapasite geliştirici sistemi içeren projemizle "Kıbrıslı Sivil Toplum İş Başında 7" hibe başvurusu hazırlıklarına başlanmıştır. 1 Eylül 2020 tarihinde Kredo Muhasebe ve Danışmanlık (KMC) ile iş geliştirme ve proje hizmetleri sözleşmesi kapsamında imzalar atılmıştır. Bu yeni güzel adımı, tüm üyelerimizle paylaşmaktan mutluluk duyuyoruz.

Gündem 2

K.T.M.M.O.B. Mimarlar Odası'ndan Başkan Kozan Uzunoğlu, Genel Sekreter Simzer Kaya, Yönetim Kurulu Üyeleri Burak Türsoy, Ferruh Dülgeroğlu ve İpek Yaralıoğlu; Gönyeli Belediyesi Belediye Başkanı Ahmet Benli'yi ziyaret ederek yapılabilecek işbirlikleri hakkında görüşme gerçekleştirdiler. Kent planlamasının, yürütülen projelerin uzmanlar tarafından hazırlanmasında belli standartların ve sağlıklı şehirlerin var olmasında büyük rol oynadığının önemine vurgu yapan Benli, Mimarlar Odası ile her türlü bilimsel çalışmalara hazır olduğunu bildirdi. Belediyelerin kamu yararını gözeterek kurumların başını çektiğini ve kamusal alanların ve kamusal binaların, mimari yarışmalarla kente ve kentiye kazandırılacak en güzel değer olduğunun altını çizdi. Bu kapsamda Mimarlar Odası ve Gönyeli Belediyesi işbirliğinde olumlu adımlar atıldı.

Gündem 3

10 Eylül 2020 tarihinde, Sanal POS ile ödeme hizmetlerinin internet sitesine entegre edilmesi ve üyeler tarafından internet sitesinden sipariş edilen ürün

ve hizmetlere ilişkin ödemelerin bu Sanal POS'lar üzerinden yapılması için gerekli teknolojik altyapıyı temin eden Citypoint Bilişim Services Ltd. (PAYPOINT) ile K.T.M.M.O.B. Mimarlar Odası arasında Sanal Pos Kullanım

Sözleşmesi imzalanmıştır. Vize Harcı, Aidat, Vize Kayıt Harcı ve diğer ödemelerin sanal POS üzerinden kolayca yapılabileceğinin müjdesini tüm üyelerimize duyuruyoruz.

Gündem 4

“Kıbrıslı Sivil Toplum İş Başında 7” Hibe başvurusu hazırlıkları son hızla ilerlemeye devam ediyor. Mimarlar Odası, mesleğe, odaya ve üyelere yönelik kapasite geliştirici, kurumsal yapının yönetsel işleyiş

sistem kurulumu ve stratejik planı masaya yatırılıyor. Üye iletişiminin güçlendirilmesi, genç mimarlara profesyonel hayatlarının ilk yıllarında bilgi aktarımı kapsamında staj programının oluşturulması, genç mimarların beceri ve niteliklerinin artırılması, mimarlık mesleğinde bilinç

artırıcı etkinliklerin oluşturulması, üyelerle iletişim ve diyalog ağlarının iyileştirilmesi, uluslararası ortaklarla işbirliği ve bilgi aktarımı mekanizmalarının iyileştirilmesi yönünde geniş kapsamlı Avrupa Birliği Hibe projemiz yoğun çalışmalarıyla devam etmektedir.

Gündem 5

Lefkoşa Türk Belediyesi’nden Ali Güralp ve Cemal Bense, Mimarlar Odası Danışmanı ve Eski Oda Başkanı Türker Aktaş, KTMMOB Genel Sekreteri ve Anıtlar Yüksek Kurulu Mimarlar Odası Temsilcisi Tunç Adanır, Anıtlar Yüksek Kurulu Alt Komite Temsilcisi Fatmagül Öge, Mimarlar Odası Başkanı Kozan Uzunoğlu ve Genel Sekreter Simzer Kaya’nın katılımlarıyla gerçekleşen toplantıda, Lefkoşa Türk Belediyesi, Lefkoşa Stratejik Planı’nı ve Eski Eser nitelikli yapıların proje süreçlerini tartıştı. Anıtlar Yüksek Kurulu’na sunulan projelere ilişkin bürokratik sistemi rahatlatacak ve hızlandıracak yöntemler üzerine konuşuldu. LTB Kent ölçeğinde Avrupa Birliği ile

yapılan stratejik plan çalışmalarını aktardı. Ortak çerçevede özellikle surlar içerisinde geliştirilebilecek projeler üzerine mesleğe ve

üyelerimize avantaj sağlanabilecek işbirlikleri konuşuldu.

ÖZET

90’LIK MİMARCA’YA MİMARCA GÖRÜŞLER

Devrim Yücel Besim

Bu yazı, Mimarca’nın 90. sayısına ulaşmış olmasından dolayı derleme niteliğinde hazırlanmıştır. Burada mimar olan veya farklı bir şekilde Mimarca ile tanışan 15 kişinin dergiyle ilişkili görüşlerine yer verilmiştir. Böylelikle hem Mimarca’nın geçirmiş olduğu evreler ortaya konmuş hem de gelecek sayılarda dergiden beklenenler dile getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Mimarca, Mimari Yayınlar, Mimari Eleştiri

90. sayısına ulaşan Mimarca’nın kendi ölçeğinde hiç de yabana atılmayacak bir geçmişi var. Bu geçmişin zaman olarak uzunluğundan çok, çizilen yolda alınan kararlar, kararlılıklar, verilen emekler, özveriler anlatılmalı diye düşündüm. Neredeyse 60 yıllık bir geçmişin son dört yılında benim de küçük bir katkı olmuştu ya insan ısınveriyor kendi çocuğu gibi... Övmek istiyor, övünmek istiyor...

Yaşamın Koronalı günlerine geçtiğimiz belirsiz bu döneminde bile soluğum olmaya devam eden Mimarca’yı yakından tanımak, tanıtmak için de bir fırsat oldu bu yazı. “Otoriter Yargı ve Mimari Eleştiri” gibi iddialı bir temayla 90. sayısının heyecanını yaşayan Mimarca’yı onun hiç de yabana atılmayacak geçmişine ve bilgi, görgü birikimine; ona yazarak, çizerek; onu okuyarak, eleştirerek emek koymuşlara sordum.

Sorularımın yanıtlarından oluştu bu derleme. Burada mimar olan veya mimariyle ilişkisi olan, elini bir şekilde Mimarca ile buluşturan 15 kişinin düşünceleri yer alıyor. 4-17 Temmuz 2020 tarihleri arasında yapılan internet üzeri yazışmalardan derlenen bu yazılardan bazıları Mimarca’nın geçmişini anlatırken bazıları da derginin değerlendirmesini yapıyor. Hepsini içtenliklerini yitirmeden, olduğu gibi (yanıtlanma tarihine göre sıralanarak) yayınlanmış; görüşlerden oluşan metinler Tuna Veysi’nin kişisel arşivinde bulunan eski dergilerin kapak fotoğraflarıyla zenginleştirilmiştir.

Paylaşımlarındaki samimiyetlerinden ve “Mimarca” duruşlarını yitirmeyişlerinin kanıtı olarak harcadıkları zaman ve enerjiden ötürü kendilerine teşekkür ediyorum. Burada yer alan Ezcan Özsoy, Ayer Kaşif, Nur Akın, Ayşe Ufuk, Burhan Atun, Hikmet Uluçam, Ekrem Z. Bodamyalı, Onur Olguner, Serkan Gazioğlu, Hakkı Atun, Suha Özkan, Ekin Turgay, İsmet Tatar, Neşe Yaşın, Emre Akbil ve ayrıca Tuna Veysi benim hızla ulaşabildiklerim... Eminim isimlerini buraya sığdıramayacağımız, belki de çok daha fazla emek harcayanlar olmuştur. Salgından dolayı farklı geçirdiğimiz bu dönemde ulaşamadığım ya da zaman kısıtlamasından dolayı görüşlerini toparlayamadığım mutlaka vardır. Ancak onların isimlerini, izlerini daha nice Mimarcalarda bulmak mümkün olacaktır.

İz bırakanların da izini sürenlerin de bol olsun Mimarca.

Bu sayının temasında da söylemek istediğin gibi “otoriteye hayır, eleştiriye evet”

demeye; Mimarca yazmaya, okumaya, üretmeye devam. 90'nın üzerine daha nice sayılara...

Mimarca'nın doğuşu askerliğim sonrası odanın 1988 yılındaki genel kuruluna katıldığımda, dilek ve temenniler bölümünde yaptığım öneride: "Aylık yayınlanacak bir yayın organı ile meslektaşlara odadan haberler veren, meslek dışındaki kimselere de mesleğimizin tanıtımını yapacağımız bir bülten çıkarılması gerekir." demiştim... Birkaç gün sonra ev telefonum çaldı. Arayan kişi, oda başkanı seçilmiş olan Yücem Erönen Ağabeyimizdi; beni 5 kişilik yayın kuruluna aldığını belirtti. O günden itibaren kolları sıvadık. Genel kuruldaki önerilerime ek olarak piyasaya yön verecek malzeme ve işçilik birim fiyatlarını da içeren 12 sayfalık bültenimize, başkan dahil hepimiz aylık köşe yazılarımızı yazmaya başladık. İlk 12 sayı için her ay değişik renklerde kapağı olan "STENCIL" iç baskılı Mimarca basılmaya başladı... Oda sekreterimiz Tülay Göze'nin bu süreçte, el yazısı olarak gelen köşe yazılarını stencile daktilo ile yazması ve baskısında emeği büyüktü. Basılan bültenin 'Ortak Vize Bürosu' personelimize elde ambalajlatılması, etiketlemesi ve postaya verilmesi sürecinde yoğun emek gerektiriyordu. Mevcut ortak vize bürosu görevlilerimize yeni istihdamlar eklendi. Beş yüzle başlayan baskı ikinci yılda binlere ulaştı. Kapak kalitesi kuşe kâğıda ve içi görülebilir diye de yarım ön sayfaya dönüştü. Makaleleri hatta kapağı meslektaşımız ve ağabeyimiz Serhan Gazioğlu'nun karikatürleri süslemeye başladı. 3. yılda ise kapak reklam sponsorlu ve abone kuponlu hale dönüştü. Matbaalar bültenimizi basmak için talip olmaya başladı; "Prestiji yüksek bir meslek örgütü bültenini basmak, bizim için onurdur" denilerek cazip fiyat teklifleri alıyorduk.

Kâğıt ve baskı kalitesinde de çıta bir basamak daha yükseldi. İçi dışı dopdolu olmaya başlayan Mimarca'ya Serhan Gazioğlu'nun teşviki ile ben de karikatür çizmeye başladım. Ayrıca mimari mizah fotoğraf kareleri gibi görsellerle de iyice zenginleştirdik. Duayen üyelerimizi tanıtırken aramıza yeni katılan meslektaşlarımızı da duyurmaya başladık. Kalite çıtası yükselmesi 64. sayıya kadar benim koordinatörlüğümde yapıldı. 1994 yılında KTMMOB yönetim kuruluna seçilmem nedeni ile birlik bültenine

odaklanmam gerektiğinden, Mimarca'daki koordinatörlük görevimi genç arkadaşlara bıraktım. Basım periyodu düştü ancak kalite ve sayfa sayısı arttı. Mimarca'mız, bizim elimizde doğan o minik "bülten", şimdi gençlerin elinde "grafik ve görsel kalitesi yüksek, bilimsel makalelerle dopdolu"; 32 yaşında olgun bir "DERGİ" haline geldi. Nice yıllara MİMARCA, ışığın hiç sönmesin!

**Ezcan Özsoy, Mimar
KTMMOB Denetleme Kurulu Üyesi**

Figür 1 a: Teknik dergisi kapakları (Tuna Veysi arşivi)

1960 yılında KTMMOB'yi kuranlar ve Kıbrıs Cumhuriyeti Meclisimizden yaşamızın geçirilmesini sağlayanlar içerisindeydim. 60 yılda nereden nereye geldik... Beş altı üye ile kurduğumuz ve ilk başkanlığını yaptığım Mimarlar Odası bugün 1500'den fazla üyeye sahip. Odamızın ve üyelerimizin, mimarlık mesleğinin Kıbrıs'ta saygın bir yeri bulunduğu inanıyorum. Biz, başta mimarlık mesleğinin ne olduğunu,

mimarın ne gibi işlerden sorumlu olduğunu anlatmaya çalıştık. Bugün ise ülkemizde kurulan üniversitelerde mimarlar yetiştiriyor, tasarım içerikli eğitimler veriyoruz. Odamız ve üyelerimiz mesleklerinde uygulamacı olarak çalışırken ülkemizin tarihini, eski eserlerini, kültürünü ve doğasını korumaya çalışmaktadırlar. Tarihi Türk evlerini restore ederek ve farklı işlevlerde kullanarak örnek olmaya, Sivil Toplum Örgütü olarak çevremizin korunması ve sahip olduğumuz (mimari) değerlerin

devamı için savaş vermektedirler. Odamızın en güzel etkinliklerinden biri de yayınları ve özellikle 90. sayısına hazırlandığı dergisi Mimarca'dır. Mimarca'nın uzun yıllarda gelişerek muntazaman yayınlanmaya çalışılması önemlidir. Kanımca neredeyse hakemli bir dergi seviyesine çıkmış, aranan ve kaynak olarak kabul edilen bir yayın haline gelmiştir. Dergi içinde özellikle Odamızın yarışma konusu yaptığı "mekân" konusuna geniş yer verilmesi ve farklı yazı türlerinin yer alması Mimarca'yı zenginleştirmiştir. 90'dan sonra daha nice nitelikli sayılar bekliyorum.

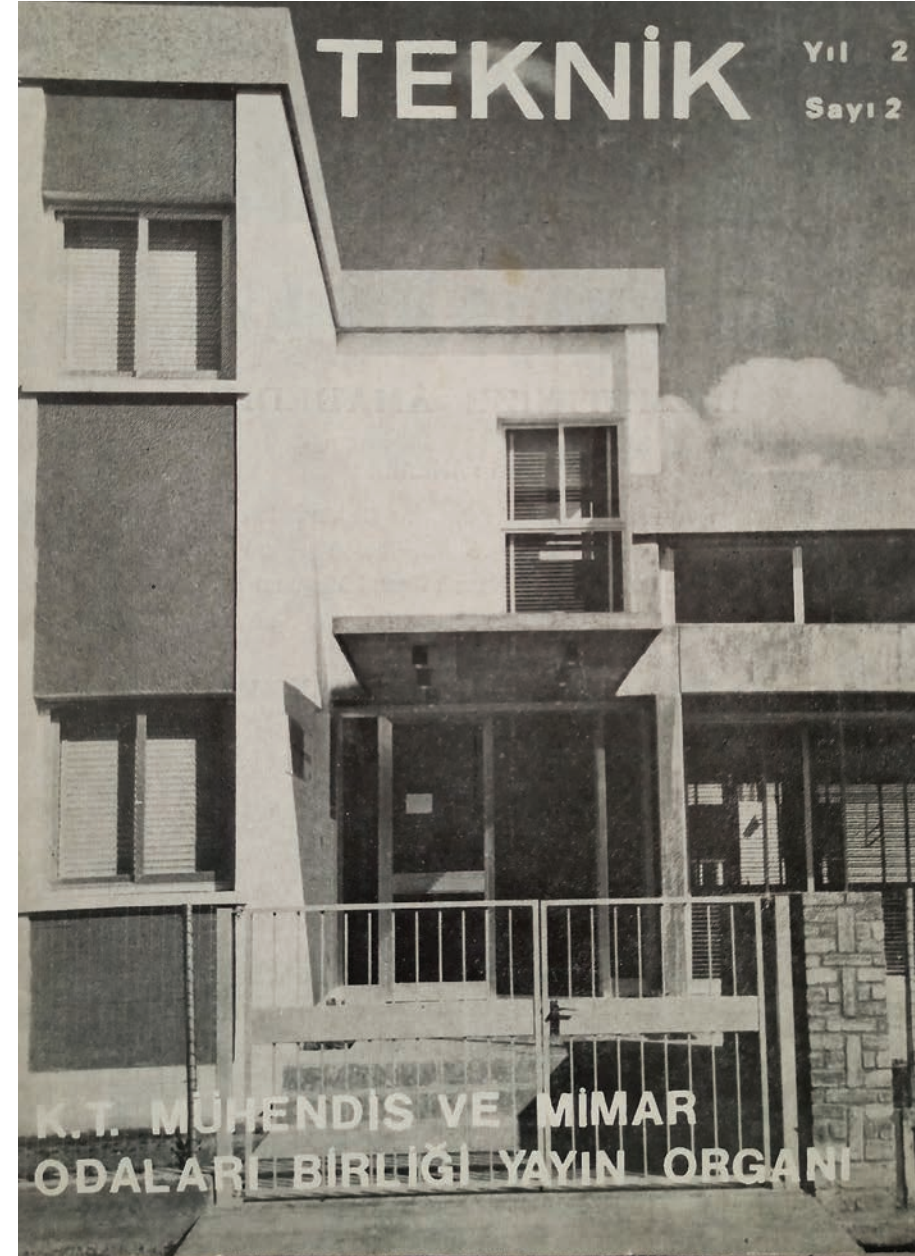
**Ayer Kaşif,
Yüksek Mühendis Mimar
Mimarlar Odası Eski Başkanı**

Mimarca dergisini memnuniyetle takip ediyorum. İçeriği, seçilen konularla bütünleşen görselleri, yazıların ciddiyeti ve özenli mizanpajı dergiyi değerli bir yere taşıyor. Her yeni sayı ve temasını merakla bekliyorum. Emeği geçenlere teşekkür ediyorum, Mimarca'ya daha nice yıllar diliyorum.

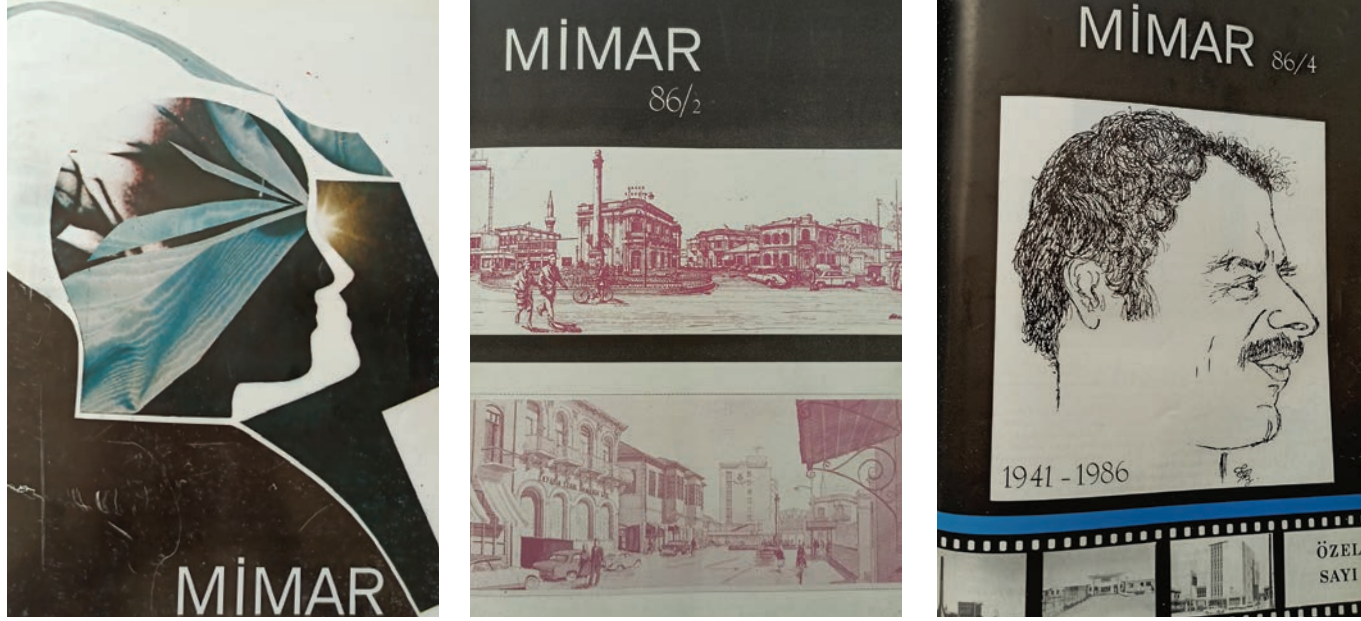
Prof. Dr. Nur Akın, Mimar

Mimarca için öncelikle tüm çalışanlara "emeğinize sağlık" demek istiyorum. Mimarca'yı sürekli izliyorum; keşke her ay çıkabilse... İçerik olarak güncel teknik konuların, hayatın ve uygulamanın içinden konuların ele alınmasını istiyorum. İçinde Adadan ve dünyadan -mimari- haberler, yeni projeler daha fazla yer alabilir. Tabii bunun için daha büyük bir emek gerekeceğinin farkındayım. Mimarca'nın hem tüm üyelere hem de diğer meslek gruplarına daha "etkin" ulaşılabilir olması için ne yapılabilir acaba diye sürekli düşünmekteyim. Başarılar diliyorum.

Ayşe Ufuk, Mimar

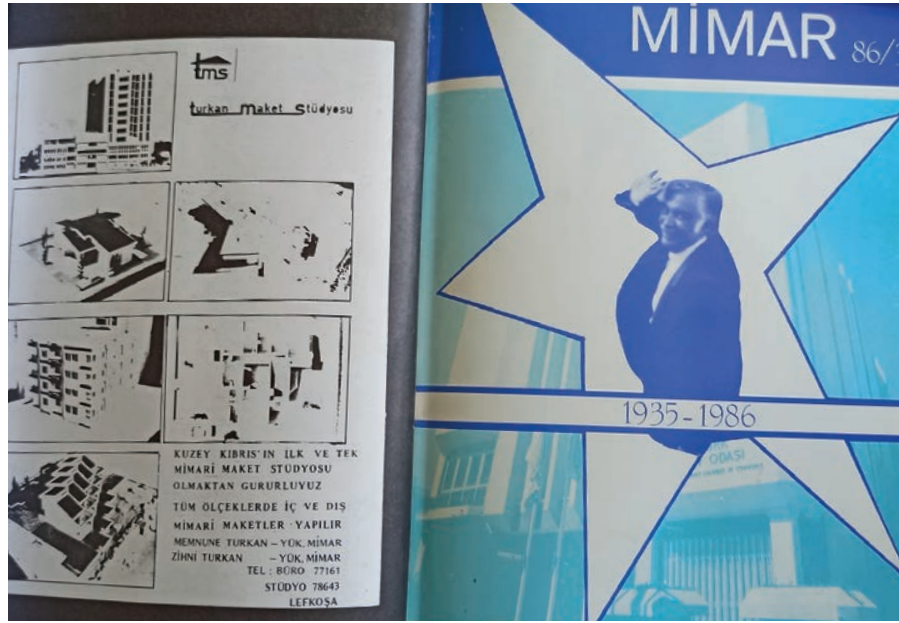

Figür 1 b: Teknik dergisi kapakları (Tuna Veysi arşivi)

Figür 2 a/b/c/d: Eski Mimar dergisi kapakları (Tuna Veysi arşivi)

Geçmişten günümüze tüm kültür ve uygarlıkların en somut göstergesi olduğuna göre; toplumsal yaşam kapsamı içinde son derecede önemli ve çok boyutlu bir kavram olan mimarlığın toplumların sosyal ve kültürel gelişimi içinde ne kadar önemli bir yere sahip olduğu, tartışmasız bir gerçektir. Mimarlık mesleğini icra eden biz mimarların bu bilinçle hareket etmesi yani "mimarca" bir tutum sergileyerek meslek icra etmesi, toplumların kültürel gelişiminde en önemli rolü oynayan mimarlık mesleğinin, dolayısıyla mimari yapıtların gelişebilmesi açısından kaçınılmazdır. Toplumlar mimarlarını yaratacakları çağdaş çevrelerle, kendilerini eğitmeleri ve uygarlaştırmaları için yetiştirirler. Bu nedenle, mesleki ilkelerden ve meslek ahlakından taviz vermeden meslek icra ederek eserler yaratarak eğitmek esas görevimizdir. Mimarın yaratacağı; estetik değerleri yüksek fiziki çevre, bireylerin ve bu bireylerden oluşan toplumun yaşam senaryosudur aynı zamanda. Toplum, yaratılacak o

Figür 2 a/b/c/d: Eski Mimar dergisi kapakları (Tuna Veysi arşivi)

fiziki çevre içinde biçimlenecektir. Toplumu eğitmekten kasıt da budur. Yüksek estetik değerlere sahip, sağlıklı yaşam koşulları sağlayan fiziki çevre elbette insan düşünce yapısını ve davranışlarını olumlu olarak etkileyecek, onu daha evrensel daha çağdaş bir düzeye çekecektir. Mimarlar camiasının, bu kültürel misyonunu daha etkin şekilde

gerçekleştirebilmesi ve sürdürülebilmesi açısından; el ele vererek yasalarla kurumlaştırdığımız ve çatısı altında toplandığımız mimarlar odamıza bu konuda büyük bir sorumluluk düşer. Kuruluşundan bu yana bu görevi üstlenmiş odamızın, üyelerini olduğu kadar toplumu ve yönetim kademelerini de bu yönde yönlendirmek, bilinçlendirmek,

Figür 3: Eski Mimar dergisi ön ve arka kapakları (Tuna Veysi arşivi)

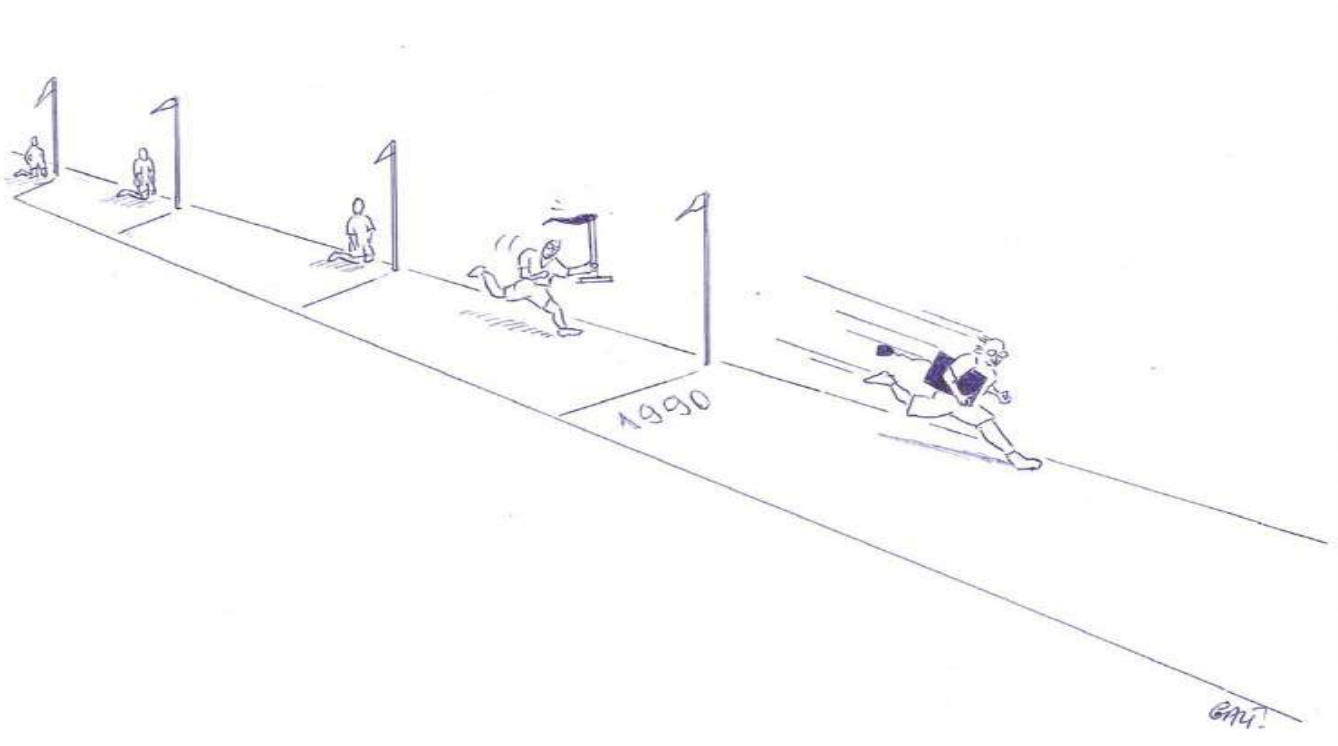
Figür 4: Mimarca Bülten, 2001 (Tuna Veysi arşivi)

denetlemek ve eğitmek adına ortaya koyduğu çabalar ortadadır. Bu çabalar içinde en somut olanlarından birisi, odanın periyodik olarak yayınlama başarısını gösterdiği Mimarca dergisidir.

İlk sayılarından bugüne kadar geçirdiği evrim incelendiğinde gerek grafik kalitesi gerekse içerik olarak ulaşılan düzey Mimarca dergisinin Mimarlar Odasının küçümsenemeyecek başarılarından olduğu inkâr edilemez. Var olma savaşı vererek dünyaya kendimizi kanıtlama ve kabul ettirme sınavında her şeyden önce kendimiz için yaratacağımız evrensel değerlere sahip çağdaş bir çevre ile başarılı olabiliriz. Bu amaca yönelik olarak toplumsal ve kültürel gelişimimiz ve kimliğimizin geliştirilmesinde en önemli etkenlerden biri olan mimarlık

mesleğinin, olması gerektiği gibi; yani "mimarca" uygulanması çok büyük bir önem taşır. Bu çabaların sonuç vermesi için vereceğimiz savaş içinde çok yetkin bir düzeye getirdiğimiz mimarca dergimiz etkili bir mesaj aracı olarak kullanılmalı, kendi kendimizi irdelediğimiz başarı ve başarısızlıklarımızı görebileceğimiz bir ayna olmalıdır. Politikacılar ve yönetim kadroları da dahil daha geniş okuyucu kitlelerine ulaşarak çağdaşlığın ancak, politikaya malzeme, rantı kurban edilmeden, yasaların sözde kalmadığı, mimar ve şehir plancılarının söz sahibi olduğu planlamalarla yaratılabilecek çağdaş fiziki çevreden geçtiği her fırsatta mimarca dergisi ile hatırlatılmalıdır...

Burhan Atun, Mimar

Figür 5: Çizerin gözünden Mimarca (Serhan Gazioğlu)

Yıllardır takip ettiğim MİMARCA dergisi gerek içerik gerekse sayfa tasarımı açısından dünya standartlarını yakalamış bir dergi oldu. Başta Yayın Kurulu üyeleri olmak üzere emeği geçen herkesi kutlarım.

Hikmet Uluçam, Grafik Tasarımcı

Nerden nereye... Mimarlar Odası yönetim kurulu sorumluluğu ile başlayan Mimarca serüveninin gelecekte de iyi projelerle desteklenmesi dileği ile emeği geçen herkese teşekkür ederim. Mimarın ve ülkemiz mimarisinin sesi ve somut dokümanı olan bu yayının sürdürülmesi dileklerimle.

Ekrem Z. Bodamyalızade, Mimar Mimarlar Odası Eski Başkanı

Mimarlık, çok geniş yelpazeye sahip bir meslek dalı ve bu geniş yelpaze bazen mesleğimizin farklı yönlerini bizlere unutturuyor. Özellikle mimarlık ofislerinin günlük ihtiyaçlarına ve şantiyeye odaklanan mimarların büyük bir kısmı, zaman içerisinde mimarinin kuram ve sanat perspektiflerine olan yaklaşımlarından uzaklaşmaya başlıyor. Aynen evrimde kullanılmayan organların körelmesi gibi, mimarın da bakış açısından akademik, sanatsal ve kuramsal öğeler silinmeye başlıyor. Bu tehlikeyi önlemesi ve mimar mesleğinin sahip olduğu değeri tüm üyelerine egzersiz edebilecekleri bir platform ile sunması açısından, odamızın çıkarttığı Mimarca dergisini başarılı bir mesleki gereklilik olarak görüyorum. 90'ıncı sayısında, en az bir 90 sayı daha yayınlanması umuduyla, emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Onur Olguner, Y. Mimar

Serhan Gazioğlu, yazı yerine -her zaman olduğu gibi- çizmeyi tercih ettiğini belirtmiş ve Mimarca ile ilişkili olarak yukarıda yer alan anlamlı eseri göndermiştir.

Serhan Gazioğlu, Mimar-Karikatürist

Bir gün elime "Evrenin Mimarisi" (The Architecture of Universe) isimli bir kitap geçmişti. Bu kitap bana "mimarlık" kavramının derinliğini ve sonsuzluğunu öğretmiş; mimarlığı daha kapsamlı değerlendirmemi öğretmişti. Evrenin de bir mimarisi olduğu kafama dank etmişti. Mimarlığın var oluşu da insanın yaradılışından itibaren başlamamış mıydı?

Siyasi tarihimizde önemli bir yeri olan Demokrat Parti'yi 1992 yılında kurduğumuzda bütçe yetersizliği nedeniyle partinin sözcüsü niteliğinde olan "Demokrat Gazetesi'nin" yayınına

Figür 6: Mimarca mimari dergi kapakları, 2008 (Devrim Yücel Besim arşivi)

bir süre ara vermek zorunda kalmıştık. Bu süreçte partiye destek veren Cumhurbaşkanı ve duayen politikacı Denktaş, bana "parti gazetesiz nasıl yürüyecek?" sormuştu. Bu ikaz üzerine yanlış bir karar verdiğimizizi fark etmiş, asla ihmal edilemeyecek bir gerçeği kavramıştım.

Böyle uzunca bir girişten sonra sözü artık "Mimarca'ya" getirirsem; mimarlık gibi insan yaşamının mekânsal temeli olan evrensel bir mesleğin de elbette bir sözcüsü, tanıtıcısı ve öğreticisi olması gerekir. İşte 1960 yılında kurulan Kıbrıs Türk Mühendis ve Mimar Kurumu daha ilk yıllardan "Teknik" isimli bir dergiye yola çıkmıştı. Üye sayısı artıp ayrı ayrı odalar oluştuktan sonra Mimarlar Odası, örnek bir davranışla "Mimarca" dergisini çıkarmaya başlamıştı. Dergimizin serüveni ilk yıllarında çok mütevazı biçimde teksir kâğıdıyla başlamıştı. Yıllar geçtikçe evrimleşerek çok daha kapsamlı, kaliteli ve uluslararası standartta denilebilecek bir düzeye ulaşmıştır. Bu yönde çaba sarf eden gelmiş geçmiş bütün başkanlarımızı ve yayın

ekiplerimizi yürekten kutluyorum! Mimarlık eğitim ve öğretiminde meslek dergilerinin, "olmazsa olmazlığını" yaşayarak öğrenmiş kişileriz. İstanbul Teknik Üniversitesinde 1954-59 yılları arasında okuduğum dönemde üç dergiye birden aboneydim: Bunlar sırasıyla L'Architecture D'Aujourd (Fransız), Deutsche Bauzeitschrift (Alman) ve Arts and Architecture (Amerikan) dergileri idi. O yıllarda Türkiye'de "Arkitekt" ve "Mimarlık" isimli iki mecmua çıkıyordu. Ancak bu baskı kalitesi oldukça düşük, siyah-beyaz dergileri elde etmemiz bile güçtü.

Türkiye, mimari yayın yönünde hızlı bir ilerleme gösterdi. Bu ilerlemede en çağdaş ve önemli adımlardan biri Doğan Hasol'un öncülüğü idi. Harbiye'de çok kapsamlı mimarlık ve mühendislik dergileri satan bir kitapçı açmıştı. Mimarlığa âşık olan bu dönem arkadaşımız, mesleğimize yararlı adımlar atmaya hep devam etmiştir. Kanımca en kalıcı eseri, "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü" dür". Ayrıca yıllardan beri "Yapı" dergisi de

yayınlanmakta hem mesleğimizi yeni edinmekte olan hem de uygulayan deneyimli mimarlara ışık tutmaktadır. Kıbrıs'ta yayınlanan ve 90. sayısına ulaşan Mimarca'ya gelince, gerçekten mesleğimize ve ülkemize yakışan bir standart ve kalitede meslektaşlarımıza sunulmaktadır. Emeği geçenlere selam ve sevgiler!

Hakkı Atun, Yüksek Mühendis Mimar

Mimarca Sevgisi

Mimarlık dergileri çağını ve ortamını belgeleyen ve hangi çabanın üstüne eğilmeye, düşünülme ve paylaşılmaya değer olduğunu tanımlayan önemli iletişim ortamlarıdır.

Koskoca Amerika Birleşik Devletleri'nde yakın zamana kadar sadece Architectural Record (AR) ve Progressive Architecture (PA) dergileri vardı. Sonunda AR, PA'ı satın aldı ve artık uzun yıllardır tek dergi var. Bu ortamda özellikle American Institute Architects'in (AIA) eyalet dallarının dergileri kendi ortamlarını temsil ederken tematik mimarlık dergileri de önem kazandı. Evolo, dwell, A (Architect Magazine), Architectural Digest, Architects Newspaper bu konuda anılabilir.

Türkiye'de ise çok nitelikli, Mimarlık, Yapı, Arredemento Mimarlık, Serbest Mimar, tüm ülke çağında varlıklarını sürdürürken; İzmir, Konya, Kayseri, Antalya ve birçok il bazında dergilerin olduğu gibi akademik nitelikte önemli dergiler de var. Dolayısı ile Türkiye'de mimarlık yayın yaşamı yaygın ve etkilidir.

Bu ortamda Kuzey Kıbrıs'tan yıllardır yayınlanagelen Mimarca, çok etkin ve önemlidir. Etkindir; çünkü özellikle kendi coğrafyası içinde erişilen nitelikli mimarlık ürünlerini belgelemektedir. Önemlidir; eğer Mimarca gündemine alıp paylaşmasa birçok nitelikli yapı, onları yaratan mimarlar, mimarlık kamuoyuna erişemeyecek ve yıllar

Figür 7: Mimarca dergi kapakları (Devrim Yücel Besim arşivi)

içinde yapıları tozlanıp, kendileri unutulmaya mahkûm olacaktı. Mimarca, ülkede erişilenleri önce kamuoyuna, sonra da tarihe maletmektedir.

Mimarlık yayın ortamının saygınlığı, derleme (editorial) niteliği düzeyinden geçer. Eğer ciddi bir derleme seçkisi yoksa, o dergi “propaganda” aracı olarak görünür. Mimarca, bunca yıldır keskin ve düşünceli seçkisi ile içeriğinde yer alan yapıtların seçiminde özen göstermiştir. Buna yayının üstün basım ve sunum titizliğini de eklersek Dünya’da birçok dergi ile aynı ligde olduğunu görürüz. Sınırlı olanaklarla erişilen bu nitelik takdirle saptanmalıdır.

Kutluyor, uzun bir ömür diliyorum. Biliyorum; Kuzey Kıbrıs mimarlık

ortamının sevgisi ile sahipli olduğu için uzun yıllar yaşayacaktır.

**Prof. Dr. Suha Ozkan,
Hon F AIA
Kurucu ve Başkan
Dünya Mimarlar Birliği (World
Architecture Community)**

MİMARCA'ya Mimarca Dilekleri

Mimarca, ülkemiz için mimarlık, şehircilik, tasarım algısını bilinçli yayma bağlamında çok önemli bir iletişim aracı olma özelliğini taşımaktadır. Mimarca’nın 90. sayısı için dileklerim ve beklentilerim şunlar:

• Önümüzdeki yayınlara, marketlerde ve kitap evlerinde de kolayca

ulaşılabilmesidir. Sadece kâğıt üstünde kalmayıp, dijital ortamda da bu çok emekli ve gerekli aracı daha geniş kitlelere daha kolay ulaşılabilmesidir.

• Mimarca dergisinin grafik dili ve logosu tekrardan gözden geçirilip, özgünlüğünü sayfalar ve konular arasında geçişte tek kimlikli görsel iletişim ile sağlamalıdır.

• Dergi uluslararası platformlarda, söyleşilerde kendini duyurmalı, uluslararası röportajlara yer vermelidir. Dünyadan mimarlara her baskıda yer verilmeli ve yazıları, röportajları dergide yayınlanmalıdır. Dergi, kendi yayın kurulu bünyesi ile söyleşiler ve röportajlar işleyip, dışardan tasarım konukları alıp özgün konuları baskıya eklemelidir.

• Bilinçli ve bilimsel tasarım olgusunu ada kültürüne işlemek adına, ülkemizdeki güncel tasarım haberlerine yer vermeli, yarışma sonuçlarını işlemeli, her yıl sonu mimarlık, tasarım, belediyeçilik konuları başlığı altında yılın başarılı projelerini Mimarca’nın seçkin jüri ekibiyle seçip yayınlamalıdır.

• İki toplumlu yayın kurulu oluşturulabilir, güneyden tasarım haberleri oluşturulmalıdır. Mimarlık evrensel olup, adadaki tasarım haberleri ve yayınları bir bütün olarak ele alınmalıdır.

• Fazla akademik yazıların yanında ek olarak daha günlük haberlere ve daha kolay okunabilir konulara da yer verilmelidir. Teşekkürler...

Ekin Turgay, Mimar

Mimarca’nın 89. sayısını zevkle okudum. Şimdiye kadar ancak 2 veya 3 sayı okudum diyebilirim. Sadece mimarları ilgilendiren mesleki bir dergi diye düşünüyordum ama daha kapsamlı bir içeriği olduğunu başka disiplinlerden yazıları okuyunca gördüm ve çok memnun oldum. Hatta bir sayısına davet ile Kıbrıs Kâğıt Sanatçıları Derneği başkanı olarak derneğimizi tanıtıcı yazı yazmıştım. Yayın hayatında 90. sayıya ulaşmak büyük bir başarıdır. Bu yüzden şimdiye kadar yayın kurullarında görev alan, emeği geçen herkesi özverili, başarılı çalışmalarından dolayı kutlarım. 89. sayıyı ise oldukça merakla bekliyordum çünkü ‘Mekân ve Sahne’ teması meslek olarak ilgimi çekiyor. Biz ressamlar bir araya geldiğimizde içinde yaşadığımız kentlerde hep yeteri kadar sergi salonunun olmayışından yakınırız. Var olanların kısıtlı olduğunu, hayal ettiğiniz sergilemeye her zaman imkân vermediğini ve hep aynı mekânda sergi açmanın da

heyecanlı olmadığını dile getiriyoruz. Yeni sergi mekanlarının sanatçıda yaratacağı heyecan yenilenme ile yeni başlangıçlara vesile olabilir düşüncesindeyim. 90. sayıyı heyecanla bekler, yayın kurulunu başarılarından dolayı tekrar tebrik eder, Mimarcanın daha nice sayılarının olmasını dilerim.

**İsmet Tatar, Sanatçı
Kıbrıs Kâğıt Sanatçıları Derneği
Kurucu Üyesi**

Mimarca ile tanışmam benimle “ev” duygusu üzerine yapılan bir röportajla başladı. Sonradan keyifle izlemeye başladım dergiyi. Mimarlar hep cezbetmiştir beni. Pek çok mimar arkadaşımı hayranlıkla dinlemiştir hep. Çok geniş bir spektrumu kapsayan bir bilgi birikimidir beni etkileyen. Buna ilaveten detaylara yönelik özen ve organize yeteneklerinin yanı sıra estetik duygusunu hayatın her alanında olmazsa olmaz kılmalarından etkilenmişimdir hep. Derginin yarışma jürisinde olmayı sevinçle kabul ettim bu yüzden ve bir araya gelişlerden büyük keyif aldım. İyi ki var Mimarca.

**Neşe Yaşın,
Şair-Yazar**

Mimarca, mekânsal soruları demokratikleştiren bir araca dönüştü! Mesleki bir oda dergisi kapsamının çok ötesinde, konuşulmayan ve görülmeyen mekânsal soruları derleyen, toparlayan, çoğunluğu kadın yayın kurulu bu aracın kurucu gücünü oluşturuyor. Açık ve katılımcı bir örgütlenme yapısı içinde Mimarca dergisi, farklılıkların mimarlığını dillendirme çabasını koruyor. Dergi, mimarlık pratiğinin kamusal, sosyal ve kültürel değerlerinden uzaklaştığı, müşterek alanların giderek daraldığı bir dönemde imgelere hapsolmuş

dünyanın dışında diğer ifade biçimleri olduğunu bize hatırlatmaya devam ediyor. Kurumsal bir yayın olarak Mimarca etik kodlarını, yayın kriterlerini ve dolayısı ile mekânsal söylemin yeniden üretim biçimlerini her geçen gün ileriye taşıyor. Kolektif yapısı bir yandan dönüşürken diğer yandan da dostça ve dayanışma içinde gelişen hafızası yaratıcılığa imkân veren bir süreklilik kazanıyor. Mimarlığı etkisi altına alan ataerki/sömürgeci/sermayeci güç alanı dışındaki bu kurumsal alanın genişlemesi ve gelişimine katkı koyan tüm ekibe teşekkürler.

Emre Akbil, Mimar

Doç. Dr. Devrim Yücel Besim

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi,
Güzel Sanatlar, Tasarım ve
Mimarlık Fakültesi, Öğretim Üyesi

devrimyb@yahoo.com

ÖZET

20 Mart 2020 tarihinde Türkiye ve Kuzey Kıbrıs en bilindik ve yetenekli mimarlarından birini kaybetti. 1950’li yıllarda yetişen bir mimar olan Bektaş şiirler, makaleler ve kitaplardan oluşan yüzün üzerinde eser yanında, son derece mükemmel sayısız binası ile toplumuna değerli bir miras bırakmıştır. Günlük yaşamı zenginleştireceğine inandığı yaşam kültürüne verdiği önem ile tanınırdı. Makale, mimarın yaşamını, fikirlerini, başarılarını ve bazı önde gelen binalarına değinen kısa bir anma yazısıdır.

Anahtar kelimeler: Cengiz Bektaş, Yaşamı, Binalarından örnekler

“ŞİİRİN DİLİ DE MİMARLIĞIN DİLİ DE ÖNCE YÜREKTEN SONRA COĞRAFYADAN GEÇİYOR”* : MİMAR CENGİZ BEKTAŞ’IN ARDINDAN

Pinar Uluçay Righelato

* Cengiz Bektaş ile gerçekleştirilen “Kalebodur Mimarlarla Konuşuyor” şöylesi dizisinden

‘gözlerimi kapatsam
cenneti düşünürüm
denizliyi görürüm
haney evleri
bahçeleri bağları
elmayı narı
ak kara dut
erik
kavakları ya kavakları’ ...

satırları ile başladığı ve cenneti betimlediği ‘Gözlerimi Kapatsam’ isimli şiirinde, Mimar, Şair ve Yazar Cengiz Bektaş 26 Kasım 1934 tarihinde doğduğu ve ilkokul yıllarında eğitim için terketmek zorunda kaldığı Denizli’yi anlatıyor. 20 Mart 2019 tarihinde kaybettiğimiz değerli düşünür, çizer Cengiz Bektaş’ın seyahat/iş amaçlı ziyaret ettiği pekçok ülkenin arasında Kuzey Kıbrıs da bulunuyor. KTMMOB Mimarlar Odası’nın düzenlediği farklı etkinliklere katılmak amacı ile pekçok kez ülkemize gelen Mimar Cengiz Bektaş’ı özellikle geçmiş yönetim kurullarında görev alan değerli meslektaşlarımız sevgi ve saygı ile anıyorlar; ve ona ‘Üstad’ diye hitap ediyorlar. Kıbrıs Türk Mimarlar Odası’na koyduğu özverili katkıları ile mesleğimizin kurumsallaşmasında da önemli rol oynayan, eski Oda Başkanlarımızdan Ekrem Ziver Bodamyalızade, ‘Üstad’ın Kıbrıs’a ilk geldiği yıllardan birkaç fotoğrafını Mimarca okurları için paylaştı.

20 Mart 2020 yılında Kovid 19 salgını başladığı sıralarda cennete uğurladığımız değerli mimarı ailesi mütavazi bir tören ile uğurlarken onu sevenlere şöyle seslendi. “Sevgili dostlar, birçoğunuzun duyduğu doğru; ne yazık ki sevgili Cengiz Bektaş’ı yitirdik. O’nu uğurlarken yanımızda olmak istediğinizi biliyoruz. Bunu biz de isterdik ama bildiğiniz gibi zamanın tuhaf bir aralığından geçiyoruz. Böyle bir aralıkta O şöyle derdi; “Kalben burada olduğunuzu biliyorum, n’olur gelmeye kalkmayın”. Elçiye zeval olmaz. Lütfen O’nun bu isteğine uyun ve O’nu anmak için iyi bir zamanda buluşmak üzere sevgiyle ve sağlıklı kalın”. Hiç şüphesiz ailesine ve bizlere bıraktığı miras ile ölümü de yaradılışımızın bir koşulu olarak görmemizi sağlayan Cengiz Bektaş, tasarladığı mekanlarda, şiirlerinde, hikayelerinde yeniden doğacak, yaşamı yeniden keşfetmemizi

Figür 1. Soldan sağa Cengiz Bektaş, Doğan Sahir, Serhan Gazioğlu, Hasan Yücel ve Ekrem Ziver Bodamyalızade, Cengiz Bektaş’ın Kuzey Kıbrıs’a ilk gelişi, Ercan Havalimanı

(Kaynak: Ekrem Ziver Bodamyalızade)

Figür 2. Soldan sağa, Ayhan Çakmak, Bektaş Göze, Cengiz Bektaş, Hüseyin İnan, Ekrem Ziver Bodamyalızade, Hasan Yücel, Ahmet Bahçeci, Kıbrıs Aşevi, Gönyeli, 1990’lı yılların başı

(Kaynak: Ekrem Ziver Bodamyalızade)

sağlayacak. Bize bıraktığı miras için, sorumlulukla yaşadığı için ona sonsuz teşekkürler. Onunla yapılan çeşitli sohbetlerde sürekli mesleki gelişimin önemine değinerek, eğitimin özellikle okul sonrasında devam etmesi gerektiğini savunur, melektaşlarını genç mimarlara iş imkanı sağlamak üzere teşvik ederdi. Pek çok şapkası olan mimar, mesleğinin yanında edebiyatçı, sanatçı, düşünür ve araştırmacıydı. Bu kimliklerinin mimarlığını beslediğini söylerdi. Akademiyi seçmesindeki en büyük nedenin burada farklı sanat dallarında eğitim alabileceği olduğunu söylerdi. Sabahattin Eyüboğlu’nun sanat derslerini hiç kaçırmayan

Bektaş, zamanının çoğunu İstanbul’daki kütüphanelerde yazarak, çizerek, okuyarak geçirirdi. Bu yıllarda Koca Ragıp Paşa Kütüphanesi ile Beyazıt Kitaplığı’nda zaman geçirmeyi çok sevdiğini ifade eden mimar, kitaba saygı duymayı Beyazıt Kitaplığı’ndaki müdürden öğrendiğini anlatırdı. ‘Ona bir kitap sorduğum zaman, yerini ezbere bilircesine rafa yaklaşıp, ipek mendili ile raftan usulca çektiği kitabı önüme koyardı’. Mezun olunca açtığı işliğinde de genellikle 1 gün çalışmaz, genç mimarları alır, kente iner, onlarla deneyimlerini paylaşırdı. Çeşitli nedenlerle ziyaret ettiği ülkelerde özellikle müzeleri gezer, notlar alır, çizimler yapardı. 1980’li yıllarda

yerleşmeye karar verdiği İstanbul’daki Kuzguncuk semtinden satın aldığı tarihi konutu, yine yaz okulları aracılığı ile öğrencileri ile birlikte restore ederek onların da bu deneyimden faydalanmalarını sağlamıştır.

Sevgili düşünür, yazar ve çizer Bektaş, betiklerinde, kitaplarında ve gazete yazılarında sürekli olarak ön plana çıkardığı ve çok önemsedığı kültür konusuna verdiği önem ile biliniyor. Yaşam kültürü üzerine düşünmeyi, düşündürmeyi amaçlayan Mimar, şiiri ideolojik bir araç olarak kullanarak topluma ulaşmayı hedeflemiştir. Ve Mimar’ın kısa bir yaşam öyküsü ile eserleri...

Figür 3. Türk Dil Kurumu Binası,
Ankara, 1974

(Kaynak: <http://www.arkiv.com.tr/mimar/cengiz-bektas/2146>)

Figür 4. Denizli Merkez Bankası,
1973

(Kaynak: <http://www.arkiv.com.tr/mimar/cengiz-bektas/2146>)

Figür 5. Afrodisias Ek Müzesi

(Kaynak: <http://www.arkiv.com.tr/mimar/cengiz-bektas/2146>)

Aslen Egeli olan mimar, ilkokulu okumak için geldiği İstanbul'a yerleşiyor. İstanbul Saraçhane'de 56. ilkokul'da ilk eğitimini tamamladıktan sonra, İstanbul Erkek Lisesi'ne (1953) devam ediyor. Ardından Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Mimarlık Bölümü'ne (1956) ve Münih Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'ne (1959) devam ediyor. 1959 yılında yüksek eğitimini tamamladıktan sonra 1960 yılında Alman Şehircilik Akademisi kurslarına katılıyor. 1959-62 yılları arasında Münih'te Prof.Dr. Fred Angerer ve Alexander Baron von Branca'nın ortak oluşturdukları bir mimarlık bürosunu yöneterek, katıldığı iki yarışmada da ödül alıyor. Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ne öğretim görevlisi olarak çağrılınca, Türkiye'ye dönen Bektaş, 1962-63 öğretim yılında ODTÜ İnşaat İşleri Başkanlığı, Mimarlık işliğinde Mimar/Plancı olarak görev aldı. 1963'te Ankara'da Oral Vural ile birlikte kendi mimarlık işliğini kurdu.

1963-69 yılları arasında yalnızca altı yıl süreyle mimarlık-şehircilik yarışmalarına katılarak, 25'in üzerinde ödül kazanan Mimar, Cumhuriyet dönemi mimarlık tarihi örnekleri arasında sayılan yapılar gerçekleştirdi. 2 kez Ulusal Mimarlık Ödülü aldı. Akdeniz Üniversitesi Olbia Sosyal Özeği yapısıyla 2001 yılında Uluslararası Aga Khan Ödülü'nü kazandı. Ankara'daki Türk Dil Kurumu yapısı, 1978 Ulusal Mimarlık Sergisi Ödülü'nü layık görülerek, mimarlarca Cumhuriyet dönemini simgeleyen yirmi yapıdan biri sayıldı. Ayrıca 2016 yılında, Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri'nde Mimar Sinan Büyük Ödülü'ne layık görüldü. Tamamladığı diğer mimari tasarımları arasında İstanbul 'Denizli Merkez Bankası' (1973) 'Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası' (1985-1986), Edremit, Balıkesir 'Güre Devremülk Otel'i' (1998) Aydın 'Afrodisyas Ek Müzesi' (2006-2007) projeleri bulunmaktadır.

1966-69 arasında Zafer Mühendislik Mimarlık Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisi olarak çalışan Mimar, Trakya Üniversitesi'nde iki yıl "Halk Yapı Sanatı" dersi verdi. 1999 yılından başlayarak Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehircilik Bölümü lisansüstü öğrencilerine "Kültürün Planlamaya Etkisi" konusunda, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde de "Estetik" konusunda dersler verdi. Trakya Üniversitesi'nde 1998-99 yılları arasında "Halk Yapı Sanatı" dersi veren Mimar'ın daha pek çok öğretim kurumunda deneyimi var. Çağrılı olarak gittiği Makedonya, Amerika, Almanya'da konuk hocalık yapan ve konferanslar veren Mimar'ın Uluslararası ve Ulusal Mimarlık yarışmalarında 25'in üzerinde ödülü var.

Şair ve yazar olarakta bildiğimiz Cengiz Bektaş 1950'de, Denizli'de yayımlanan yerel gazetede yazdığı köşe yazıları ile yazın yaşamına girdi.

Figür 6. Klüp Ora Tatil Köyü
Projesi, Muğla, 1990

(Kaynak: <http://www.arkiv.com.tr/mimar/cengiz-bektas/2146>)

Figür 7. Olbia Sosyal Özek Akdeniz
Üniversitesi sosyal tesis ve çevre
düzenleme projesi

(Kaynak: <http://www.arkiv.com.tr/mimar/cengiz-bektas/2146>)

1954'te DGS Akademisi'ndeki, Bedri Rahmi'nin seçici kurulda olduğu şiir yarışmasında birincilik kazandı. 1960 yılında Fazıl Hüsni Dağlarca, Türkçe Dergisi'nde Bektaş'ın şiirlerini Türkiye'de ilk kez yayımladı. Şiirleri on altı dile çevrildi. Yurtdışında, yurt içinde sayısız toplantıya katıldı, bildiriler verdi. Uluslararası PEN Türkiye Bölümü bir dönem 2. Başkanlığı, 6 yıl Türkiye-Yunanistan Dostluk Derneği Başkanlığı, 6 yıl Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanlığı yaptı.

Profesyonel yaşamı boyunca özellikle Türkiye coğrafyasına sayısız eserler hediye eden Bektaş'ın en çok bilinen eserleri arasında 1988 yılında Ulusal Mimarlık Ödülleri kapsamında Yapı Dalı - Başarı ödülü de aldığı 1974 yılında Ankara'da inşa edilen Türk Dil Kurumu Binası'dır.

1973 yılında inşa edilen Denizli Merkez Bankası yine mimarın ilk ürünlerindendir

1987 yılında UNESCO'nun Dünya Kültür Miras listesine girmiş olan Aphrodisias kenti için tasarlanan ve yapımı 2007 yılında tamamlanan Afrodisias Ek Müzesi

Cengiz Bektaş'ın Muğla, Bodrum'da tasarladığı, yapımı 1990 yılında biten Klüp Ora Tatil Köyü projesi. Ve son olarak 1999 yılında tamamlanan ve 2001 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü'ne layık görülen Olbia Sosyal Özek Akdeniz Üniversitesi sosyal tesis ve çevre düzenleme projesi

KAYNAKLAR

Bodamyalızade, E. (2020). Cengiz Bektaş Üzerine Pınar Uluçay ile Bir Söyleşi , Ağustos 2020, Ekrem Ziver Bodamyalızade Mimarlık Ofisi, Lefkoşa.

<https://www.arkitera.com/haber/siirin-dili-de-mimarligin-dili-de-once-yurekten-sonra-cografyadan-geciyor/>,

5 Eylül 2020 tarihinde ulaşıldı. <http://www.arkiv.com.tr/mimar/cengiz-bektas/2146>, 5 Eylül 2020 tarihinde ulaşıldı.

<https://www.biyografya.com/biyografi/17126>, 1 Eylül 2020 tarihinde ulaşıldı.

Yrd. Doç. Dr. Pınar Uluçay Righelato

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Mimarlık
Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

purighelato@gmail.com

ÖZET

21. yüzyıl mimarlık teorisi, iki düşünsel kutuplaşma ile açılır: Bunlardan ilki 1960'lardan beri devam eden eleştirel bakış, diğeri ise buna karşıt bir bakışla Somol ve Whiting'in gündeme getirdiği ve mimarlığı geleceğe dönük alternatif senaryolar ve düzenlemeler çerçevesine yerleştiren projektif yaklaşımdır. Eleştirel teori 1960'larda modernizmin sosyo-politik düzenini ve avangard bakış açısını yeniden değerlendirmek için ortaya çıkmıştır; ancak kapitalizmin dünyaya yayılması ve gündeme gelen pragmatik bakış açısı mimarlık dünyasının teorisyenlerini çoğunlukla kutuplaştırmış ve eleştirel teorisin yeterliliği yakın dönemde çok tartışılmıştır. Pratiğin teoriye karşı gibi görüldüğü bu tartışmalar artık durulmak zorundadır. Dünyanın sorunları gitgide artmakta ve bu tartışmalar mesleğin önünde artık yeni bir yol açmamaktadır. Mimarlığın anlam üretiminin farklı dayanakları olması gerektiğini düşünerek yola çıkmak ve 'insan'ı ön plana alan yeni bir bakış açısından söz etmek gerekmektedir. Bu da mimarlık eleştirisinin sınırlarını yeniden çizmek, hatta belki de kaldırmak anlamına gelmektedir. Birbine karşı iki bakış açısının artık yeterli olmadığını düşündüğümüz noktada, yeni bir perspektifin önünü açmak kolay değildir. Aktörler, şartlar, olasılıklar ve en önemlisi geleceğe dönük önermeler gerekir. Bu yazının amacı, 2030'lara kadar olan 10 yıllık süreçte mimarlık eleştirisinin puslu mantığını değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Antroposen Çağı, Çağdaş Mimarlık, Eleştirel Teori, Pragmatizm, Projektif Yaklaşımlar

ANTROPOSEN ÇAĞINDA MİMARLIK ELEŞTİRİSİNİN SINIRLARI

Lerzan Aras

*“Mimarlığın özü nedir?” diye değil,
“Mimarlık ne yapabilir?” diye sormalıyız...
Michael Speaks, 1998.*

1. GİRİŞ

Speaks'in 1998 senesinde tüm mimarlık çevresine yönelttiği bu basit gibi duran ama zor gerçeğin altında yatan temel soru, o günden bu güne aslında hiçbir zaman tam olarak cevaplanmadı. Mimarlığın kültürel bir ürün mü, yoksa özerk bir disiplin mi olduğu sorusu ile birlikte günümüz mimarlık ortamında tartışmaya devam ediliyor. 1960'larda kökenini Frankfurt Okulu ve Marksist teoriye dayandıran eleştirel teorisin de özellikle son 20 yıldır içinde bulunduğu karmaşık durum, bu soruları gündemde tutmaya devam ediyor.

Eleştirel teoriler, buna karşı gelen post-eleştirel (post critical) yaklaşımlar ve konuyu daha farklı isimlerle yeni biçimlere yerleştiren terminolojiler bir araya geldiğinde akademik çevrelerde belli isimler hemen öne çıkar. Modern dönemin Bauhaus ekolünün ortaya koyduğu manifestonun herkesçe benimsenmesi gibi, bu teorisyenlerin konuyla ilgili görüşleri de tartışmalarda ciddi yer bulur. Tafuri'nin özerklik fikirlerini yorumlayarak üreten ünlü mimar Eisenman, Hays ile birlikte eleştirel teorisin savunuculuğunu üstlenirken; bu dönemin artık bittiğini kabul ettirmek isteyen Koolhaas ve Speaks diğer ucu temsil ederler (Bun, 2012). Bu tartışmalara Martin, Baird, Somol, Lavin, Whiting gibi akademinin güçlü isimleri de fikirleri ile katılınca bir anlamda mimarlığın aslında kimin için var olduğu konusunun dışına çıkılır ve tartışmalar iyice büyür. Mimarlığın şartlara bağlı kılınmış diyalektik eleştireliliğinin karşısına doğrudan karşı olmamakla birlikte alternatif olarak yeni düzenlemeler ve senaryolar üretilirken (Anagnost, n.d.), gündeme gelen beklenmedik global değişimler eleştirinin varlığını ve sınırlarını tekrar sorguladır.

Böyle bir noktada olduğumuzu bilerek her iki kutbun çok genel olarak neyi, neden temsil ettiğini hatırlayarak günümüze gelmemiz iyi olabilir. 60'lı yıllar mimarlık ortamında yeni bir düzeninin ayak seslerinin duyulduğu yıllardır. Bir yandan ekonomik dengeler içinde toplumu yeni bir düzene hazırlama misyonunu benimsemekten vaz geçmeyen mimarlığın gücü rasyonel duruşunu korurken; özgürleşme çalışmaları da görülmektedir. 1968'de Tafuri'nin kurduğu 'Mimarlık Tarihi Enstitüsü (Institute of Architectural History) ile başlayan ve

eleştirel teorisin tanınmasını sağlayan temel dergiler Opposition ve October (Aras, 2016) belli temel değerlerin kabul edilmesini sağlar. 70'li yıllarda gündeme iyi yerleşen eleştirel teori temelini toplum üzerinde 'çok önemli bir etkisi' olduğu kabulünden alır; sanki politik bir farkındalık yaratacak; hatta bir devrim gerçekleştirecektir ve kendini güç ve sermayenin mevcut yapısından bağımsız kılan bir özerkliği olduğuna inanır (Schrijver, 2011). Habermas'ın deyişi ile eleştirel teori toplumdaki bireylerin onu benimsemelerini 'talep eder' ve ona göre hareket etmek zorunda olduklarını öne sürer (Geuss, 1987).

Bu bakış açısı herkesin farklı istek ve gereksinimleri olduğundan yola çıkar ve kimliği net kabul eder; ama aslında modernin ortaya koyduğu elit ve avangard bakış açısının farklı bir versiyonu gibidir. Mimarlığın kendini özerk ve özgür olarak konumlandığı nokta; normlar, kurallar, düzenler ve aslında sabit bir duruş içerir. Eleştirel teori; geleneği, prensipleri ve aslında keskin bir manifestoyu barındırır.

Bir yandan buna karşı gelen duruşun ne olduğu konusu bolca tartışılırken, diğer taraftan ise eleştirinin ve elbette teorisin sonunun gelip gelmediği üzerine akademik çevrelerde çeşitli yazılar yayınlanırken, Somol ve Whiting'in 2002 yılında Perspecta dergisinde yayınlanan makalelerinde ortaya attıkları 'projektif yaklaşım' (projective practice), tartışmaların yönünü tamamen değiştirir. Somol ve Whiting eleştirel teorisin normal prensipler ve gelenekler üzerine kurduğu bilginin yerine plansız ve aktif bir organizma önerirler. Eisenman ve Hays'in meslek disiplininin eleştiriye olanak tanıyan temsil ve anlamlama içerikli olduğunu, ancak esas işe yarayanın projeksiyon (projection), edimlilik (performativitiy) ve pragmatikler (pragmatics) olduğunu savunurlar (Somol ve Whiting, 2002).

Bu bakış açısına göre performans ve pratik her şeyin temelini oluşturmaktadır ve günümüzün kapitalist hatta neo-liberal toplumunda mimarlığı estetik ve artistik bir ifade ya da temsil ortamından çıkartıp; canlı, devingen, tahmin edilmez ve teknolojik bir halde değerlendirmek gerekmektedir. Her şeyin performans ve teknoloji üzerine kurgulandığı bu yeni anlayış eleştirel teorisin 'biricik' ve 'dokunulmaz' zırhını delerken, Frankfurt okulunun ortaya koyduğu teori- pratik arasındaki sorunsalı da bir nevi ortadan kaldırmaktadır. Reddettiğiniz bir şeyin varlığından söz edemezsiniz, değil mi? Bugün konuşmamız gereken de tam olarak budur; yani disiplinin yenilenmesi noktasında günümüzün şartları neleri ön görmekte, mesleği neler beklemektedir...

2. PRAGMATİK DÜZENİN ELEŞTİREL ORTAMI

2003 yılında, teori ve edebiyat dergisi Symloke, 'Theory Trouble' adlı bir sayı çıkardı. Bu sayının editöryel bölümünde Jeffrey R. Leo, teorisin karşılaştığı sorunları şöyle ifade etti: "Teori, güncel ve pedagojik pratiklerle ilişkisinde eksiktir; teorik diskurlar diğer diskurlardan izole olduğu kadar, teorisyenler de disiplini (istediğiniz disiplini buraya koyabilirsiniz), yenileme konusunda ilgisizdir..." (Frichot, 2009). Eleştirel teori, dilin strüktürel teorilerini benimsemişti. Bu da teori ve pratik arasında ciddi bir bölümlenme oluştururken (Pattabi ve Coyne, 2000), mimarlık, gündelik olandan uzaklaşıyordu. Aslında mimarlık devamlı bir soruna cevap bulmak zorunda değildir; bazen sadece insanların içinde rahat ve konforlu yaşayabileceği bir yapının tasarlanması da mimar için yeterli olabilirdi. Ancak bunun için tüm ritüeller, gelenekler ve kalıplardan yani bir anlamda düz mantıktan çıkılması gerekir. Eleştirel teorisin de Leo'nun vurguladığı gibi sorun burada yatmaktadır: Kendini soyutlamak ve

özerklik adı altında insandan uzak bir dünya yaratmak...

1999 yılında Francesco Dal Co, teorisin ne bir proje ne bir tarih ne de eleştiri olduğunu, hepsinin birleştiği noktada mimarın yaptığı aktiviteler konusunda ancak sorgulanabileceğini söylerken (Dal Co, 1999), yeni kapitalist düzenin gerekleri hakkında da ipuçlarını veriyordu. Yine aynı yıl Sarah Whiting ve Koolhaas'ın sohbetinde değinilen temel konu artık kullanıcının mimari bir üründen öte bir düşünce biçimi istediği yönünde oluyordu. Koolhaas'a göre bu; mimarın o zamana kadar gelişen pasif duruşunu da artık bitiriyordu (Koolhaas ve Whiting, 1999).

O dönem teorisyenleri bu duruşu post eleştirel tanımının altına yerleştirmeye çalıştılar. Aynı modernizmin bitişinin bir post- eki ile gelen döneme kapılarını açması gibi bu yeni dönemin de eleştirel teorisin geleneğinin dışında yeni ve taze bir bakış açısı getireceği umut edildi. Brisbin, bu bakışı 21. yüzyılın sosyo-politik ve ekonomik güçlerini kucaklayan ve kabul eden bir kültürel paradigma olarak tanımladı (Brisbin, 2013).

Bu dönemin, mimara tanıdığı özgürlüğün dışında disiplinlerin birbiri ile etkileşimini arttırması açısından da ciddi olumlu etkisi gözlemlendi. Kapitalizmin ve teknolojinin birlikte yarattığı sinerji mimarlığa ve kentlere yeni bir görüntü verdi. Bu görüntü sanatsal bir dışavurumun dışında kendi geleneksel dilini unutan bir mimarlığın da önünü açtı. Artık yenilik, hız, yoğun araştırma ve geliştirme ve en önemlisi bir şeyin 'düzen içinde ne kadar işe yarar' olduğu önemliydi.

Somol ve Whiting'in projektif yaklaşımını post eleştirel bakıştan ayırmak daha doğru olmakla birlikte, kesişimleri 'faydacılık' (pragmatism) noktası ile aktif, plansız ve bir miktar cüretkâr davranmak, disiplinin doğası haline geliyordu.

Son 20 yıl içinde tasarlanmış ve ‘yıldız mimar’ tanımlaması altında yer alan mimarların imzasını taşıyan pek çok çalışmayı bu sıfatlarla tanımlayabiliriz. Koolhaas’ın Pekin’deki CCTV binasından (2012), Gehry ve grubunun Paris’teki Louis Vuitton vakfı için tasarladığı müzeye (2014), Hadid grubunun Pekin’de 2019 yılında tamamladığı uluslararası havaalanından, Foster grubunun Abu Dabi’deki ulusal müzesine (henüz tamamlanmadı) kadar yüzlerce yapıyı sayabiliriz. Hepsinin birer teknoloji harikası olduğunu, çok büyük ölçeklerde ve binlerce kişiye hizmet verecek şekilde tasarlandığını ve kent için ciddi bir ilgi odağı olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Yani, kullanıcı durumdan memnundur ve kapitalist düzenin ön gördüğü tüketim son hızla devam etmektedir.

Konuya mimarlık eleştirisi açısından tekrar geri dönecek olursak, artık eleştirecek bir şeyin gerçekten kalmadığını görürüz.

Aslında sorulacak tek bir soru kalmıştır. O da 2014 yılında Bingler ve Pedersen’in genele yönelttiği sorudur: “Mimarlığın insanlarla ilişki kurma becerisindeki yetersizliği yüzünden hangi noktada insan hayatını iyileştirme gücü, kaybolmuştur?” (Bingler ve Pedersen, 2014). Bu noktada içinde bulunduğumuz an’a gelmek ve kısaca bir projeksiyon yapmak gerekebilir.

3. ELEŞTİRİNİN SINIRLARI

2000 yılında Nobel adayı Paul Crutzen IGBP’in (International Geosphere–Biosphere Programme) Global Change dergisinde, insanoğlunun antroposen çağına giriş yaptığını ifade etti. Burada esas önemli olan Crutzen’in insanlığın önünde belki de milyonlarca yıl olduğu, ancak çok büyük felaketlerle (dünyaya bir astroid çarpması, yeni bir buz çağına giriş, vb...) bunun değişebileceği yönündeki öngörüsüydü. Bu öngörü içinde saydığı

felaketlerden biri de dünya çapında beklenmeyen bir salgındı (URL1).

2020 yılının ilk yarısını yaşadığımız bu günlerde Crutzen’in önümüze çıkabileceğini söylediği felaketlerden birini deneyimliyoruz. Covid 19 pandemisinin dünyada yarattığı ve yaratacağı değişim çok uzun süreye yayılacak.

Konunun kent ve mimarlık üzerine etkisinin şimdiden geniş bir çevrede tartışıldığı da görülüyor. Bu yazının amacı bu konuya girmek değil; sadece geleceğe doğru şekillenebilecek mimarlığın eleştirisinin nasıl yapılabileceğini tartışmak ve belki alternatifler ortaya koymak...

Antroposen çağı çoğunlukla kapitalizmin, hatt neo-liberalizmin girdileri ve çıktıkları ile ilişkilendirilir (Polat ve Kahraman, 2019). Yani insanın üreten ve tüketen bir varlık olarak dünya üstünde ciddi dönüştürücü bir etkisi vardır. Teknolojinin de gitgide gelişmesi ile sınır tanımayan bir hızla gelen yaşam akışı, pragmatik sistemler içinde kendine yer bulur. Bu çağ, Somol ve Whiting’in öncülüğünü yaptığı projektif bir mimarlık için de çok uygundur. Kalabalık kitlelere hitap eden, gelenekten uzak ve teknoloji odaklı bu biçim, özgürlük vaat eder. Mimarın özerkliği ve mimarlığın dili değil; toplumun isteği ön plandadır. Ancak şu an bu çağın gerekleri ciddi bir değişim içine girmeye başladı. Mimarlığın topluma sunduğu ürünün ihtiyacı ne ölçüde giderdiği ya da geleceğe dönük ne kadar başarılı olacağı konusu gerçekten sorulabilir. Böyle bir durumda neyi, nasıl eleştirebiliriz? Sorusu da elbette gündemde yerini alacaktır.

Son aylar evlerde geçti. Evin anlamı tartışmalarının dışında başka sorular gündeme geldi; öncelikli sorun, geleceğin evlerinin nasıl şekillenmesi gerektiği.

Bunu diğer sorular izledi: “Teknolojinin biçimlendirdiği tasarımlar ve yoğun kitlelerin kullanımına açık yapılar gelecekte yerini nasıl bir biçimlenişe bırakacak? Mimar, geçtiğimiz 30 yılda kapitalist düzenden fayda sağlayarak ilerlediyse, kapitalist düzenin dönüşümünü nasıl karşılayacak?..” gibi sorulara her gün yenileri ekleniyor.

Yazının en başında belirttiğim gibi, mimarlığın kültürel bir ürün mü; yoksa özerk bir disiplin mi olduğu sorusuna artık bir ekleme gerekmektedir: Mimarlık, insan yaşamına adapte olabilen bir disiplin midir?

Şu ana kadar insan isteklerine çok iyi cevap verebilmiş gibi gözükse de, isteklerin ihtiyaçlarla karşı karşıya geldiği günümüzde değişimin yanında yer alabilmesi için mimarlığın eleştirel yönünün artık kaybolması gerekmektedir. Eleştirel teori, post eleştirel ya da projektif yaklaşımlar... adı ne olursa olsun hiçbir karşıtlığın artık yeri yoktur.

Bu durumda artık kullanıcının eleştirisi gücünden bahsedebiliriz. 1960’lardan yaklaşık 90’lara kadar mimarın kendi özerkliği ile devam eden disiplin, 90’lı yılların tüketim çılgınlığı içinde sosyo-politik etkilerin şekillendirdiği bir ideolojiye yerleşmişken, artık çok daha geniş kitlelerin ortak kabulü ile devam edecek bir düzene geçilmeye başlanmıştır. Yani içinde yaşadığımız antroposen çağının karmaşasında, mimarlık artık sadece kullanıcı isteğine en doğru cevabı vermek için var olmayı kabul etmelidir.

Bu, zannedildiği kadar kolay olmayacaktır. Yıldız mimarların parlak yapıları olmadan ölçeği küçülterek doğa ile daha bütünleşik, sürdürülebilir ve sade bir düzen kullanıcının gereksinimi ile birlikte ortaya çıkacak ve mimar bunu kabul etmek durumunda kalacaktır.

Tarihte biraz geri gidecek olursak, 19. yüzyılın sonunda neo klasik dönemde

içinde bulunduğu karmaşadan modernite ile çıkan mimarlığın belki o zamanki bakış açısını yeniden yakalayıp günümüz şartlarında değerlendirmesi gerekmektedir. Toplum üzerindeki etkisini göstermeye çalışan ‘sanatsal tasarımlar’, ya da devamlı toplumu tüketim ortamında tutmaya çalışan ‘akıllı tasarımlar’ yerine kullanıcıyı merkeze getiren bir mimarlığın zamanı gelmiş görünmektedir ve eleştirinin sınırı bu yeni düzene adapte olabilme becerisinde çizilmektedir.

Kaynaklar

Anagnost, A., n.d, Critique And Complicity: The Art Critical Lineage of Projective Architecture. <https://mac.hypotheses.org/adrian-anagnost> (son erişim tarihi: 06.06.2020).

Aras, L., 2016, At the Threshold of Critical Architectural Theory: New Possible Solutions.... Gazi University Journal of Science Part B, 4 (4), 59-66.

Bingler, S., and Pedersen, C.M., 2014, How to Rebuild Architecture. <https://www.nytimes.com/2014/12/16/opinion/how-to-rebuild-architecture.html> (son erişim tarihi: 12.06.2020).

Brisbin, C., 2013, The Post-Critical U- Turn: A Return to Criticality Through the Consumptive Affirmation of Glamour and Effect in Michael Zavros and Rem Koolhaas. Conference Proceedings, Adelaide, South Australia, 31-43.

Bun, Z., 2012, Disciplinarity 2.0 Architectural Topography Between Criticality and Pragmatism. Periodica Polytechnica, 42/1, 3–11, doi: 10.3311/pp.ar.2011-1.01.

Dal Co, F., 1999, Teoria Parola Cava. Casabella 666, 32.

Frichot, H., 2009, On the Death of Architectural Theory and Other Spectres. Design Principles and

Practices: An International Journal, Vol.3.

Geuss, R., 1987, Eleştirel Teori Habermas ve Frankfurt Okulu. İngilizceden çeviren Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Koolhaas, R., Whiting, S., 1999, A Conversation with Rem Koolhaas and Sarah Whiting. Assemblage, 40, 36-55.

Pattabi R.G., Coyne, R., 2000, The Production of Architectural Criticism. Architectural Theory Review, Journal of the Department of Architecture, Planning and Allied Arts, the University of Sydney, 5(1), 83-103.

Polat, E., Kahraman, S., 2019, Antroposen Çağı’nda Kentsellik, Sürdürülebilirlik ve Dirençlilik, Dirençlilik Dergisi 3(2), 319-326. DOI: 10.32569/resilience.619232.

Schrijver, L., 2011, Architecture: Projective, Critical Or Craft?. in Projective or Critical Praxis, s.353-367.

Somol, R., Whiting, S., 2002, Notes around the Doppler Effect and Other Moods of Modernism. Perspecta, Vol. 33, 72-77.

Speaks, M., 1998, “It’s Out There ... the Formal Limits of the American Avant-garde” in Hypersurface Architecture.

Architectural Design 133, 26–31. URL 1: <http://www.igbp.net/news/opinion/opinion/haveweenteredtheanthropocene.5d8b4c3c12bf3be638a8000578.html> (son erişim tarihi: 07.06.2020).

Prof. Dr. Lerzan Aras

Lefke Avrupa Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi / Dekan

laras@eul.edu.tr

ÖZET

Imhotep'in yorumu ile piramitlerden başlayarak, mimarlık her zaman bir güç savaşının silahı olarak kullanılmıştır. Dini kurumların, kralların ve imparatorların zenginliklerini vurgulamak amacıyla inşa edilen yüzlerce bina sessiz bir güç savaşının ürünleridir. Kapitalizmin etkisi ile ekonomik gücün el değişerek özel sektöre geçmesi de bir farklılık yaratmamıştır. Küreselleşen firmalar ve markalar mimarlığı aynı amaç uğruna kullanmış ve sessiz güç savaşı devam etmiştir. 1997 yılında gerçekleşen Bilbao Etkisi bu sessiz savaşa başka bir boyut getirmiş ve turist çekimi üzerinden mimari meydan okuma hızlanarak devam etmiştir. Çok yüksek bütçeler ile yaratıcılığın ve teknolojinin sınırlarını zorlayan binalar, Avrupa'da yaşanan 2009 ekonomik krizine kadar çoğalarak sürmüştür. 2009 ekonomik krizi, mimarlıkta neden ve niçin ürettiğimizi sorgulamıza neden olan önemli kırılma noktalarından bir tanesidir. Son olarak 2020 Covid-19 pandemisi bu sorgulamanın en üst kırılma noktası olmuş veya olacaktır. Mal sahibi ve mimari ego ile üretilen, işlevden ödün verebilen ve güç savaşlarının ürünü olan mimarlık bu kadar yılın ardından bir kez daha sorgulanmaya değerdir.

1997 Bilbao etkisinden sonra mimari eleştiri estetik, oran, işlev, mimari stil ve malzeme üzerine odaklanırken mimarlıkta bağlam ve insan ikinci plana atılmış, hatta unutulmuştur. Bu çerçevede bu yazı unutulan bu kavramlara vurgu yapmak adına Eflatun'un dört erdemi ile mimarlığa farklı bir bakış açısı sunmaya çalışacaktır. Bu makale RIBA uluslararası mimari ödül sahiplerini ele alarak gelişen mimari değerleri kıyaslarken, mimarlıkta erdem arayışı adına spekülasyon bir sorgulamadır.

Anahtar Kelimeler: Kapitalizm, Küreselleşme, Bilbao Etkisi, RIBA Uluslararası Mimari Ödülleri, Mimari Eleştiri, Mimari Erdemler, Eflatun.

GELİŞEN DÜNYA DÜZENİ İLE UNUTULAN DEĞERLER: EFLATUN'UN MİMARİ ELEŞTİRİYE YANSIMASI

Erçim Uluğ

1. GİRİŞ

Uluslararası Mimarlar Birliği yönetmeliği mimarda olması gereken temel gereksinimleri üç ana başlıkta topluyor; Tasarım, Bilgi ve Beceriler (UIA-UNESCO, 2017). Üç ana başlık altında da kendisini gösteren temel gereksinim yaratıcı düşünce yani “yaratmak” olarak ortaya çıkıyor. Yaratmak, yaratabilme becerisi ve gücü mimarlık ve mimarlık eğitiminin olumlu ve olumsuz olarak bir noktada toplandığı önemli yetisel bir karakteridir. Yüzyıllardır bu beceri ve güç mimarlık eğitimi alan kişilere yansıtılmış ve dünyamızdaki yapı çevre biz mimarlar tarafından şekillenmiştir. Bu güç “siyah ve beyaz”, “az ve çok” ve hatta “aydınlık ve karanlık” gibidir, hangi tarafa ne kadar yakın durmanız gerektiği önemlidir. Yaratma gücünü kontrol ederek, mimari hırsların esiri olmadan dengede durabilmek bir o kadar zordur.

Karanlığa kapıldığınızda, yaratmak hırsı mimarın gözünü kör eder, neden ve niçin tasarım yaptığını unuttur. Mimarlığın merkezinde insanın, yaşamın ve bağlamın olması gerektiği akıllardan uçar gider; mimar, biçimin yaratıcılığında kaybolur. 1997 Bilbao Etkisinin ardından bir çok endüstri kenti bu çerçevede deney tahtası olarak kullanıldı. Küreselleşmenin etkisi ile şehirlerin turistik haritalarda bulunma talepleri bir çok “Bilmece gibi imleyen” (Jencks, 2005) bina tasarımları oluşturdu. Bu yüksek bütçeli ikonik proje taleplerine mimarlar tüm yaratıcılıkları ile cevap verdi; ama insanı, bağlamı, ölçeği ve doğayı ikinci plana attı. Bu yolda amacına ulaşan veya başarısızlık ile sonuçlanan binalar oldu; ta ki 2009 yılında Avrupa’da yaşanan ekonomik kriz bize tasarımıdaki amacımızı tekrar hatırlatana kadar.

2. RIBA ULUSLARARASI ÖDÜLLERİ 2008 -2018

“Royal Institute of British Architects” (RIBA) Uluslararası Ödülleri dünyaca bilinen ve RIBA tarafından organize edilen önemli bir organizasyondur. The RIBA Uluslararası ödül programı RIBA üyesi olan mimarların dünya çapında tasarladıkları ve inşa edilen nitelikli binaları ödüllendirir (Wikipedia, 2018). Belirtmek gerekir ki RIBA üyeliği uluslararası olmak ile birlikte, Büyük Britanya vatandaşı olmayan çok sayıda öncü mimarın üyeliğini de içermektedir. Bu sebepten dolayı RIBA ödülleri dünyadaki prestijli ödül organizasyonlarından bir tanesidir. Ohia, Kent State Üniversitesinden Doç. Dr. Maurizio Sabini (2008) RIBA ödülleri dünya çapında nitelikli mimari tasarımları ödüllendiren çok az sayıdaki ödül programlarından biri olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede, bu

Figür 1 ve 2: Akron Sanat Müzesi (Kaynak: Mimdap, 2008).

makale RIBA ödülleri bir parametre olarak kabul etmiştir. 1997 Bilbao Etkisinin ardından 2009 yılındaki ekonomik kriz ile birlikte değişen ve değişmeye devam eden mimari değerleri anlamak adına RIBA ödülleri araştırılmıştır. 2008 yılından 2019 yılına kadar ödül alan seçili binaları analiz ederek son 10 yılda takdir edilen mimari tasarımları incelemiştir. Yapılan inceleme son yirmi yıl içerisinde dünya mimarisinin unutulan insani ve evrensel değerlere doğru yaklaşımını ortaya koymaktadır.

2008 yılında RIBA Uluslararası

ödül programı Coop Himmelb(l)au tarafından tasarlanan Akron Sanat Müzesini ödüle layık görmüştür. Coop Himmelb(l)au tasarlanan binayı üç ana elemana bölerek, üç metafor

ile tanımlayarak açıklamaktadır; Kristal, Galeri Kutusu ve Çatı Bulutu. 1997 Bilbao Etkisi ile artarak, tasarım yaklaşımlarında metaforlar mimarlar tarafından binalardaki

görsel ve estetik ifadeleri anlatmak için kullanılmıştır (Jencks, 2005). Bu çerçevede, “Kristal” Akron Sanat Müzesinin ana giriş mekânı olarak kurgulanarak yeni ve eski binayı birbirine bağlamak amacıyla tasarlanmıştır. “Galeri Kutusu” sergileri sahiplenilen esnek sergi mekânı olarak tasarlanırken, “Çatı Bulutu” bina üzerinde tasarlanan ve kullanım olarak spesifik bir fonksiyonu bulunmayan bir strüktür olarak binayı tamamlamaktadır. Coop Himmelb(l) au’nun internet sitesinde “çatı bulutu” şu şekilde tanımlanmaktadır: “iç mekânı çevreleyen ve dış mekânlara gölge yaratarak şehirde yatay bir landmark oluşturmak amacıyla tasarlanan bir eleman” (Akron Art Museum Website, 2008). Coop Himmelb(l)au tarafından tanımlandığı üzere çatı bulutu olarak isimlendiren elemanın ana amacı şehirde bir landmark oluşturma hedefidir. RIBA Ödülleri’nin başkanı Tony Chapman (2008) Akron Sanat Müzesi değerlendirmesinde jüri üyelerinin müzenin gösterdiği bu cesaret karşısında etkilendiklerini belirtmiştir. Eski ve yeni bina arasındaki birleşimin etkisini vurgulayarak nitelikli mimarinin şehrin kendini yeniden keşfetmesinde yardımcı olacağını söylemiştir. Ayrıca, Chapman (2008) Akron Sanat Müzesinin simgesel bir mimari olduğunu belirtmiş ve amacının şehrin rejenerasyonunu sağlamak olduğunu vurgulamıştır. Bu tanımlanan amaç 1997 Bilbao etkisinin hemen ardından birçok şehrin amaç ve niyet ettiği, senelerce mimaride yenilikçi geometri arayışına sebep olmuştur. Şehirlerin dönüşerek turist çekim noktası haline gelmesi ve markalaşma sürecini tamamlaması mimari meydan okuma olarak ortaya çıkmıştır. İnsan ölçeğinin, ana yaşam ve mekân ihtiyaçlarının ötesine geçen bu tasarımlar kendilerini bir imge ve simge olarak ortaya koymuştur. Yirmi senenin ardından geri dönüp bakıldığında zaman mimarlık ve insan bağlamı çerçevesinde sorgulanması gereken ciddi bir tasarım yaklaşımıdır.

2008 yılındaki mimari yaklaşım ile Akron Sanat Müzesinin açılından sonra müze direktörü Mitchell Kahan (2008) son bir yıl içerisinde Asya’dan Afrika’ya ve Amerika’nın bir çok şehrinde global başarıya ulaşan büyük binanın kendini gösterdiğini vurgulamış, Akron Sanat Müzesinin bu çerçevede tanınmasını da binanın küresel olarak yakaladığı yenilikçi başarısı olarak belirtmiştir. Mitchell Kahan’ın vurguladığı gibi Akron Sanat Müzesi tasarım yaklaşımı ile popüler Bilbao etkisini aramış ve küresel noktada mevcut olan popüler yarışa kendisini dahil etmiştir. Bu mimari üslup ile tasarlanan binalar 2009 ekonomik krizine kadar hızla devam etmiş ve dünyada birçok örnek oluşturmuştur. 2009 yılına kadar, bu mimari tarzı benimseyen birçok bina tasarım yarışmalarını kazanmış ve farklı mimari ödüllere layık görülmüştür. Herzog & de Meuron tarafından tasarlanan ve kuş yuvasına benzeyen Pekin Ulusal Stadyumu bunun örneklerinden bir tanesidir. 2009 RIBA ödülüne layık görülen bina, Pekin Olimpiyatları’na ev sahipliği yaparak mimari bir ikon olarak kendini ifade etmiştir.

Bilbao etkisinin yansımalarının ardından 2009 yılından sonra RIBA ödülleri’nde değişiklikler oldukça belirgindir. Ödüle layık görülen binalar önceki senelere göre farklı mimari niteliklere ve değerlere sahiptir. 2010 yılında O’Donnell + Tuomey tarafından tasarlanan Sosyal Konut projesi ve 2011 yılında Foster and Partners tarafından tasarlanan Masdar Enstitüsü yeşil mimari kavramı altında değerlendirilen farklı mimari nitelikleri öne çıkarmaktadır. Yakıt mevzuatı, enerji tasarrufu ve evrensel tasarım ilkeleri, Timberyard Sosyal Konutları’nın vurguladığı bazı önemli kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Paralel olarak Masdar Enstitüsü prototipik sürdürülebilir şehir, yenilebilir güneş enerjisi, pasif ve aktif çevresel stratejiler ve sürdürülebilir

teknolojiler gibi kavramları geliştirerek desteklemiştir.

2013 yılında RIBA Uluslararası ödülleri 12 projeyi nitelikli mimari olarak seçerek duyurmuştur. Zimbabwe’de bulunan, Sforza Seilern tarafından tasarlanan konut projesinden başlayarak; Foster+Partners tarafından tasarlanan Abu Dabi’deki çarşı projesine kadar farklı ölçeklerde bulunan on iki adet proje nitelikli mimari olarak listelenmiştir. Florian Maier (2013), bu farklı ölçeklerdeki binalar için “dünyadaki en yaratıcı, dramatik ve yeşil mimari” olarak yorum yapmıştır. 2009 ekonomik krizinden sonra politikacıların ve mimari eleştirmenlerin sürdürülebilir ve yeşil mimariyi destekleyici yorumları hızla artmış ve mimarlık dünyasını etkilemiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nde bulunan Grimshaw tarafından tasarlanan Via Verde – The Green Way bu çerçevede en iyi örneklerden bir tanesidir. Florian Maier (2013), açıklamasında Via Verde’nin bir çok açıdan çağ açıcı bir proje olduğunu vurgulamıştır; “Sosyal konut projesi üzerine New York şehrindeki ilk mimari yarışma, mimari program olarak sürdürülebilir mimariyi vurgulayan bir bina, sağlıklı yaşamı destekleyen ve yeşil çatı kavramını oluşturan bir proje, başarılı bir yaşam imtiyazı ve son olarak gelecek konut projeleri için konsept bir tasarım.”

Gelişen mimari değerler ile 2016 yılında RIBA Uluslararası ödülünü kazanan ve incelenmeye değer bir diğer proje ise Grafton Architects tarafından tasarlanan The New University of Engineering and Technology binasıdır. Jacob Schoof (2016), bu üniversite binasını “duyarlı brütalizm” olarak isimlendirmiştir. Gölgeleme sağlayan geniş çatı, yeşil çatı katı ve klimasız çözümlenen doğal iklimlendirilmiş iç ve dış mekânlar, binanın öne çıkan mimari nitelikleridir. Bu özellikler ile birleşen betonarme yüzeyler “duyarlı brütalizm” yorumunu ortaya çıkarmıştır.

Figür 3: Çocuk Köyü - Rosenbaum ve Aleph Zero (Kaynak: Leonardo Finotti, 2018)

Binanın nitelikleri incelendiği zaman sürdürülebilir ve yeşil mimari yine öne çıkarılmaya çalışılan kavramlar olarak tasarlanmıştır. Son olarak 2018 yılında Rosenbaum and Aleph Zero tarafından tasarlanan Brezilya’daki Çocuk Köyü projesi, RIBA Uluslararası ödülünü kazanmıştır. Bina, prefabrik olarak üretilmiş “reforested” ahşaptan inşa edilmiştir. Bina tasarımı toplumun değerleri ve doğal kaynaklar gibi kavramları vurgulayan sürdürülebilir yaşam kurgusu ile tasarlanmıştır. Duy Mac (2018), Brezilya Çocuk Köyü projesinde mimarlığın sosyal dönüşümünü sağlayan bir enstrüman olarak kullanıldığını vurgulamıştır. Ortaya koyduğu mimari felsefe ile Rosenbaum ve Aleph Zero Çocuk Köyü 1997 Bilbao etkisinden sonra bağlam, malzeme ve kurgu olarak insani değerleri öne çıkaran, toplumsal dönüşümü vurgulayan tek RIBA ödüllü proje olarak tanımlanabilir. Ödüle layık görülmesi ile öne çıkan değerler mimarlık ve insan arasındaki ilişkiyi yücelten, insanlık adına umut verici mimari bir yaklaşımdır. Geline dünya

düzeni içerisinde fazlası ile ihtiyaç duyulan ve aranan değerler olarak vurgulanabilir.

3. İNSAN VE MİMARLIK

Mimarlık, yüzyıllar boyunca farklı dönüşüm süreçleri için kullanılan güçlü bir araç olmuştur. Dini kurumlar, krallıklar, imparatorlar, politikacılar, kapital ve küresel sistem mimarlığın görsel gücünü bilinçli olarak kullanmışlardır. Mimari estetik, potansiyel sessiz bir silah olarak kullanılmış ve sessiz bir savaşın parçası olmuştur. Sadece kısa bir süre için Modernizm, mimarlığın işlevselliğini öne çıkarmış ancak post-modernizm çok geçmeden mimarlıkta işlevselliği makineleşme olarak görerek modernizme karşı çıkmıştır. Yüzyıllardır yaşanan bu sessiz savaş ve değişen mimari değerlere rağmen, 2009 ekonomik krizi yeni bir perspektif açarak bir çok duyarlı mimarın tasarım yaklaşımlarını sorgulamalarına neden olmuştur. Bugün, mimarlık

bir kez daha tasarım değerlerini sorgularken, mimarlığın insan ile olan ilişkisini hatırlamaya başlamıştır. 2016 Pritzker Ödülü’nü kazanan Alejandro Aravena, bu sorgulama içerisinde oldukça değerlidir. Kentsel sorunları vurgulayarak küresel konut krizine işaret eden proje, insani değerleri yücelten nitelikli bir mimari tasarımıdır. Franco (2016), Şilili mimarın yaklaşımını sanatsal bir çaba olarak isimlendirirken, güncel sosyal ve ekonomik sorunlara karşı atılan duyarlı bir mimarlık olarak tanımlamıştır. Bütün bu tartışmalar içerisinde gerçek olan, mimarlığın insanlık tarihinden itibaren var olduğu ve var olacağıdır. Mimarlık farklı amaçlar için var olmuş ve bir çok güç tarafından sahiplenilmiştir. 2009 ekonomik krizi ve 2020 Covid-19 pandemisi yaşanan bu güç savaşlarını ve insani değerleri sorgulamak için bir fırsat olmuştur. Bir çok önemli soruyu tekrardan mimari eleştirmenin odak noktasına getirmiştir:

• Mimar olarak “Neden tasarlıyoruz?”

• Mimar olarak “Ne tasarlıyoruz?”

• Mimar olarak “Kimin için tasarlıyoruz?”

Walter Gropious’un söylediği gibi, “Toplumun ve şehirlerin hastalığı, ekonomik ve endüstriyel talepler karşısında temel insani gereksinimlere öncelik vermedeki başarısızlıktır.” Bu sorgulamadan yola çıkarak yüzyıllardır değişen mimari değerler ve mimari eleştirinin yanında mimarlığa farklı bir bakış açısı ile temel olarak yaklaşmak mümkün müdür? İnsanı mimarlığın merkezinde tutan bir yaklaşım ile mimari eleştiriyi geliştirmek amaçlanabilir mi?

4. SORGULAMA: EFLATUN, ERDEMLER VE MİMARLIK

Avrupa Birliği uyum yasaları (2019) serbest dolaşım hakkına sahip ve insan sağlığını doğrudan etkileyen yedi meslek dalından bir tanesini mimarlık olarak tanımlamaktadır. Yaratılan ve inşa edilen fiziki bina doğayı, insan yaşamını, insanın fiziksel ve ruhsal sağlığını iyi ve kötü yönde etkileyebilir (Evans and McCoy, 1998). Yaratılan mimari eser, insan yaşamını kolaylaştırabildiği gibi zorlaştıradabilir. Unutmamak gerekir ki doğal kaynakları kullanarak ve karbon emisyonuna sebep olarak inşa edilen binalar, yeryüzünde yıllarca ayakta kalmakta ve yapılı çevrenin bir parçası olmaktadır. Belki de bundan olacak ki, hekimleri ve mimarları bir araya getiren güzel bir söz bile türemiştir; “Doktorun hatası toprak altında, mimarın hatası toprak üstünde olurmuş” (Hasol, 2011) denmektedir. İşte bu yüzden mimarlıkta yaratmak tehlikelidir çünkü dünyanın yaratılışından sonra üretmek ve inşa etmek şansı mimarlık mesleği ile mümkün olmuştur. Bu güç mimarlarda geçici hevesler uyandırabilir ama bu gücü kontrol etmek erdem ister yoksa Eflatun’un dediği gibi erdem olmayan

her işin sonunda utanç ve kötülük kaçınılmazdır. Bu çerçevede Erdem ve Mimarlık temalı bu yazı, tasarlanan ve inşa edilen binalara farklı bir mimari eleştiri sistemi üretmek istemektedir. Geometri, bağlam, mimari tarz, tarih ve biçimin ötesinde mimarlığın insani değerler çerçevesinde eleştirisini yapmayı hedefler. Neden ve niçin ürettiğimizi sorgulamayı hedefleyen bu sistematik, Eflatun’un erdemleri üzerine kurulmuş bir mimari eleştiri metodu olarak değerlendirilebilir.

İlkçağ Yunan felsefesinde, özellikle de Eflatun’un öğretisinde olmazsa olmaz olarak görülen erdemler: bilgelik (sophia), yiğitlik (andreaia), ölçülülük(sophrosyne), adalet (dikaioosyne) olarak listelenir (Çetinoğlu, 2006). Platon’a göre insanı ilgilendiren konularda karar almakla sorumlu olan kişilerin “bilgelik” erdemine, yani gerçeği anlamak ve ona ilişkin yansız yargılarda bulunmak yeteneğine sahip olmaları gerekir. Bilgelik ile var olan düzeni ve insan haklarını korurken, cehalete ve kaosa karşı durabilmek için kişilerin “yiğitlik” erdemine, tehlikelere aldırımsızın düzeni koruma kararlılığına ihtiyaçları vardır. Ayrıca kişinin kendi özel çıkarları peşinde koşmak yerine ideale ulaşması gerektiğinden “ölçülülük” erdemine sahip olmaları, kişisel arzularını daha yüksek amaçlar uğruna bırakabilmeleri gerekir. Adaletin kendisi herhangi bir sınıfın özel sorumluluğunda olamaz ve “adalet” erdemi insanın diğerleriyle karşılıklı uyumlu ilişkisinden doğar. Eflatun, insanın bu yükümlülüklerini uygun bir şekilde yerine getirdiğinde ve diğer insanların işlevlerini ele geçirmeye çalışmadıklarında gerçek adalet olan “uyum”un (harmonia) oluşacağını savunur.

Yukarıda tanımlanan erdemler ne kadar temel ama günümüz şartlarında hatırlanması gereken unsurlardır. Bilbao Etkisinin yankıları

ile yaratma hırsı, mimarların ve mimar adaylarının zaman zaman geçici heveslere kapılmasına neden olduğunu gözlemliyoruz. İşte böyle zamanlarda Eflatun’un tanımladığı dört erdem mimarlar tarafından bir eleştiri hatta özeleştirici metodu olarak kullanılmalıdır.

4.1 Mimarlıkta Bilgelik

Mimarlık mesleği insanı ilgilendiren bir konu olduğuna göre mimarların karar almakla sorumlu kişiler olarak “bilgelik” erdemine, yani gerçeği anlamak ve ona ilişkin yansız yargılarda bulunmak yeteneğine sahip olmaları gerekir. Mimarlıkta tasarımı etkileyen üç unsuru bilgi, duygu ve sezgi olarak tanımlayabiliriz. Yaratıcılık noktasında duyguların ve sezgilerin önemi yüksektir. Ancak bu üçlüyü bir piramit olarak düşüncecek olursak “bilgi”, piramidin en üstünde olması gereken karar verici mekanizma olarak yorumlanabilir. Mimar okumalı, araştırmalı ve gelişen dünya ile bilgisini ve kendisini geliştirmelidir.

Tasarımı sanattan ayıran en önemli nokta işlevdir. İşlevi olmayan ve bir amaca hizmet etmeyen bir obje tasarım olarak kabul edilemez. İşlevin de sürdürülebilir olması için bilgi gerekir, kararların bilimsel veriler çerçevesinde insan ihtiyaçlarına ve kullanımına göre tasarlanması önemlidir. Ancak bu mekanik bir sisteme dönüşmemeli ve mimar tasarımdaki yaratıcı dengeyi kurabilmelidir. Mimar tasarımı tetikleyen kişisel duygulara yenik düşmeden bilimsel bilgi ışığında sezgisel davranabilmeyi benimsemelidir. Bu denge içerisinde mimarlıkta bilgelik oluşabilir ve mimarlık insan odaklı bir sürece dönüşebilir.

4.2 Mimarlıkta Yiğitlik (Cesaret)

Bilginin öncülüğünde yaratılan insan odaklı mimarlığı korurken,

toplumda mimarlık karşıtı oluşan cehaletin ve rantın yönettiği kaosa karşı durabilmek için mimarların “yiğitlik” erdemine, tehlikelere aldırımsızın öğrendikleri ve bildikleri doğru mimarlık anlayışını koruma kararlılığına ihtiyaçları vardır. Yüzyıllardır mimarlık krallıklar, imparatorluklar, dinler, ülkeler ve kapital sektörün etkisi ile özel firmalar arasında gerçekleşen güç gösterisi için bir araç olmuştur. Bunun yanında ekonomisi inşaat sektörüne dayalı ülkelerde mimarlık sermayenin ve rantın bir aleti olarak toplum karşısında güvenini ve önemini kaybetmiştir. Orta okul ve lise müfredatlarında tasarım dersleri olmayan toplumların mimarlık mesleğinin önemini anlamasını beklemekte zordur. İşte bu ortamlarda mimarlığın ve mimarların cesaret erdemine her zamankinden daha fazla ihtiyaçları vardır. Sadece mimarlık yapmaktan öteye, mimarlık değerlerini korumak, toplumu mimarlık yönünde bilinçlendirmek ve mimarlık mesleğinin toplum karşısında güvenini oluşturmak bu zamanlarda mimarların zorlu görevleridir.

4.3 Mimarlıkta Ölçülülük

Bilginin ışığında ilerleyen mimar kendi özel çıkarları peşinde koşmak yerine ideale ulaşması gerektiğinden “ölçülülük” erdemine sahip olması, kişisel arzularını daha yüksek amaçlar uğruna bırakabilmesi gerekir. İşte bu noktada, tasarımda öngörü ortaya çıkmaktadır. Tasarlanan yapının ve alınan kararların insan yaşamını nasıl etkileyebileceğini öngörmek önemlidir. Ayrıca tasarlanan yapının sürdürülebilir mekânsal kaliteye ulaşması için kullanımda denge ve öngörü gereklidir. Binalar, öncelikle amaçladıkları kullanıma, yakın çevrelerine ve kentlerine katkı sağlayabilmelidir. Bu yönde bir katkı ancak tasarım aşamasında mimarın kısa ve uzun vadeli öngörülleri değerlendirerek; tasarımın biçim, malzeme, mekân ve kullanım kararları

ile oluşabilir. Ölçülü tasarlanmış öngörülü bina kendisini yıllarca asgari müdahale ile idame eden ve çevresine katkı koyan sürdürülebilir bir yapıya dönüşecektir.

4.4 Mimarlıkta Adalet

Unutulmaması gerekir ki adaletin kendisi herhangi bir sınıfın özel sorumluluğunda olamayacağı gibi sadece mimarların sorumluluğu değildir. Mimarlıkta “adalet” erdemi, mimarın insan, işveren, mühendisler, yaşam, bağlam, toplum, şehir ve dünya ile karşılıklı uyumlu ilişkisinden doğar. Mimarlık büyük bir orkestra gibiyken; mimar bir orkestra şefi gibi bilgelik, güzellik ve kuvvet ile konseri yönetmelidir; orkestranın ve tüm dinleyicilerin zevk aldığı bir besteyi sergileyebilmelidir. İşte böyle bir tasarım süreci denge ve adalet ister. İnsan haklarına, imar kurallarına, ve yasalara uyarken paydaşların çoklu katılımını sağlayan tasarım süreçleri gerektirir. Dinlemek, araştırmak, öğrenmek ve dengeli demokratik iş birliği, tasarımda, mimari adaletle götürecektir.

Yukarıda tanımlanan Eflatun’un dört erdemi dışında orta çağ felsefesinde ana erdemlere üç erdem; “inanç”, “umut” ve “yardımseverlik” eklenmiştir. İşte Eflatun’un dört erdemini mimarlıkta uygulayabilmek için ihtiyacımız olan üçleme burada gizlidir. Mimarlıkta öğrendiklerimize, başarıya ve bilgiye inanarak umudumuzu asla kaybetmeden birlik ve beraberlik içinde paydaşlarımız ile beraber mimarlık mesleğini icra etmeliyiz. Ancak böyle zamanlarda iyilik ve güzellik, mimari tasarımı besler; süreçler, mimarlığı yüceltmeye başlar. Dilerim ki bu yolda elbirliği ile yapacağımız erdemli çalışmalar bize daha yaşanılabilir bir çevre sağlar.

Kaynaklar

Akron Art Museum. (2008). Akron Art Museum Websitesi. From http://www.

akronartmuseum.org/newsroom/akron-art-museum-wins-2008-riba-international-award-finalist-for-prestigious-lubetkin-prize/825.

AB Genel Sekreterliği (2019) Avrupa Birliği Uyum Yasaları. Ankara: Dumat Ofset.

Chapman, T. (2008). Akron Art Museum Website. From akronartmuseum.org/newsroom/akron-art-museum-wins-2008-riba-international-award-finalist-for-prestigious-lubetkin-prize/825.

Finotti, L. (2018) RIBA Architecture Website. From https://www.architecture.com/awards-and-competitions-landing-page/awards/riba-international-prize/2018/children-village

Frampton, K. (2006). Commodification and Spectacle in Architecture. A Harvard Design Magazine, No:23, pp 65-69.

Platon (2004). Devlet. Çev. Sabahattin Eyuboğlu ve M. Ali Cimcoz, 8. Baskı, İstanbul: Türkiye, Kültür Yayınları. Jencks, C. (2005). The Iconic Buildings, the Power of Enigma.

London: Frances Lincoln.

Hasol, D. (2011). Mimarlar Dik Durur, Sıradışı Öyküler. İstanbul: YEM Yayınları.

Kahan, M. (2008), Akron Art Museum Website. From http://www.akronartmuseum.org/newsroom/akron-art-museum-wins-2008-riba-international-award-finalist-for-prestigious-lubetkin-prize/825.

Mac, D. (2018). Detail Website. From https://www.detail-online.com/blog-article/riba-international-prize-2018-children-village-by-aleph-zero-and-roosenbaum-33560.

Maier, F. (2013). Arch Daily Website. Winners of the 2013 RIBA International Awards. From <https://www.archdaily.com/792814/engineering-and-technology-university-utec-grafton-architects-plus-shell-arquitectos>.

Mimdap (2008). Mimdap Website. From <http://www.mimdap.org/?p=4873>.

Schoof, J. (2016). Detail Website. Sensitive Brutalism: Grafton Architects Win the RIBA International Prize, from <https://www.archdaily.com/792814/engineering-and-technology-university-utec-grafton-architects-plus-shell-arquitectos>.

UIA (2017). Charter UNESCO / UIA for Architectural Education. Paris. Wikipedia (2018). Wikipedia Website. From https://en.wikipedia.org/wiki/RIBA_International_Award

Yrd. Doç. Dr. Erçim Uluğ

Lefke Avrupa Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Öğretim Üyesi

eulug@eul.edu.tr

ÖZET

Hukuk ve mimarlıkta eleştiri öğrenme ve gelişme için gereklidir. Gerekli olan ve istenen mesleki gelişim bakımından bireyin kendisini geliştirmesine olanak tanıyan, hatta bunun için bir fırsat sayılabilen, geliştirici eleştirinin, bunu yapmaya ehil birileri tarafından ve dozunda yapılmasıdır. Bu ilerleme ve gelişme için en ideal ortamdır. Görünürlükleri bakımından ciddi farklılıkları olsa da hukukçular ve mimarlar mesleklerini yapma biçimleri bakımından oldukça sert eleştirilere maruz kalmaktadırlar. Anlaşılan odur ki bu eleştirilerin tek dayanağı da yapılan işin eleştiren tarafından görülebiliyor olmasıdır. Elbette bir şeyin görünürlüğü, sırf bu nedenle görene onu eleştirme hakkı vermez. Bu durumun hukukçular ve mimarlar bakımından nasıl değerlendirilebileceği üzerinde kısaca durmayı deneyeceğiz.

DİSİPLİN-ÖTESİ

HUKUK, MİMARİ VE ELEŞTİRİ

Nurcan Gündüz

‘Öğrencilerimin, araştırmacı ve uygulamacıların eleştirileri, onurumuz olacaktır.’
Prof. Dr. Zeki Hafizoğulları

Giriş

Eleştiri, her ne kadar temkinli yapılması gereken bir şey olsa da kimi zaman fazla eleştireni, kimi zaman az eleştireni eleştirirken buluyoruz biz de kendimizi. Doğu ve Batı'nın geçiş noktası olan coğrafyamızın bu araf durumuna katkısı büyük diye düşünüyorum; birçok alanda yaşanan arada kalmışlık, eleştiri konusunda bu şekilde karşımıza çıkıyor belki de. Bazen eleştirinin dozunu, bazen eleştirenin seçtiği konuyu, bazen eleştirenin kimliği itibarıyla o konuyu eleştiremeyeceği düşüncesiyle eleştirenin kimliğini, bazen de hiçbir şeyi eleştiremeyeceğini düşündüğümüz eleştireni genel olarak eleştiriyoruz. Bu manzara, kimi zaman havada asılı memnuniyetsizlik bulutlarının yoğunlaşarak somutlaşmasına, can sıkıcı, ağır bir iklime neden oluyor. Kim, kimi neden eleştiriyor anlamayınca kadar da konuyu sündürebiliyoruz üstelik! Eleştirme konusundaki kabiliyetimiz adeta sınırsız.

Bu yazıda bazı yönleriyle eleştiriye kısaca değinmeyi, belki bazı yönlerden biraz eleştiriye eleştirmeyi deneyeceğim. Bunu yaparken, hukuk ve mimariden ilham alarak, konunun uzmanı olsun olmasın hemen herkes tarafından hunharca eleştirilen hukukçular ve mimarlar bakımından eleştiri meselesine kendimce bir yanıt verebilmeyi umuyorum.

Eleştiri Hakkında

Kavramsal veya somut birçok şeyin tanımı yapılmıştır. Örneğin tanımlanması en zor olgulardan biri olan ahlâkın tanımına ilişkin dahi kitaplar var. Araştırmayı, eleştirden ne anlamamız gerektiğini ortaya koymak adına ‘eleştiri nedir?’ diye yaptığınızda ise karşınıza ciddi bir kargaşa çıkıyor. Eleştirinin etimolojik kökeni Antik Yunanca’dan geliyor ve hiç de sürpriz olmayan bir şekilde yargılamakla aynı kökleri paylaşıyor (URL 1). Yazının amaç ve kapsamı eleştirinin ne olduğunu ortaya koymak olmadığından, eleştiriye bir süreç olarak kabul edeceğimizi ve bir çok önemli filozofun eleştiriyi ilgili kendi değerlendirmelerini ortaya koyduğunu belirtmekte fayda var .

Yalnız, eleştiri dedikten sonra mekânla ve eleştirinin kavramsal boyutuyla ilişkileri bakımından adını anmadan geçemeyeceğim iki isme değinmek gerekiyor: Henri Lefebvre ve Michel Foucault.

Lefebvre'in Gündelik Hayatın Eleştirisi adlı eseri, Marksist anlayışla gündelik yaşamın eleştirildiği, mihenk taşı niteliğinde bir başyapıt. Filozofun mekâna, zamana, kente ve kent hakkına dair söyledikleriyle birlikte düşünüldüğünde alana katkısının çok büyük olduğu su götürmez. Ancak Lefebvre'in gündelik hayatı 'eleştirirken' yaptığının bir pencereden değerlendirmek olarak dahi çok değerli olduğunu da belirtmek lazım. Foucault, subjektifliğin iyi veya kötü olarak ifade edilemeyeceğini, önünde sonunda bütün bunların iktidar ilişkileriyle ilgili konular olduğunu söylemektedir. Bu itibarla, iyi veya kötü kurallar yoktur. Bütün kurallar mümkün kılan ve aynı zamanda engelleyen kurallardır; bu nedenle her zaman eleştiri yapmak gerekir. Eleştiri, varolmayla ilgili olayların ve süreçlerin bizleri nasıl yönlendirdiğini ortaya koymakla ilgilidir. Bugünkü varolma biçimimiz bir gereksinim olmadığına göre, bunun değişmesi de mümkündür. Eleştiri, kuralların bizleri nasıl muktedir kıldığını veya sınırlandırdığını ortaya koyarak bireylerin daha geniş bir özgürlük alanına sahip olmasını mümkün kılacak yolu bulmayı da sorgulamayı gerektirir.

Yazıyı zihnimde canlandırırken ve yazmaya başladığım ilk zamanlar, yapıcı olmayan eleştiriye yıkıcı eleştiri deyivermek bana kolaycılık gibi geldi. Doğrusunu söylemek gerekirse nedenini somut bir şekilde ortaya koymakta da zorlandım. Yazının bitimine yakın geri dönüp baktığım noktalardan biri de burası. Neden yıkıcı eleştiri demekten çekindiğim konusunda bulabildiğim tek yanıt sanırım bütün yapıcı olmayan eleştirilerin doğrudan doğruya yıkıcı olduklarını düşünmemem. Gerçekten, bütün yapıcı olmayan eleştiriler yıkıcıdır demek bana güç geliyor. Bu kolaycılığa düşmek yerine şöyle bir deneme yapmaya karar verdim. Yapıcı eleştirilere; eleştirileni geliştirmeye yönelik, eleştirileni geliştirme kabiliyetini haiz eleştiriler olduklarını kabul ederek "geliştirici eleştiriler" diyerek bunun haricindeki eleştirileri

de "geliştirici olmayan eleştiriler" olarak tanımlayacağım. Bu ikinci grupta, sırf yapılmak için yapıldığından pek de fayda sağlamayan eleştiriler, yapanın iyi niyetine rağmen çeşitli nedenlerle geliştirici eleştiri olarak kabul edemeyeceğimiz eleştiriler gibi örnekler sayılabilir.

Arzu edilen; geliştirici eleştirinin artarak toplumsal yaşama ve bilimsel gelişime katkı koymasındır. Ancak görünüşe göre göre toplumda kriz dönemleri, toplumsal barışın sallantıda olduğu huzursuzluk dönemleri aynı zamanda geliştirici olmayan eleştiri bakımından da verimlidir. Geliştirici olmayan eleştirinin olumsuz bir çok yönünü saymak mümkündür. Bu olumsuzlukların en önemlisi de toplumun gelişimine ket vurmasıdır.

Hukukta ve Mimari Eleştiri Vardır Hukuk mesleğinde eleştiri vardır. Eleştiri, kullanmasını bilen – yahut zamanla öğrenebilen – bir hukukçuya çok şey katar. Eleştirirken sorgulamak, değerlendirmek, doğruyu ve yanlışını ortaya koymak için yapılan düşünsel faaliyetin katkısı olurken, eleştirilenin de yapıcı eleştiriden damıtılabileceği bilgi ve donanım, kişinin mesleki bilgi ve görgüsüne eklenir.

Fakültede ve sonrasında 'iyi hukukçu olmak istiyorsak' sürekli sorgulamamız, sorgulamadan bir şeyi sırf biri söylüyor veya siyasi olarak doğru görünüyor diye kabul etmememiz, eleştirilerimizi saklamamamız öğretili. Gerçekten, sorgulamak ve değerlendirmek, hemen her şeyi bir süzgeçten geçirerek değerlendirmek akıl yürütme pratiğimin vazgeçilmez bir parçası haline gelmeseydi, mesleğimi yapabileceğimi sanmıyorum. Kural olarak hukukçu eleştirir ve eleştiriye maruz kalır. Eleştirmeyen ve eleştiri görmeyen bir hukukçunun bu hali istisnaidir ve sanırım aynı oranda eksiktir de. Hukuk fakültelerinin, derneklerin, uluslararası kuruluşların yüzyılları aşan köklü geleneğinde, sırf eleştiriye ayrılmış, eleştiri için yazılmış çokça makale, kitap ve kitap bölümü

bulabilirsiniz. Bunlar arasında, bir hukuk profesörünün bir uluslararası anlaşmanın kendi ülkesindeki iç hukuka etkisi üzerine kaleme aldığı, bir uluslararası anlaşmayı sert bir dille eleştirerek nedenlerini ortaya koyduğu eserler de vardır, bir doktora öğrencisinin yüksek mahkeme kararlarını acımasızca eleştirdiği eserler de.

Yine bir kriminoloji profesörünün bütün bir cezalandırma sistemini hırsızlıkla suçladığı, dünyada ceza muhakemesi bakımından radikal akıl yürütmelerin ortaya konmasına sahne olan köklü bir eleştiri de görebilirsiniz. Meşhur Lord Devlin – H.L.A. Hart tartışması gibi bir eleştiriler teatisine dönen ünlü atışmaları okumak bilgilendirici olduğu kadar keyiflidir de. Mesleklerinde çok iyi yerlere gelmiş, kariyerlerinde yükselmek için bu tartışmalara girmeleri aslında bir gereksinim olmayan hukukçuların, doğru bildiklerini savunmak adına meslektaşlarıyla birbirlerini eleştirirken etraflarına da bilgi dağıtmalarıdır belki de bunun sırrı. Tartışmalar okunurken birbirini ve birbirinin görüşünü eleştiren meslektaşlar değil, kendi görüşünü bütün boyutlarıyla savunan yetenekli hukukçuları okur, siz de tarafınızı seçmek için bir değerlendirmeye yapar, tarafları eleştirir ve nihayetinde bir kanaate varırsınız.

Eleştirinin hukukun ilmine, görgüsüne içkin bir şey olduğunun göstergeleri çoktur. Sorgulama ve değerlendirme yapma olmadan hukuksal akıl yürütmeden söz etmek imkansızdır. Mimari, kimi zaman mesleki bilgi yoksunluğundan doğan sorunlar yaşasam da hayranlıkla izlemeye devam ettiğim bir alan. Öyle ki, kendimi her geçen gün biraz daha mimariyle ilgili okurken ve gözlemlerken buluyorum demek yanlış olmaz. Gözlemler yalnızca mimarinin kendisine ilişkin olmadığından, bir süre sonra mimarinin insana dair tarafıyla ilgili de bazı izlenimler edindim. Bunlardan biri de mimari de hukukta olduğu gibi eleştirinin önemli bir yeri olduğu.

Lisans eğitiminin hemen ilk günlerinden itibaren öğretim elemanları, tasarımın temel prensiplerini yeni yeni öğrenen mimar adaylarına eleştirileriyle yol göstererek onları eğitirler. Gördüğüm kadarıyla buna 'kritik vermek' deniyor. Adı üstünde bu kritik alarak öğrenme sistemi, öğrencinin eleştirilerek öğrenmesi şeklinde kurgulanmış. Öğrencilik bittikten sonra, tıpkı hukukçular gibi mimarların da işleri eleştirilmeye devam ediyor. Mimar akademisyenlerin bilimsel eserleri meslektaşları ve uygulayıcılar tarafından, uygulayıcı mimarların tasarladıkları projeler de hem meslektaşları tarafından hem de sınırsız sayıda kişi tarafından eleştirilebiliyor.

Bu noktada, hukukçular ve mimarlar arasında eleştiriye maruz kalma bakımından en önemli farkın görünürlükten doğduğunu düşündüğümü de söylemek isterim. Hukukçuların yapıp ettikleri, eğer sınırsız sayıda insana aktarılacak üzere hazırlanan akademik metinler, herkesle bilgi paylaşımı yapmak üzere yazılmış gazete veya sosyal medya yazıları değilse yahut bir konferansta, söyleşide deneyimler paylaşılmıyorsa, kural olarak gizlidir.

Kural olarak, somut olaya ilişkin muhakeme bitene kadar açık duruşma salonlarına gidip davaları izleyebilirsiniz. Ancak bunu yapmaktaki menfaatinizin hukuken meşru kabul edilmediği bir olayla ilgili dosyaları incelemeniz mümkün değildir. Yine, avukatların meslekleriyle ilgili konularda yapacakları tanıklığa dair özel kurallar getirilmiş ve müvekkile aralarında sıkı ve özel bir gizlilik bağı inşa edilmiştir. Bu gizlilik ağına katkı koyan başka unsurlara, avukat bürolarında yapılan aramalar ve telefon dinlemelere dair getirilen özel hükümler örnek verilebilir. Hakimler de tarafsız oldukları kadar tarafsız görünmeleri de gerektiğinden, gündemlerindeki somut olayla ilgili konuşmaktan pek hazzetmezler. Özetle, açıkça konuyla

ilgisiz kişilerle de gazete haberleri, kişisel bloglar, televizyon programları, sosyal medya paylaşımları paylaşılabilir, tasarımın temel prensiplerini yeni yeni öğrenen mimar adaylarına eleştirileriyle yol göstererek onları eğitirler. Gördüğüm kadarıyla buna 'kritik vermek' deniyor. Adı üstünde bu kritik alarak öğrenme sistemi, öğrencinin eleştirilerek öğrenmesi şeklinde kurgulanmış. Öğrencilik bittikten sonra, tıpkı hukukçular gibi mimarların da işleri eleştirilmeye devam ediyor. Mimar akademisyenlerin bilimsel eserleri meslektaşları ve uygulayıcılar tarafından, uygulayıcı mimarların tasarladıkları projeler de hem meslektaşları tarafından hem de sınırsız sayıda kişi tarafından eleştirilebiliyor.

Mimari bakımından görünürlüğü dair durum hukuktakinin tam tersidir. Mimarının akademik yazınına ilişkin kısım öğretide tartışılır, mimarlık öğrencileri ve öğretim elemanları arasında tartışılır, derslerde, bilimsel toplantılarda, seminer, webinar etkinliklerinde tartışılır ve yazıya dökülürse de meslek mensubu olmayan biri – eğer bu konuda özel bir merakı olan biri değilse – konuya ilişkin özel yazını takip etmeyeceğinden konudan bihaber kalacaktır. Öte yandan özellikle uygulaması yapılmış mimari projenin durumu bunun tam tersidir. Hukukçular bakımından uygulamacılar da gizlilik varken mimarlar bakımından uygulamada bilakis bir ekspoze vardır. Uygulaması yapılan proje kendisi mimarlık bakımından görünür hale gelirken tasarlayan mimarı veya mimarları da görünür ve en nihayetinde de tartışılır kılar. Bu da mimarı daha geniş bir kitlenin eleştirmesi ihtimali demektir. Norman Foster ve grubunun tasarımı Gherkin lakaplı binanın yapıldığı 2004 yılında görülen en önemli dava muhtemelen Londra'da Gherkin kadar konuşulmamıştır. Bir davanın o kadar konuşulması için oldukça yüksek profilli bir olay olması gerektiği ortada. Dolayısıyla söylemeye çalıştığım, mimarinin ve mimarın hukukçuya nazaran çok daha fazla gözler önünde olduğudur. Bunu somut bir başka örnek ile daha ortaya koyarsak; geçtiğimiz yıllarda yarızamanlı öğretim üyesi olarak bulunduğum Lefke Avrupa Üniversitesi'nde; oldukça iyi bir akademik kadrosu olan hukuk fakültesinin akademik kadrosu, listelerdeki başarısı gibi konulardan çok Hukuk Fakültesi binası konuşulur. Binanın mimarı özellikleriyle ilgili mimarı konusunda bilgisi olan olmayan birçok kişi fikirlerini ve en nihayetinde eleştirilerini paylaşır.

Görünürlük, burada belirleyici bir unsurdur.

Peki Sorun Ne? Sorun, sanırım en basit ve kısa tanımıyla hukukçu ve mimarların eleştirilmesi bakımından konuyla hiçbir ilgisi olmayanların adeta bir Dunning – Kruger Etkisi altındaymış gibi davranarak yaptıkları acımasız, dayanaksız ve ölçsüz eleştirileridir. Görünür kılınan hukukçu faaliyeti, hukukla hiçbir ilgisi olmayan biri tarafından da yetersiz, başarısız görülerek acımasızca eleştirilebiliyor. Bunda aşırıya kaçılması, mahkemenin verdiği karar aleyhine olan bireyin kendi avukatı başta olmak üzere o konuda çalışan herkesin hukukçuluğunun eleştirilmesine ve kimi zaman hakarete varan yorumlara ulaşabiliyor. Bu acımasız eleştiri yapılırken, ortaya çıkan görüntü, hemen hiçkimsenin kendisi hukukçu olsaydı orada nasıl bir yol çizeceği konusunda bir fikri olmadığı yönünde. Bu noktada mimarinin eleştirilmesinde estetik de devreye giriyor. İnsanların kişisel zevkleri ve estetik anlayışları, geçmişleri, bilgi birikimleri, kültürleri, yeniliği kabullenmeleri veya muhafazakar olmaları, bir yapının veya bölge düzenlemesinin eleştirileceği yön bakımından da belirleyici oluyor. Ancak burada da hukukçuları eleştirenlerde olduğu gibi çokbilmiş bir edayla mimariye ve mimara yüklenenlerin konunun bilimsel yönüyle ilgili bir bakışı olduğunu söylemek çoğunlukla mümkün olmuyor.

Belki söylemek gereksiz ama hem hukukçuları hem de mimarları kendi durumlarını göz önünde bulundurmadan ölçsüzce eleştiren bu kişiler, kuşkusuz şahsi ve siyasi gayeleri uğruna hukuk etiğini hiçe sayarak davrananları yahut mimarlığa dair kadim bilgi birikimi yokmuşçasına 'tasarımlar' yapan ve meslek etiğini yok sayan mimarları eleştirenler değil. Gerçekten, meslek etiğinin gerektirdiği gibi, en iyi bilgi ve inancıyla çalıştığı halde, gerekli özeni, enerjiyi ve zamanı harcadığı halde kendini ortaya

koyarak mesleğini yerine getiren kişileri, ötesini berisini düşünmeden acımasızca eleştirenler ve bu eleştirilerinin temel sebebinin aslında onların da bu mesleklere dair hiçbir fikri olmaması olduğunu düşündüğüm kişilerdir.

Sonuç İçin:
Hukuk ve mimarlık mesleki olarak eleştiriye kendi bünyelerinde barındırsalar bile her şeyde olduğu gibi bunun da bir dozunun olduğunu, aksi olursa eleştirinin amacına hizmet etmeyeceğini, hukukçuyu ve mimarı geliştirmeyeceği gibi topluma faydalı profesyoneller olarak katkı koymalarının da önüne geçebileceğini söylemek mümkündür. Hukuk ve mimarlıkta eleştirinin birbirine benzemeyen yönü, açıklandığı gibi hukukta görünürlüğü mimarlığa göre daha farklı olmasıdır. Mimarlıkta, özellikle uygulamada görünürlük hukuka nazaran çok daha fazladır. Bir başka ifadeyle, hukukçunun işini herkes göremez ancak mimarın işini herkes görür. Bu, herkese o iş üzerine bir söz söyleme yetkisi vermiş gibi bir algı vardır. Bu da bizleri hukuk ve mimari arasında eleştiri bakımından bulunduğunu düşündüğüm ortak noktaya götürür. Gördüğümüz her şeye ilişkin bir yorum yapma yetkinliğimizin ve zorunluluğumuzun bulunmadığını kabul etmek gerekliliği.

Bu, tam aksi yönde bir aşırılık olarak algılanıp hukukçulardan başka kimse hukukçuları eleştirmesin yahut mimarları ancak mimarlar eleştirebilir şeklinde bir sonuca gidilmiş gibi yorumlanmamalıdır. Ancak özellikle bu iki meslek grubunun yaptıkları iş bakımından zorla akıl vermelere maruz kalması, konuyla en küçük bir ilgisi ve bilgisi olmayan birinin o tasarımı yapma yetkisi ve görevi kendisindeymiş gibi mimari proje hakkında yorumlar yapması, ‘senin avukatın olsaydım şöyle yapardım...’ diye başlayarak devam eden sonsuz tartışmalar özellikle kimi hallerde tahammül sınırlarını zorlamakta, bu eleştirinin sınırı nerede diye bakınmamıza neden olmaktadır.

Yetkin kişiler tarafından yapılacak ölçülü, gerekli ve yapıcı, geliştirici eleştirilerle karşılaşp, kendimizi mesleki anlamda geliştirebilme fırsatı yakalayabilmek her iki mesleğin mensupları için dileğimdir.

^I Bazı filozofların bilginin sınanmasını bir tarafa bırakarak eleştiriye bir felsefe yapma biçimi olarak benimsemeleriyle ortaya çıkan eleştirel teori de eleştiri bakımından üzerinde durulmaya değer. Eleştirel kuramcılar ve yaklaşımları ile ilgili olarak bkz. ODABAŞ, Uğur, Frankfurt Okulu ya da Eleştirel Teori Üzerine, Dört Öge Dergisi, Y.7, S.14, Aralık 2008, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/629285>, Erişim Tarihi: 20.11.2020.

^{II} Tarihte kurumsal olarak hukuk eğitimi veren ilk kurumlar İtalya’daki Bolonya Üniversitesi (kuruluşu 1088) ve İngiltere’deki Oxford Üniversitesi (kuruluş 1096-1116) dir. Kurumların yaşı düşünüldüğünde hukuk eğitiminin ve ona içkin bir parça olan eleştirinin köklü geleneği daha da belirginleşir.

^{III} Nils Christie, ceza uyuşmazlığını fail ve mağdurdan oluşan tarafların bir malı olarak tanımladığı çok ünlü eserinde, hukuk profesyonellerinin gelip bu malı çaldıklarını ve ceza uyuşmazlığını kendilerine mal ettiklerini iddia etmiştir. Böyle bir düşüncenin olmadığı, ceza uyuşmazlığını devletin çözeceğine dair geniş bir konsensüsün olduğu bir ortamda devlet ve hukuk profesyonellerinin bireylere ait uyuşmazlığı çalarak ele geçirdiğini söylemek ciddi ve ağır bir eleştiridir (CHRISTIE, Nils, Conflicts as Property, The British Journal of Criminology, Volume 17, Issue 1, January 1977, Pages 1–15).

^{IV} Lord Devlin ve Profesör Hart, bir suç olarak benimsenip ceza hukuku yaptırımıyla karşılanması gereken davranışların ahlaka aykırı davranışlar olup olmaması üzerine yaptıkları ve ‘the debate’ olarak bilinen uzun

soluklu tartışmalarında iki farklı safta yer aldılar. Devlin, ısrarla genel ahlaka aykırı davranışların suç olarak düzenlenmesi gerektiğini savunurken, Hart kriminalizasyon için bunun yeterli olmadığını savunmaktadır. (Konuyla ilgili olarak bkz. UZUN, Ertuğrul, Ahlaksızlığın Cezalandırılması: Hart – Devlin Tartışması, Eskişehir Barosu Dergisi, S.6, Şubat 2005, ss. 157-171).

^V Hukuki akıl yürütme ve özellikle yargı kararlarının gerekçelendirilmesiyle ilgili teoriler için bkz. FETERIS, Eveline T., Hukuki Argümantasyonun Temelleri – Yargı Kararlarının Gerekçelendirilmesi Teorileri Hakkında Bir Araştırma, Ertuğrul Uzun (çev.), Pinhan Hukuk Yayınları, İstanbul 2019.

^{VI} Hakimin objektifliği, kişilikten sıyrılma (kendisi olarak değil o meselenin hakimi olarak karar verme) ve tarafsızlık (davanın taraflarına aynı mesafede olma, davanın tarafları kim olursa olsun aynı şekilde karar üretebilme) unsurlarından oluşur. Hakimin bağımsızlığı ise hiçbir makam, organ, merci veya kişiden emir ve talimat almamasından gelir. Bunların gerçekleşmesi için gerek doktrinde kabul gören anlayışta gerekse AİHM içtihadında hakimin gerçekten tarafsız ve bağımsız olması yetmez, öyle görünmesi de gerekir. Bir başka ifadeyle hukuki uyuşmazlığın çözümü için başvuracak tarafların, hakimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile ilgili şüphe duymamaları sağlanmalıdır.

Yrd. Doç. Dr. Nurcan Gündüz

Doğu Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi,
Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yüksek Lisans öğrencisi

nurcan.gunduz@emu.edu.tr

ÖZET

İnsanoğlu, tarih boyunca birçok sanat akımını yaşamıştır. Ender işlevsel sanat dallarından olan mimarlık ise, bu akımların pek çoğunu kendi mimarlık akımları ile deneyimlemiştir. Mimari akımların her biri aslında kendinden önceki mimari akımlara ve onların yaklaşımlarına eleştirel bir duruş benimser. Bu eleştirel duruşun sonucu olarak da ilgili akımın kendi duruşu ortaya çıkar. Dahası, aynen ressamların örneğinde olduğu gibi, mimarlar da bu akımlar değişirken toplumdaki kendi yerlerini değiştirme gücüne sahiptirler. Modern mimari akımı sonrası mimarlar toplumda “cephe süsleyen zanaatkârlar” olmaktan kurtulmuş ve binanın tüm öğelerini tasarladıkları bir döneme geçmişlerdir. Fakat iki dünya savaşı, bu savaşlar tarafından beslenen Endüstri Devrimi ve sürekli artan tüketim ihtiyacı, günümüzde mimarları sanattan uzaklaşan ve zanaata yaklaşan bir pozisyona gelme tehlikesi ile karşı karşıya bırakır. Yazı, bu tehlikeyi ve geline süreci mimari akımlar ile birlikte ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık Tarihi, Mimarlık Hikâyesi, Mimarlık Mesleği, Mimarlık Sanatı, Mimarlık Zanaatı

MİMARİYİ DÖNÜŞTÜREN ELEŞTİREL YAKLAŞIM VE SANAT İLE ZANAAT ARASINA SIKIŞMIŞ BİR MESLEK

Onur Olguner

Gombrich’in ‘Sanatın Öyküsü’ kitabı, sanat konusunda en zengin kaynaklardan birisidir. İlk kez 1950’lerde basılan bu kitap, zaman içerisinde 16 kez revize edilip güçlendirilerek tekrar tekrar baskıya gitmiştir.

Antik Mısır eserlerinden başlayan ilk bölümleri, sanat tarihin tüm akımlarını kronolojik bir şekilde ele alır. Bunu yaparken de “mimarlık sanattır” düşüncesini destekler şekilde mimarlık tarihine de yer verir.

Daha ilk cümlesinden “sanatın değil, sanatçının var olduğunu” belirten kitap, resim sanatçılarının yaşadığı zorluklardan da bahseder. Kitaba göre Antik Yunan Dönemi’nden beridir ressamlar toplum tarafından hor görülür. Diğer sanat dallarına göre toplumda daha az değer bulurlar. Sanatçı olmaktan çok, el işi yapan zanaatkârlar olarak nitelendirilmektedirler. Hatta bu nitelendirme, Plato’nun Senfoni’sinde ressamları şairlerden aşağı bir kategoride tutması ile de desteklenir.

Özellikle Leonardo Da Vinci, bu durumun etkilerini ağır bir şekilde yaşar. Bu talihsiz durumu kırabilen ender sanatçılardan biri ise Michelangelo di Lodovico Buonarroti Simoni olacaktır. Kendini bir ressam değil de bir heykeltıraş olarak gören Michelangelo, Sistine Şapel’deki eseri hayata geçirme sürecinde Papa Julius II tarafından şaşırtıcı derecede saygı görecektir.

Resim sanatçılarının toplumdaki statülerini yıllar içerisinde zanaatkâr olmaktan çıkartıp, sanatçı olmaya taşıması, mimarlık mesleği ile ilginç bir paralellik sergilemektedir. Tarihteki mimarlar, birkaç ustanın eriştiği istisnai durumlar dışında, birbirine benzeyen, kısıtlayıcı ve yaratıcılıktan uzak plan dogmaları ile inşa edilmiş binaların cephelerini tasarlayan “cepheciler” olarak mesleklerini icra etmişlerdir. Modernizm akımına kadar mesleğin genelinde devam eden bu yaklaşım, planlarda simetri alışkanlığının yıkılması ile ciddi bir ilerleme kaydeder.

Aslında her mimari akım, kendinden önceki akımların eleştirisidir. Bazen taşıyıcı sistemi değiştiren bazen altın çağıdan gelen kuralları uygulamaya koyan ve bazen de bu kuralları bozmayı seçen mimari akımlar, kendinden önce gelen akımları eleştirir; kendi doğrusunu bulmak için yeni arayışlara girer.

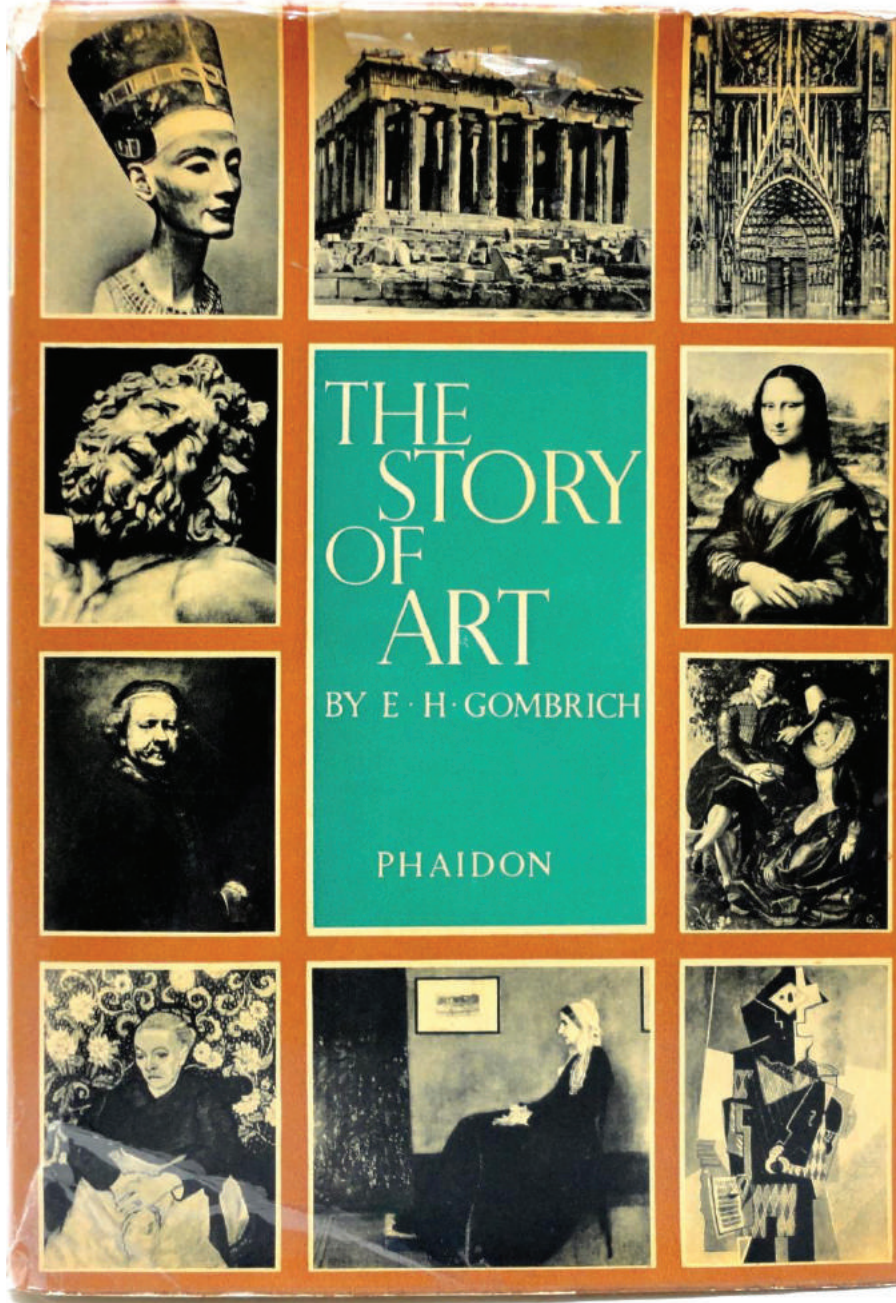
Romanesk yapının yığma taşıyıcı sistemi ile çalışmasından dolayı pencere açıklıklarına izin vermeyen özelliği, Gotik akımın kirişe benzer taşıyıcı sistemi

ile değişir. Artık taşıyıcı bloklar tüm duvarı kaplamadığından bu cepheler pencere açıklıkları ve camlar ile donatılabilecektir. “Gotik” kelimesinin bu dönem sanatına aşağılayıcı bir lakap olarak takılması ve ‘medeni olmayan’ iması ile eleştirilmesi, zaman içinde bu akıma ismini verecektir.

Rönesans Akımı da kendinden önceki akımlara eleştireldir. Antik Yunan mimarisine geri dönüşü hayal eder. Eski tapınaklar gezilir, detayları çıkartılır ve Antik Yunan mimarisi ‘Il Primo Libro Dell Architectura’ kitabı ile 1570 yılında bir seri formül olarak yayınlanır. Bu formüllerin yanlış olduğu ancak yıllar sonra fark edilecektir. Fakat yine de Rönesans Dönemi mimarisi bu kurallar doğrultusunda Avrupa’daki yapıları şekillendirir.

Fakat Rönesans mimarisi de eleştiriden muaf değildir. Barok Mimari, çoğu mimari akım gibi kendinden önce gelen akımları değiştirecek bir iddiaya sahiptir. Rönesans mimarisinin yapı elementlerini kabul etse de özellikle ‘Il Primo Libro Dell Architectura’ (Mimarlığın Dört Kitabı) kitabında belirlenen cephe ritimlerini kabul etmez. Cephelerde çift kolonlar gibi uygulamalar ile Rönesans mimarisinden kolayca ayrılır. Fakat bu da yeterli değildir, bazen yapı elemanlarında Antik Yunan mimarisine tamamen aykırı, oval şekiller de Barok mimari cephelerinde gözlemlenebilir.

Kendinden önceki mimari akımlara en büyük eleştiriyi yapan akım belki de ‘Modern Mimari’dir. Frank Lloyd Wright’ın ‘artık binanın içerisinde de tasarlama’ yaklaşımı ve cepheleri süslerden arındırma kararı, nesillerdir mimarlık mesleğine biçilen ‘cephe tasarlama’ tabusunu kökünden sarsar. Belki de bu, mimarlığın zanaat olmaktan kopup bir sanat olmaya doğru yaptığı en büyük devrim sayılabilir.

Figür 1. The Story of Art (Sanatın Hikâyesi) kitap kapağı, ilk basım tarihi 1950

20. yüzyılda patlak veren iki dünya savaşı ve bunun sonucunda Avrupa’da ortaya çıkan hızlı konut ihtiyacı, modern mimari akımının tüm dünyaya ulaşmasında ve bu kadar geniş çaplı bir değişimin yaşanmasında belki de en büyük etkidir. Özellikle iki savaşın beslediği Endüstri Devrimi bu akımı ciddi oranda başarılı kılar.

Modern mimari, kendisinden önceki akımları süslü, maliyetli ve gereksiz bulmaktadır. Bu eleştiri ile birlikte kendi yaklaşımını önerir.

Bu mimari yaklaşım, binaların sade, sanatsal ve ekonomik bir şekilde inşa edilebileceğini savunur. İki dünya savaşı yaşayan ve yerle bir

Figür 2. Il Primo Libro Dell Architectura kitap kapağı, ilk basım tarihi 1570

olan dünya, bu nispeten ucuz ve hızlı mimari akımı tamamen benimser. Tabii mimara plan aşamasından son detaylara kadar otorite veren bu durum, mimarın toplumdaki yerini yüceltir. Fakat nüfusun artmasına doğru orantılı olarak ihtiyaç da büyümektedir. Zamanında mimara

güç veren bu durum, artık mimarlık sanatının en büyük tehlikelerinden biri haline gelecektir. Bugün artık 21. yüzyılda ivmeyle artan nüfus artışı ve tüketim kültüründen dolayı, daha fazla mimara ve üstünkörü yapılacak binalara ihtiyaç duyulmaktadır. Üniversitelerde hızlı

bir şekilde en temel yapı eğitimleri verilerek eğitilen ve piyasaya sunulan mimarlar, bu bina ihtiyacını karşılamaya çalışan zanaatkarlar haline gelmiştir.

Mesleği ciddi anlamda etkileyen bu üretim ve tüketim döngüsü, mimarlığı bir nevi sanattan uzaklaştırmış ve zanaata yaklaştırmıştır. Artık mimarlar yaşanan mekânlardaki duyguları tasarlayan sanatçılardan çok, vize standartlarını çizebilen zanaatkarlar haline dönüşmüşlerdir. Mekânlardaki ruh, gün geçtikçe kaybolurken; mesleğin yüzyıllardır süregelen mücadelesi ise tehlikededir.

Mesleğin bu düşüşünü hisseden meslek odaları, sürekli gelişim eğitimleri ile meslektaşlarını geliştirmeyi ve ileriye taşımayı hedeflemektedir. Fakat bu eğitimler de genelde mesleğin sanat yönünü geliştirmekten çok, zanaatçı yönüne odaklanmaktadır.

Geldiğimiz bu durumda belki de artık yeni bir mimarlık akımına gereksinim duyulmaktadır. Cephe tasarlama sıkışmış mesleği değiştiren modern mimari gibi, belki de bugün sanat ile zanaat arasına sıkışmış mimarlığı kurtaracak bir eleştirel yaklaşıma ihtiyacımız vardır.

Kim bilir belki de bu eleştiri sonucu ortaya çıkacak mimari yaklaşım, sanat tarihinde pek çok kez yaşandığı gibi küçümsenecek bir lakap ile hayat bulacaktır.

Onur Olguner

Yüksek Mimar

onur@olgunermimarlik.com

ÖZET

Dönemleri, hafızaları ve biçimleri sıkıştıran sınırlı mimarlık kısa bir süre önce kendini, eş zamanlılıkları, ilişkileri ve çeşitlilikleri tanımlayan akıcı mekanlara bırakmıştır. Mekânsal dönemde tarih boyunca mevcut bilgi birikimiyle oluşan toplumun ortak hafızası, namevcut olanı tanımlama isteğiyle dönüşüm geçirmeye başlamıştır. Kent içerisinde belirli bir standarda uymayan öteki mekanlar, benzer amaçla kent hafızasına eklenecek namevcut bilgi olarak karşımıza çıkarlar. Hafızadaki dönüşümün gerekçesi, iktidarın ürünü standart biçimler dışında, bilginin tekrar tekrar üretildiği yeni mekanları keşfetme arzudur. Çalışmada, Yenikapı Meydanı'nda Theodosius Liman kalıntılarının keşfedilmesi sonucu öteki mekanların gündeme gelmesiyle, boş meydanın paradoks yaşamaya başladığı öne sürülmektedir. Meydandaki paradoksal durum: kentsel boşlukta sorgulama olanaksızlığıyla üretilen bilgi ve biçimler ile arkeolojik kalıntıların ortaya çıkması sonucu yeni mekânsal olasılıkların gündeme gelmesidir. Liman kalıntıları, meydanla ilgili oluşan hafızayı çatlatmış ve yeni pencereler açmıştır. Meydan artık bugünün tarihinin dışında, geçmiş dönemlere bakış sunmuş ve aynı zamanda bugün de varlığını sürdürdüğünden zamansız bir mekana dönüşmüştür. Theodosius Liman kalıntılarının bulunmasından sonra meydan, mevcudun ve namevcudun temsil edilme sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Çalışmada meydandaki bu dönüşümler; meydanın süreksizleşmesi, öznenin özgürleşmesi ve çok yönlü tasarımların gerçekleşmesi durumları üzerinden değerlendirilmiştir. Kalıntıların keşfedilmesinden sonra, meydanın çizgisel zaman algısında kopukluklar oluşmuş ve eş zamanlı bir kurgu gündeme gelmiştir. Meydandaki bu senkronize hal, kent öznesinin bugünkü durumunu eleştirerek farklı olasılıkları görebilmesini sağlamıştır. Meydan, ilişkiler ve deneyimle tanımlanacak canlı bir mekana dönüşmüştür. Deneyim ve ilişkilerin çeşitlenmesi de çok yönlü kurgulara imkan vermiştir. Sonuçta, bugün Yenikapı Meydanı yine kendi iktidar söylemi içinde kalmış olsa da, birden fazla okumaya ve yoruma imkan verecek ilişkiler yumağıdır. Kentsel boşluk olan mevcut meydanın, gerçekleşmesi muhtemel öteki mekanlarıyla oluşturduğu bu ağ, belirsizliğin potansiyelleriyle kent hafızasına, arzulanan yeni olasılıkları dahil etmektedir.

YARIŞMA ÜRÜNÜ: 41

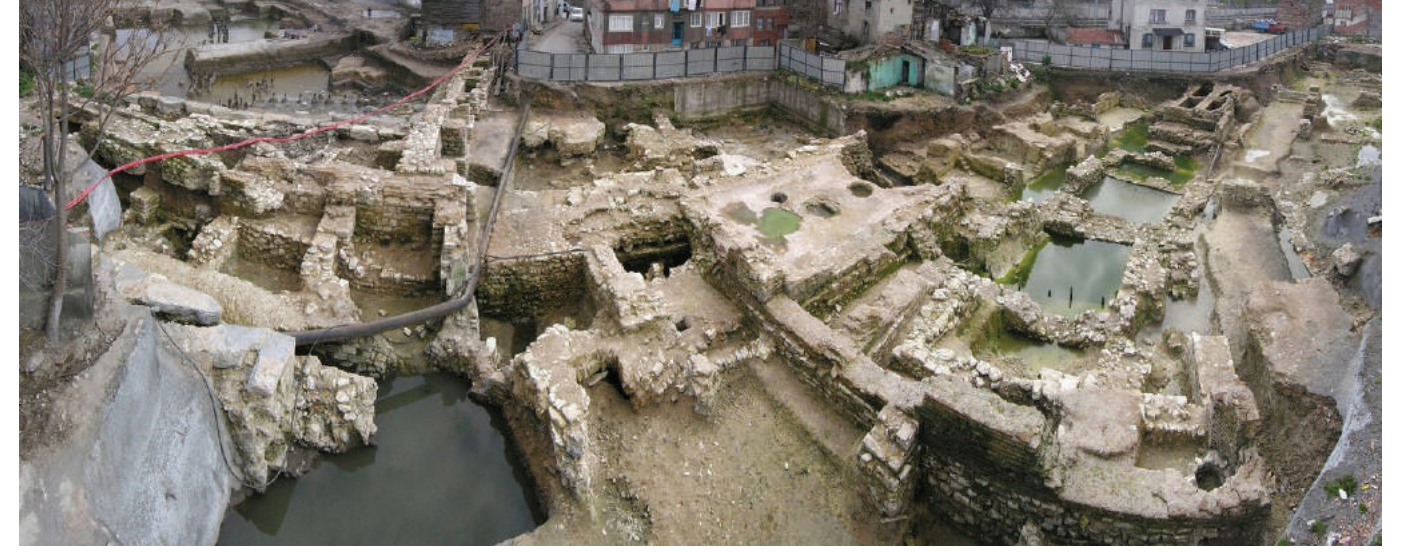
YENİKAPI MEYDANI'NDA YAŞANAN PARADOKS: KENTSEL BOŞLUKTA DÜŞÜNSEL VE MEKÂNSAL OLASILIKLAR

Türkan Ceylan Ünal Baştürk

*Bu yazı, KTMMOB Mimarlar Odasının düzenlemiş olduğu 2019 - Mimarca Mekân Anlatımı Metin Yarışması katılımcılarının temaya uygun görülen eserleri arasından seçilmiştir.

Süreksizleşen Meydan

Geleneksel düşünce tarihinde bilgi döllendir, dönüşür ve birbiri üzerine biner. Görünüşteki bu sürekliliğin içinde gerçekte kopmalar meydana gelir. Kopukluk aslında, işaretler ve sözlerde gizli, keşfedilebilir fakat dile ve konuşmaya indirgenmemiş olan fazlalıkları görmemizi sağlayan arakesitlerdir (Foucault, 2016). Tabi ki arakesitteki bilgi dolambaçlı ve anlaşılmaz olduğundan toplum tarafından göz ardı edilebilir, fakat modern çağın ruhu artık toplumların benimsemesi gereken süreklilikleri bırakmayı, toplumun seçmekte özgür olduğu hikayelerin anlatılmasını arzulamaktadır. Tarihsel süreklilikle oluşan hafıza da, gözardı edilen fazlalıkların ortaya çıkarılma arzusuyla ilişkili bir şekilde dönüşür. Geleneksel süreklilik içinde incelediğimizde, Theodosius Limanı, İstanbul Tarihi Yarımada'da yer alan Bizans Dönemi'ne ait en büyük liman bölgesidir. 13-14. yy. sonrası Lykos deresinin taşıdığı alüvyonlarla dolarak liman işlevini yitirmiştir. Bir süre bu alan, bostan olarak kullanılırken, daha sonra yeni bostanın güneyindeki deniz doldurularak iskana açılmıştır. Günümüzde Yenikapı Meydanı olarak bildiğimiz dolgu alanı kentin farklı bölgelerine erişim sağlandığı bir transfer merkezidir (Başgelen, 2016). Geleneksel sürekliliğe karşı çalışmanın söz konusu ettiği paradoks yani tarihsel süreksizlik durumu, sular altında kalan ve ardından doldurulan limanın bugüne kadar gelen izlerinin fark edilmesiyle başlar. Bu izler sayesinde bugün mevcut olmayan bu liman, kentli tarafından kent hafızasına eklenecek öteki mekân olarak çekim alanı oluşturur. Gerek doğa olayları gerek yapım sebepleriyle doldurularak hikayesi bitmiş görünen Theodosius Limanı'nın tarihi, günümüzde tekrar yazılmaya başlar. Marmaray Projesi İnşaatı sırasında bulunan Liman kalıntıları, büyük arkeolojik çalışmaları başlatır ve 2014 yılına kadar devam eden çalışmalarda sırasıyla Neolitik Dönem, Hellen Dönemi, Roma ve Bizans Dönemi ile Osmanlı Dönemi'ne ait katmanlar keşfedilir (Başgelen, 2016). Bulunan yeni katmanlarla Theodosius Limanı sıralı bir varoluştan sıyrılıp, modern çağa aktarılan zamanın tüm katmanlarının eş zamanlı deneyimleneceği bir alana dönüşür.

Figür 1: Yenikapı Theodosius Limanı Kazı Alanı, İstanbul (Kocabaş, 2015)

Özgürleşen Özne

Sanatta ve Edebiyatta Marcel Duchamp'ın meşhur “Resimleri yapan seyircilerdir” sözü ile anlattığı üzere, ucu açık hikayelerin ve değişken temsillerin, öznenin kendi hikayesini yazarak özgürleşmesi sağlaması gibi (Borriaud, 2013), kentsel mekânda da, eş zamanlı öteki kurguların oluşmasıyla, kent öznesinin özgürleşmesinin yolu açılır (Foucault, 1986). Yenikapı alanında özne ile olan paradoks hal, tam da bu nedenle: aşkın mekân anlayışıyla sabitlenen özneye karşı içkin bir hal ile kendini sorgulayan, dönüştüren ve özgürleştiren öznenin doğuşudur. Meydanda tüm katmanlarını eş zamanlı mevcudiyeti, meydanı kullananların, kurulu, mevcut ve sınırlı mekânsal durum içerisinden kurtularak, kendini önce sorgulayabileceği, ardından farklı seçenekler üretebileceği deneyimlere ulaşmasını sağlamaktadır. Meydanda, farklı zaman katmanları ve ilişki olasılıkları senkronize bir şekilde şimdinin canlı mekânını yaratır. Ölü bir kentsel boşluk değildir artık, Lefebvre'nin meşhur mekânsal söylemi gibi akışkan, değişken ve canlı bir mekândır (Soja, 1996). Foucault

söylemi ile de iktidarın mekânına karşı, öznenin mekânıdır (Soja, 1996).

Kent öznesi, meydanda namevcutla mevcut olanı buluşturur, mevcut olanın içinde namevcut olanı gerçekleştirmeye çalışır ve bu birleşimle meydan tekrar tekrar üretilen bir alan olmuştur. Kentli için artık Yenikapı Meydanı ya da Osmanlı Bostanı ya da Theodosius Limanı, boş bir meydan deneyiminden kurtularak, tüm katmanların farklı seçimleriyle oluşacak deneyimler dizisini yaratmaya başlar. Ayrıca Meydan özneye dönüşüm yönünden diyalektik bir durum içerisine girer. Birbirlerinin bilgisini karşılıklı dönüştürürken, yeni program, süreç ve olanakları barındırmaya başlarlar.

Çok Yönlü Tasarım

18. yüzyılda Roma'nın en büyük kartografı olan Giovanni Battista Piranesi'nin çizimlerinde varlıkları keşfedilmiş, fakat henüz kazıları yapılmamış eski yapılara ait strüktürler, mevcut hal ile namevcut hallerin tasviri ve bunların yaratıcı hayal gücü ile birleşimi görülmektedir. Piranesi'nin “arkeolojik araştırma” olarak tanımladığı çizimlerinde,

aslında fiziksel bir tasvirden ziyade, eski hali yeni ile birleştiren yaratıcı bir sunuş vardır (Ek, 2005). Dilde, sanatta ve mimaride Piranesi'den bugüne uzanan bu yenilikçi gözlerle Yenikapı Meydanı'na bakıldığında, mevcut ve namevcutlarının birleşiminin aslında yeni yaratımlara imkan verdiği görülebilmektedir. Artık Theodosius Liman kalıntılarının bulunması sonucu oluşan arazi belirsizliği, programlanacak potansiyelleri çoğaltarak, deneyimler ve ilişkilerin kurgulanmasını sağlar. Günümüzde Yenikapı Meydanı'nda gerçekleştirilen yaratımların içinden Eisenman ve Aytaç Mimarlığın projesi, Peter Eisenman'ın açıklamalarıyla, Piranesi'nin 18.yüzyılda gerçekleştirdiği hayal gücünden ilham alır (Tüzün, 2014). Projede farklı zaman ve yapıtların yeniden kurgulandığı görülmektedir. Mevcut olan bir dizi yaya ulaşım aksı, sur çizgileri, topografya ile namevcut mekân olan liman kalıntıların birleştiren arazi boyunca sürdürülen kentsel zemin tasarlanır (Tüzün, 2014). Bu kurgu, alanı aktif olarak kullanan kentlinin, arkeolojik kalıntıların farkına varmasını, bu sayede gündelik hayatta algıladığı çizgisel zaman algısını

Figür 2: Eisenman Architects ve Aytaç Mimarlık-Yenikapı Transfer Noktası ve Arkeopark Alanı Projesi, 2012, İstanbul.

sorgulamasını, yeni olanaklar ve deneyimler oluşturmalarını sağlar. Kent içerisinde mekansal ve toplumsal pratiklerin dışında kalan arkeolojik alanın, belirsizliğinin olumsuz olarak değerlendirilmesinin tam tersi olarak, öteki olma sebebiyle yeni durumları programlayıp tasarlayabilme özelliği ortaya çıkmaktadır. Arkeolojik kalıntıların farkındalığıyla sözü edilen durumu, eski günlere geri dönme özlemi olarak değerlendirilmemelidir. Eğer bir mekânda eş zamanlı bir durum varsa zaten eskiye geri dönme ideolojisinin anlamsızlığı ortaya çıkar. Foucault Avrupadaki köylü mimarisinin üzerine bugün oluşacak farkındalıkların, küçük, ot damlı, tek eve geri dönme isteğinin bütün anlamsızlığını ortaya koyacağını dile getirisi bu durumu örnekler (Robinow, 1982). Dolayısıyla Yenikapı Meydanı'nı kalıntıları da bugünün bilgisini eleştirebilmeyi sağlayan ötekileşme durumu olarak görmek gerekir. Ötekileşme hali bilindik indirgemeci düşünceleri ve tasarım

elemanlarını beklenmedik şekilde bir araya getirmeye imkan verir.

Tartışılan Sonuç

Theodosius Limanı kalıntılarının bulunmasıyla kentsel boşluk olarak algılanan Yenikapı Meydanı'nın gelişim tarihi içinde kesintiler oluşmuş ve kentsel boşluk farklı dönemlerin eş zamanlı olarak bulunduğu bir mekana dönüşmüştür. Meydan olarak boşluk mekanı, bugünün bilgisi içinde geçmiş dönemlerin bilgisinin gerçekleşmesiyle kaçınılmaz bir paradoksa düşmüştür. Meydanın tarihinde gerçekleşen bu süreksizlik, gündelik hayatın içinden sınırlanan kent öznesinin de, kendini sorgulamasına ve özgürleşmesine imkan vermiştir. Buradaki söz konusu edilen özgürleşme kavramı, bireyin kendi içine kapanma durumundan öte, dış ortamla yani meşhurlarla kuracağı ilişkileri seçebilme olanakları olarak görülmelidir. Mekan artık aşkın iktidar bilgisine karşı, farklı seçimlerin deneyimleneceği içkin öznel mekana

dönüşmüştür. Dönüşen ilişkiler ve sonsuz olasılıklar farklı kurgularla oluşacak yeni yaratımlara imkan verir. İtalya şehirlerindeki arazi belirsizliği nasıl ki 18.yüzyılda Piranesi'nin yaratıcı çizimlerine ilham kaynağı olmuşsa, Yenikapı Meydanı'nın zamansal ve ilişkisel belirsizlikleri yeni yaratıcı düşüncelerin önünü açmıştır. Meydan için gerçekleştirilen yeni yaratımlar içinden Eisenman ve Aytaç Mimarlık'ın projesini değerlendirdiğimizde, mevcutta var olan ulaşım aksları, sur çizgileri ile namevcut mekan olan Theodosius Liman kalıntıları birleştiren kentsel bir zemin oluşturup, meydan üzerindeki farkındalığın artırılmasıyla, gündelik hayatın normatif halinden kurtulan yeni deneyimler yaşanması sağlanmıştır.

Bugün Yenikapı Meydanı'nın hala kentsel bir boşluk olarak duruyor olması, bu çalışmada süreksizlik, özgürleşme ve çok yönlü tasarımlara dönüşen tartışmalarının ütopya olarak kaldığını gösterse de tarihin bıraktığı

iz, meydanı sürekli dönüştüreceği ve onu öteki mekanlarıyla paradoksa düşüreceği öngörülebilir bir durumdur. Çalışma Yenikapı Meydanı'nda oluşan öteki durumları değerlendirerek, kentin normatif hafızasına meydan okuma arzusu taşımıştır. Meydandaki heterojen ilişkilerle, farkın başkalığın ve namevcutların yerleşebileceği ya da fiziksel olarak inşa edilebileceğini gösterilmiştir. Sonuçta kentsel boşluk aslında boşluktan öte, gerçekleşmesi muhtemel öteki mekanları ve ilişkileriyle, programlanabilecek bir potansiyeldir. Yenikapı Meydanı bu dönüşümlerle artık öyle güçlü bir çekim yaratmıştır ki, toplum süreklilikleri bırakarak, seçmekte özgür olduğu hikayeleri yazmaya başlamıştır ve bu hikâyeler hiç bitmeyecektir.

Kaynaklar

Başgelen, N.: 2016 İstanbul'da Marmaray- Metro Kurtarma Kazılarının Kent Arkeolojisine Katkıları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s.27.

Borriaud, N., (2013). 'Michel Foucault: Manet and The Birth of the Viewer', in Michel Foucault: Manet and the Object of Painting, London, p.19.

Ek, İ., (2005). '18.yüzyılda Bozulan Ezber: Piranesi', Artun, N., A. Ve Ojalvo, R., (2012). Arzu Mimarlığı, 1. baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, s.17-41.

Foucault, M., (1986). 'Of Other Space', çev. Jay Miskowiec, Diacritics, (16): 22-7.

Foucault, M., (2016). Bilginin Arkeolojisi, Çev. Prof. Dr. Veli Urhan, 3. baskı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.25.

Kocabaş, U., (2015). Geçmişe Açılan Kapı, Yenikapı Batıkları, İstanbul, Ege Yayınları, s.40.

Rabinow, P., (1982). 'Michel Foucault

ile Söyleşi: Mekan, Bilgi Ve Erk', Mimarlar Odası Ankara Dosya, sayı 30, s.11-18.

Soja, E., W., (1996), Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Realand- Imagined Places, First Edition, Blackwell, Oxford, s. 114.

Tüzün, E., (2014). Peter Eisenman ile Yenikapı Transfer Noktası ve Arkeopark Alanı Uluslararası Mimari Yarışması Üzerine Söyleşi, Mimarlar Odası Ankara E-Bülten, Nisan 2014,

URL : <http://www.moblogankara.org/aktuel/2014/4/22/peter-eisenman-ile-yenikap-transfer-noktas-ve-arkeopark-ulan-uluslararası-mimari-yarimas-zerine-sylei>

Türkan Ceylan ÜNAL BAŞTÜRK

turkanceylanunal@gmail.com

ÖZET

YARIŞMA ÜRÜNÜ: 44

DÖNÜŞMEKTE OLAN
GECEKONDU BÖLGESİ:
YEŞİLDERE

Birsu Ece

*Bu yazı, KTMMOB Mimarlar Odasının düzenlemiş olduğu 2019 - Mimarca Mekân Anlatımı Metin Yarışması katılımcılarının temaya uygun görülen eserleri arasından seçilmiştir.

DÖNÜŞMEKTE OLAN GECEKONDU BÖLGESİ: YEŞİLDERE

Gecekondu, Türkiye’de 1950’li yıllarda iş, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlar doğrultusunda köyden kente göç sonucu ortaya çıkan yerleşim yerleridir. Daha farklı bir tanımına bakacak olursak, “gecekondu, Türkiye’de sağlıklı ve plansız şehirleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkmış yerleşim yerleri ile bu bölgelerin yaşam tarzlarını ifade eden bir olgudur”. Gecekonduların kent içindeki yerleşim alanları incelendiğinde, ilk olarak iş merkezlerine yakınlığı dikkat çekmekte olup dere yatağı, dik yamaçlar gibi dezavantajlı arazilere kendi imkanları ile yaptıkları barakalar olarak ortaya çıkmışlardır. Kent merkezinde yeterli alanın kalmamasıyla birlikte, kentin çeperlerinde ve sürekli genişleyen, altyapı yönünden yetersiz, mekansal ve sıhhi açıdan sağlıklı ortamlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Gecekondu aflarının çıkarılması ve gecekondu arazisi üzerine dört kata kadar inşaat yapılmasına izin verilmesiyle gecekondu arazisi ticari meta haline gelmiştir ve gecekondu artık köylü değil, kentin yoksulu olmuştur. “Kentsel yoksulluk” iktisadi, idari ve ekonomik boyutları olan bir olgu olmasının yanında tüm bu etkenlerin ortak alanı “mekan”dır. Gelişen ve dönüşen kent yaşamında, “toplumsal ve kültürel değişme ve geçiş aşamasında kentleşen nüfus, kent-kültür çevresine uyma ve onunla bütünleşme süreci içinde bir geçiş veya ‘ara-kültür’ tipi oluşturmaktadır”. Bu bağlamda, gecekonduya yaşayanlar, kentli yoksullar olarak, geçim sıkıntılarından ve yaşadıkları yerde ihtiyaçlarının karşılanmamasından şikayet ederken; kentli kesim tarafından, kentin görüntüsünü bozan yerleşim birimleri ve kente uyum sağlayamayan ara-kültürlüler olarak eleştirilmektedir.

Dünyada şehirleşme sürecinde ortaya çıkan “getto, varoş, slum, shanty town” gibi kavramlarla Türkiye’deki “gecekondu” kavramı arasında yoksulluk, dışlanmışlık, kötü konutlar, yetersiz altyapı hizmetleri, yüksek suç oranları, düşük eğitim seviyesi gibi benzerliklerin bulunmasının yanı sıra, gecekondu bazı durumlarda şehirle bütünleşir veya ilişki kurarken; getto, varoş, slum, shanty town gibi bölgeler şehir ile bütünleşemeyen alanlardır. İş, sağlık, eğitim gibi

Figür 1: Günümüzde Meles Çayı çevresindeki gecekondu yapılaşması

sebeplerle köyden kente göç eden bu insanlar barınma ihtiyaçlarını karşılamak için gecekondu mahallelerine yerleşmişler ve sonrasında bu durum bir hayat tarzına dönüşmüştür. Türkiye’de görülen bu gecekondu yapılaşmasında, köy ile bağların koparılması sonucu “hemşerilik” bilinciyle gecekondu mahalleleri oluşturulmuştur. Yine de, kente gelmesiyle birlikte “şehirli aile yapısı”nı benimseyen kişiler kırsaldaki geniş aile kavramından çekirdek aile kavramına geçiş yapmışlardır ve bireysellik-yalnızlaşma durumu ortaya çıkmıştır.

Tarihsel açıdan 1950 ve 1960 arasındaki dönemi incelediğimizde, İzmir’de Meles Çayı çevresinde Ballıkuyu, Gürçeşme gibi gecekondu alanları oluşmaya başlamıştır ve gecekonduya yaşayan kişi, köylü-kentli arasında bir kişi olarak ve aynı zamanda kentli ailelerden farklı olan “öteki” olarak görülmektedir. 1960 ve 1975 tarihleri arasında sanayideki gelişmelerle paralel olarak, Meles

Çayı çevresindeki tabakhanelerin ve yakınındaki diğer sanayi bölgelerinin işçi kapasitesi ve merkeze ulaşımın kolay olması sebebiyle Yeşildere gecekondu alanı haline gelmiştir (Figür 1). 1975 ile 1985 yılları arasında gecekondu bölgeleri sanayi aksının uzantısı doğrultusunda artış göstermiştir. 1985’ten günümüze ise, kentte hizmet ve ticaret sektöründe artan iş olanağı ile gecekondu mahalleleri giderek genişlemiştir. Gecekondu piyasasında konutlar satın alınmakta ve yaptırılmaktadır, yani orada da ticari bir yap-sat pazarı oluşmuştur. Bunun sebebi, gecekonduların arazi spekülâtörü niteliği kazanması ve yolları, altyapısı tamamlanmış gecekondu bölgelerinin öneminin artmasıdır. Bunlara ek olarak, kentte büyüyen ikinci ve üçüncü nesil gecekondu halkının kendi içinde de eğitimsel, sosyal ve ekonomik açılardan farklılıklar oluşmaya başlamıştır.

Yeşildere’nin, sanayi ile birlikte oluşan bir gecekondu bölgesi

olarak bilinmesi dışında İzmir için tarihsel bir önemi de bulunmaktadır. Bugün varlığını korumakta olan Kızılçullu Su Kemerleri ve Vezirsuyu Su Kemerleri bölgenin geçmişte de kullanılan önemli bir alan olduğunu göstermektedir.

Kızılçullu Su Kemerleri, bugün Buca ilçesine bağlı Şirinyer olarak bilinen Kızılçullu mevkiinde bulunan, Meles Çayı üzerindeki su kemerleridir (Figür 2-3). Bu bölgenin geçmişte kervanların geçip çadır kurduğu ve bir mesire alanı olarak kullanıldığı eski fotoğraflardan da görülmektedir (Resim4). Kadifekale ve çevresinde kurulan şehre su taşımak amacıyla MÖ 133 – MS 395 yıllarında Romalılar tarafından yaptırılmıştır. Bu su kemerleri iki sıra halinde, kesme taştan ve tuğladan yapılmış olup duvarların işlenmesinde Roma harcı kullanılmıştır. Bu kemerler Osmanlı Dönemi’ne kadar, Buca’nın güneyindeki Kaynaklar-Kozağaç kaynaklarından çıkan suyu kente taşıyormuş.

<https://kisacames.blogspot.com/2016/12/?view=classic>
Figür 2-3: Geçmişte ve günümüzde Kızılçullu Su Kemerleri

Bugün Yeşildere Caddesi üzerinde bulunan Vezirsuyu Su Kemerleri ise, 1674 yılında Osmanlı Dönemi'nde yapılmıştır. Şirinyer Tren İstasyonu yakınlarında kaynayan bir pınardan beslenen bu hat sayesinde kentteki binaların ve çeşmelerin su ihtiyacı karşılanmıştır. Vezirsuyu Kemerleri yaklaşık 160 metre uzunluğunda ve aşağıda 4, yukarıda 9 kemer olarak inşa edilmişken bugün büyük bir kısmının hem cadde hem de gecekondu tarafından tahrip edildiğini gözlemleyebiliyoruz (Figür 4-5-6).

Bugün gördüğümüz Yeşildere; iki yamaç arasında kurulmuş, dere yatağının etrafında şekillenen ve kent merkezine yakın bir gecekondu yerleşim alanıdır. Yeşildere'deki gecekondulaşma da 1950'lerde başlayan göçler ile ortaya çıkmıştır. Bölgenin şehir merkezine yakınlığı, merkezde çalışanların iş yerlerine rahatça ulaşabilmesi, bölgedeki tabakhanelerde iş imkanının olması gibi sebepler ile bölge, planlı ve devlet eliyle değil, gecekondu alanı olarak gelişim göstermiştir. Ancak bu durum, kentsel dönüşüm olgusunun da ortaya çıkmasıyla gerek yerel yönetimler, gerek kentte yaşayan “modern kentli” bireyler tarafından eleştirilmeye başlanmıştır. Yeşildere Caddesi İzmir halkının ulaşımını sağlayan ana ulaşım yollarından biri olduğu gibi banliyö hattı da bu bölgenin içinden geçmektedir. Ve modern kentli bireyler ile yerel yönetim, bölgenin kent üzerinde kötü bir imaj oluşturduğunu savunmaktadır. Bu söylemler, bölgedeki heyelan tehlikesi ile birleşince bazı alanlarda gecekonduların yıkılmasına zemin oluşturmuştur.

Yeşildere, hem heyelan bölgesine kurulması hem altyapı yetersizliği hem

Figür 2-3: Geçmişte ve günümüzde Kızılçullu Su Kemerleri
(<https://kisacames.blogspot.com/2016/12/?view=classic>)

de standart dışı yapı malzemeleriyle konut inşa edildiği için doğal afetler açısından riskli bir bölgedir. Bu sebeplerden ötürü, bölgedeki gecekondu alanlarında toprak kaymalarının yaşanmasıyla İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından 152 adet konut tahliye edilmiş ve ardından yıkılmıştır (Figür 7-8).

Tahliye edilen konutlar için Uzundere TOKİ'de 56 daire ayrılmış, ancak 49 kişi bu dairelere başvurmuştur. TOKİ'de oturmak istemeyenlere ise arazi ve konut

alanlarının değeri hesaplanıp karşılığı ödenmiştir. Yıkılan bölgeye ise İzmir Büyükşehir Belediyesi “Sağlıklaştırma/Yenileme Program Alanları” adı altında ağaçlandırma çalışması yapmıştır.

Yeşildere'de yaşam açısından su ögesinin önemli bir yeri vardır. İzmir'de ovaların alüvyon tabanlarını oluşturan ve körfeze ulaşan birçok dere bulunmaktadır. Buca ve Gazemir çevrelerinin sularını ise Yeşildere bölgesinden geçen Meles Çayı toplamaktadır. Sel felaketini önlemek

Figür 4-5: Geçmişte ve günümüzde Vezirsuyu Su Kemerleri ve kervan yolu
(<https://gezginmutlu.blogspot.com/2014/03/kzlcullu-ve-vezirkopru-izmirin-su.html>)

Figür 6: Kemere dayanan gecekondu

amacıyla Yeşildere de ıslah edilmiş ve kenar setleri yükseltilerek duvarlar örülmüştür. Bölgede yaşayanlarla yapılan görüşmeler sonucunda derenin hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Derenin olumlu yanını, alanın Kadifekale ve Gürçeşme arasında çukur bir alanda kalması sebebiyle, yağmur yağdığında bazı evleri su basmasına engel olamasa da yağmur sularını toplaması olarak ifade etmektedirler. Olumsuz yanının ise, derenin kirliliğinin önceleri bölgede bulunan tabakhanelerin boya atıklarını dökmesiyle oluştuğunu, sonradan ise kendi kullanımları sonucu ortaya çıktığını söylemektedirler. Çöp kutuları bulunmasına rağmen, bölgede yaşayan belli bir kesim çöplerini derenin içine attığı için hem dere kirlenip görüntü kirliliği oluşmakta hem de kötü bir koku ve böcekler sebebiyle sağlıksız bir yaşam ortamı ortaya çıkmaktadır (Figür 9). Derenin ve yaşanan çevrenin kirliliği gibi sebeplerden ötürü fenni ve sıhhi bir yaşam alanından söz etmek mümkün görünmemektedir (Figür 10).

Bölgeyi ulaşım açısından ele aldığımızda ise, eski fotoğraflardan, bölgeden kervanların geçtiği ve Meles Çayı üzerinde kervanların geçtiği köprülerin bulunduğu gözlenmektedir (Figür 4). Bölgenin güncel ulaşım hatları incelendiğinde içinden hem karayolu hem de tren yolu geçtiği, ancak Yeşildere Caddesi'ne belirli noktalardan araç geçişi sağlanırken, İzban hattının bu bölgede durağı olmadığı görülmektedir. 2010 yılına kadar banliyö hattı olarak kullanılan, 2010 yılından itibaren İzban hattı olarak kullanılmaya başlanan hat, bölgenin içinden geçip, alanı ikiye ayırmaktadır (Figür 11-12). İzban'ın Şirinyer ve Kemer duraklarının arasında 4 km olmasına rağmen ara bölge olan bu alanda İzban durağı bulunmamaktadır. İzmir'in pek çok ilçesine ulaşım sağlayan İzban hattının, alanın içinden geçmesine rağmen ulaşımına hiçbir katkısı

Figür 7-8: Yıkılan gecekondu alanları

olmaması yaşayan kişiler için ortak ve büyük bir sorun teşkil etmektedir.

İşsizlik ve çalışma durumu incelendiğinde ise, bölgede yaşayanların çoğunun eskiden orada bulunan tabakhanelerden emekli olduğunu ve onlar için uzun bir dönem boyunca ekmek kapısı olduğunu söylüyorlar. Bu tabakhanelerin deri kokusu, boya kokusu ve dereye akıttığı kirli sular sebebiyle yerel yönetimler tarafından boşaltılıp Menemen'e taşındığını belirtiyorlar. Yıkılmayan sanayi alanları ise günümüzde atıl bir halde duruyorlar ve bölge için suçların işlendiği tehlikeli alanlar haline

gelmişlerdir (Figür 15-16). Bunların yanı sıra, tabakhanelerin Menemen'e taşınması sebebiyle yaşayanların bazıları göç etmiş, bazıları da işsiz kalmıştır. Evlerde genel olarak cinsiyet ayırımına dayalı çalışma durumu görülmediğini, kadın veya erkek evde kimin iş bulursa onun çalıştığını belirtiyorlar.

Kentler, kamu-özel sektör ortaklıkları ile dönüşmektedir ve bu dönüşüm "neoliberal kentleşme" kavramıyla açıklanmaktadır. Devlet "kentsel dönüşüm" adı altında bölgede yaşayanları kentin çeperlerindeki toplu konutlara

borçlandırarak gönderirken, bölgeyi üst sınıf gelir grubu için ticari ve konut alanlarını barındıran yerleşim yerlerine dönüştürmektedir. Yeşildere üzerinde de yerel yönetimler tarafından kentsel dönüşüm söylemleri yapılmakta olup, kent merkezinde olması sebebiyle kentsel dönüşüm için potansiyel bir alan niteliği taşımaktadır.

Türkiye'de toplu konut olgusu, gecekondu bölgelerinin küresel sermaye tarafından yeni yatırım ve çekim alanları olarak görülmeye başlamasıyla, gecekonduyunun kentin çeperine taşınması ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. TOKİ tarafından, kentsel dönüşüm projeleri aracılığıyla, gecekonduları yıkılacak insanlara, "modern konut" sağlamak vaadiyle toplu konutlar inşa edilmiştir. Bugün, Uzundere TOKİ, Yeşildere de dahil olmak üzere İzmir'deki kentsel dönüşüm alanlarından çıkarılan insanların çoğunlukla devlete borç ödeyerek ev sahibi oldukları bir yerleşim yeri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Toplu konut meselesi, sadece mekan çözümlemesi olarak değil toplumsal ve sosyal boyutlarıyla da ele alınması gereken bir konudur. TOKİ konutlarının tüm Türkiye'de aynı şekilde inşa edilmesi, yerel ve bölgesel sivil mimariyi yok sayması, kullanıcıya belirli standartlar kalıbında yaşam alanı sunması başlıca eksiklikleridir.

Yeşildere şehir merkezinin içinde olmasına rağmen, gerekli altyapı ve hizmetlerin sağlanmaması, İzban durağının olmaması ve İzban hattının bölgeyi bölmesi, tehlikeli diye gösterilip modern-kentlilerin o bölgeye gitmesinin engellenmesi hem bölgenin hem de kentin içinde kopukluk yaratmakta ve kentsel sürdürülebilirliği zedelemektedir. Bu duruma ek olarak, belediye tarafından boşaltılıp Menemen'e taşınan tabakhanelerin binalarının bir kısmının yıkılmadan atıl bir şekilde bırakılması bölgede terk edilmiş ve tehlike barındıran alanlara dönüşmesinde etkili olmuştur. Terk edilmiş sanayi alanlarının günümüzdeki kullanım

biçimi, yapıların görüntüsü ve suç mahallerine dönüşmesi bölgede yaşayanları rahatsız eden ama çözüm bulamadıkları bir durumdur. Bu atıl alanlar büyük bir kentsel problem oluşturmaktadır.

Bölgede yaşayanlar, yaşam şartları zor da olsa, derenin kirliliği ve kokusu gibi olumsuzluklar da olsa oraya alıştıklarını ve yine orada daha iyi koşullarda yaşamak istediklerini ve "yerinde dönüşüm" talep ettiklerini belirtiyorlar. İzmir'in merkezinde yaşadıklarını, her yere yakın olduklarını belirtip, Yeşildere olmasa bile yine şehir merkezinde yaşamak istediklerini, ama Uzundere TOKİ'de yaşamak istemediklerini söylüyorlar. Uzundere TOKİ'de yaşamak istemeyenlerin de evlerine karşılık paralarını alıp Şirinyer, Karşıyaka, Şemikler, Zeytinlik ve Akıncılar'a yerleştiklerini yani şehir merkezinde kalmayı tercih ettiklerini özellikle belirtiyorlar.

İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin "Sağlıklaştırma/Yenileme Program Alanları" adı altında dönüştürmeye başladığı bölgeye dair, 2012 yılında belediyenin o dönemdeki söylemine göre; "projenin gerçekleşmesiyle, bölge modern tesislere, yeşil alanlara, spor ve eğlence merkezlerine, çağdaş konutlara kavuşacak". Hakan Tartan döneminde "Yeşildere Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi" olarak planlanan projede Meles Çayı çevresindeki sağlıksız yapılaşmanın kentsel dönüşüm projesiyle İzmir'e kazandırılacağı ifade ediliyor ve hatta İzmir'in yeni cazibe merkezinin Yeşildere olacağı vurgulanıyor.

Projenin kapsamına bakıldığında ise; dere yatağının genişletilerek dere duvarlarının yeniden örülmesi, su kanallarında kano gezintisi, su oyunları, aquapark, gölet, suni duvar şelaleleri, teleferik, balık lokantaları, piknik alanları, seyir terasları, çay bahçeleri, kafeler, büfeler, Tarihi Osmanlı kadirgaları yapılar ve onları müze olarak halkın hizmetine açılması ve son olarak genel yapıyı bozmayacak(!), kentsel dönüşümüne uygun 6.000 konut yapılması

Figür 9-10: Dere ve kenarındaki konutlar, çocukların sağlıksız oyun alanı

planlandığı görülüyor.

Heyelan bölgesinde başlayan gecekonduların yıkımı, Yeşildere Dönel Kavşak Düzenlemesi ile Konak Tüneli'nin inşa edilmesi, belediyenin planladığı kentsel dönüşüm çalışmalarının bir parçası ve altyapı hazırlığı olabilir (Figür 17).

Bölgede derenin temizlenmesi, altyapı hizmetlerinin sağlanması, konutların ve yaşam alanlarının sağlıklaştırılması için teknik yardım ve kredi yardımları yapılması, atıl ve güvenli olmayan alanların yıkılması/ düzenlenmesi, kısacası "geliştirme çalışmaları" uygulanması yerine,

arazinin değerinden ötürü daha da kötüye gitmesi için kendi haline bırakılmış gibi bir hali vardır. Bir yandan da heyelan bölgesindeki konutlara uygulandığı gibi, bölgedeki halkı kent dışındaki toplu konutlara yerleştirme fikri yavaş yavaş alıştırılmaktadır. Belediye, yaşayanlara net olarak bilgi vermese de görüşmelerden çıkarıldığı üzere, gayrimenkul yatırımcıları tapusu olan gecekonduları satın almaya başlamış ve bu durum bölgenin dönüşümüne uğrayacağını sinyallerini vermektedir; ancak bu dönüşümün ne zaman gerçekleşeceği konusunda net bir bilgi bulunmamaktadır.

Figür 11-12: Eski banliyö hattı ve günümüzde İzban
(<https://tr.pinterest.com/pin/294071050650952071/?lp=true>)

Figür 13-14: İzban sebebiyle yapılan altgeçitler ve üstgeçitler

Figür 15-16: Atıl iş yerleri

Figür 17: Yeşildere Dönel Kavşak Düzenlemesi ve Konak Tüneli
(<http://www.inaatnoktasi.com/HABER/60222/IZMIRDEKI-TUNELLER-ULASIMI-RAHATLATIYOR.aspx>)

Kaynaklar:

Çelik, Merve, İlknur Türkseven Doğrusoy ve Rengin Zengel. "Kentsel Planlama İzmir'deki Kentsel Atıl Alanları Çözümlemeye Yönelik Bir Değerlendirme." Mimarlık Dergisi 383 (Mayıs-Haziran 2015).

Erman, Tahire. "Kentsel Dönüşüm Projesi İle Dönüşen/Dönüş(e) meyen Yaşamlar: Karacaören-TOKİ Sitesindeki Günlük Yaşam Pratikleri."

dosya 27 (Aralık 2011): 25-31.

Gümüş, Nevzat. "İzmir'de Kentsel Büyüme ve Doğal Afetler." Haziran, 2013.

https://www.researchgate.net/publication/323007218_IZMIR'DE_KENTSEL_BUYUME_VE_DOGAL_AFETLER

İZSU. "İzmir'in Tarihi Su Getirme Sistemleri" <http://www.izsu.gov.tr/>

Pages/standartPage.aspx?id=175 Karaman, Kasım. "Türkiye'de Şehirleşme Olgusu ve Gecekondu Sorunu." Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları 4 (2003).

Ocak, Ersan. "Yoksulun Evi." Yoksulluk Halleri, 133-73. İletişim Yayıncılık, 2007.

Smyrna Antik Kenti. "Su Yolları" <http://antiksmyrna.com/194-aqueducts>

Yeni Asır. "Yeşildere'de Kentsel Dönüşüm Atağı Başladı" Şubat 7, 2012. <https://www.yeniasir.com.tr/izmir/2012/02/08/yesilderede-kentsel-donusum-atagi-basladi>

Yıldız, Hülya Turgut. "Türkiye'deki Gecekondu Sorununun Yapısal Analizi ve Bir Sağıklaştırma Modeli Önerisi." Mimarlık Dergisi 323 (Mayıs-Haziran 2005).

Görsel Kaynaklar:

Altında kaynak bulunmayan tüm görseller yazara aittir.

Birsu ECE

birsuece@gmail.com

ÖZET

Kuzey Kıbrıs, İskele bölgesinin yönetimi altında bulunan kıyı alanlarının korunmasına yönelik öneriler geliştirmeyi hedefleyen bu çalışma, onu kaleme alan iki şehir plancısının, yöre halkının kıyı alanları ile nasıl daha sağlıklı ilişkiler kurabileceklerini betimledikleri bazı içgörüler üzerine temellenir. Bu eylem planı, İskele kent merkezinin kıyı alanları ile bütünleşmesini sağlayacak çevresel, politik ve kültürel odaklı bazı öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu kapsamda yazarlar, Avrupa Komisyonu'nun Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi yönergeleriyle uyumlu, her biri üç aşamadan oluşan ve finansal kaynak alternatifleri de içeren iki öneri sunmaktadırlar. İlk öneri, yerel ekonominin canlandırılması ve çevrenin korunmasını temel alan kültürel planlama politikalarını göz önünde bulundurmaktadır. İkinci öneri ise, halkı, doğal kaynakları sürdürülebilir bir biçimde kullanmaya teşvik etmek ve kültürel mirası zenginleştirmek amacı ile sembolik ve işlevsel anlamı olan 'Mavi Halkalar'ın yaratılmasını önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Rezilyans, Eylem Planı, Toplum Katılımı, Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi, İskele, Kuzey Kıbrıs

KUZEY KIBRIS, İSKELE KİYI ALANLARI İÇİN REZİLYANS EYLEM PLANI

Angela M. Hartsell
Jason Murray Winn

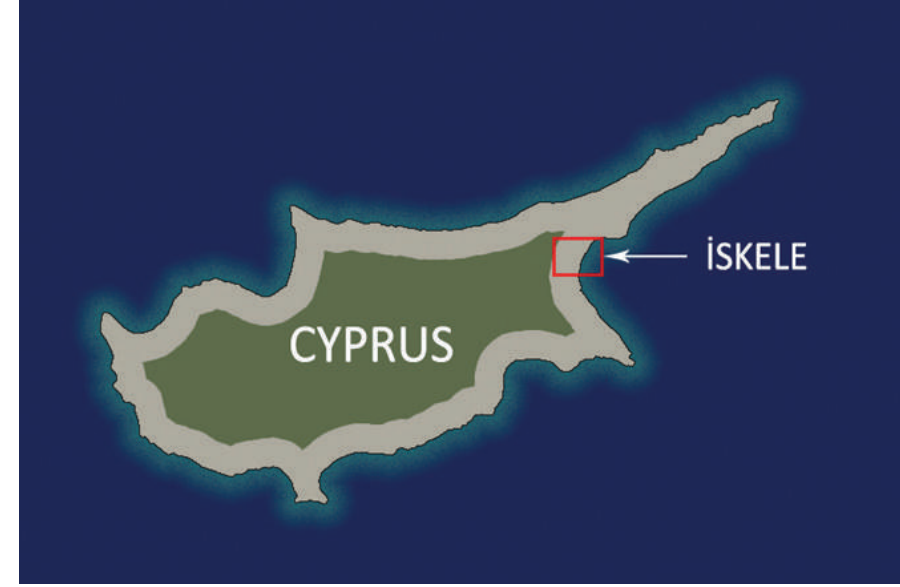
Kuzey Kıbrıs'ın doğusunda konumlanan ve kıyı şeridinde de sınırı olan İskele kenti, son on yılda yerel ve yabancı yatırımcıların odak noktası haline gelerek, villa tipi ve çok katlı konut yerleşkelerinin üretildiği ve ağırlıklı olarak yabancı nüfusun tercih ettiği popüler bir tatil beldesine dönüşmüştür. İskele kenti deniz ile olan ilişkisi yanında zengin tarihi geçmişi ile de dikkat çekmektedir. Antik Yunan kent-devleti Trikomo'yu, Roma döneminde ise Salamis kentini barındırması dolayı süreçte önemli bir çekim noktası haline gelmiştir. Antik dönemde, M.Ö. 11. yüzyıldan başlayarak M.S. 311 yılına kadar devam eden zaman diliminde, bölgeye hâkim bir kent merkeziydi. Salamis kenti, M.S. 7. yüzyılda terk edilmiştir (Karageorghis, 1969).

İskele'de yerleşik hayata geçilmesini mümkün kılan en önemli etkenlerden biri yakınında içilebilir su kaynağı olmasıydı. Komşu nehrin deltasının yakınında konuşlanmış bu alan, deniz, kıyısız alan ve nehir ekosistemlerinden oluşmaktadır. Böylece, eşsiz, ama birbirleriyle bağlantılı üç ekosistem bir arada var olmayı başarmıştır. Yüzyıllar boyunca bu nehir, iç kesimlerden gelen hayvanlara bir güzergâh oluşturmuş ve besin aktarımı yoluyla hem denizde hem de karada kapsamlı bir biyo-çeşitliliği sağlamıştır (Gücel, 2018).

1. SORUNLAR

1974 yılında adanın Kuzey ve Güney idari alanlarına bölünmesi ile birlikte İskele bölgesinin sosyal ve fiziki yapısı, alınan göçler ile ciddi değişikliklere maruz kalmıştır. Kıbrıslı Türklerin adanın 2/3'ünü oluşturan Güney kesiminden, adanın 1/3'ünü oluşturan Kuzey kesimine göç etmelerine yol açan bölünmeden sonra, gitgide artan kalkınma baskısı, iç bölgelerdeki doğa koruma çabalarıyla hiçbir zaman uyum içinde olamamıştır.

Avrupa Çevre Komisyonu'nun teknik raporuna göre, "Kıbrıs, muazzam bir arazi kullanımı baskısı altındadır. Adadaki turistik altyapı kaynaklı arazi kullanım yoğunluğu, 27 Avrupa Birliği ülkesi içerisindeki en düşük seviyededir" (Prokop, Jobstmann ve Schönbauer, 2011, s.60). Plansız kalkınma, bölgedeki doğal ve verimli tarım alanlarının yapılanmasına neden olarak; geçirimsiz yüzeylerden kirlenmiş akışın artmasına, yeraltı suyu kaynaklarını besleyen yağmur suyu emilimin azalmasına, denize kısıtlı besin akışına ve faunal göç hareketlerinin engellenmesine neden olmuştur. Gelişmiş alanların yakınında bulunan denizlerde, kumlu plajları korumaya yönelik bentler ve dalgakıranlar akıntının akışını değiştirirken, su derinliği fazla olan limanlarda denizin dibinin taranması

Figür 1: İskele'nin konumunu gösteren harita (Kaynak: Yazar)

doğal çökmeyi engelleyerek, yüzen parçacıkların miktarını arttırmaktadır (Gücel, 2018).

Bu tür insan odaklı gelişmeler, ya doğrudan denize malzeme boşaltılması yoluyla veya dolaylı olarak bir kısmı deniz suyunda çözünerek asitleşmeye neden olan atmosferdeki CO2 artışı ile kıyı biyojeokimyası üzerinde iklim değişikliğine bağlı etkiler yaratmıştır (Doney, 2010).

2. ÖNERİLER

Kıbrıs'ın Güney bölgesine has iklim koşulları, geniş bir flora ve fauna çeşitliliği için uygun ortamı sağlamakla birlikte turistler ve ikinci ev sahibi olmak isteyen yerli halk için de bölgeyi arzu edilen bir yerleşke haline getiriyor. Farklı ekonomik gelir seviyesindeki aktörler tarafından benimsenen metalaşma tutumu, bölgeyi cazip kılan ekosistemleri ve kültürel mirası önemsemeyen kâr odaklı bir yaklaşıma neden olmaktadır.

Aşağıdaki iki öneri, İskele bölgesindeki iç kesim ve kıyı alanlarına vurgu yaparak yukarıda tartışılan sorunlar çerçevesinde konuyu ele almaktadır.

Bu öneriler ve süreçleri, Avrupa Komisyonu'nun Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetimi (ICZM) yönergelerinin temel hedefleri ile uyumlu olacak şekilde düşünülmüştür. ICZM, AB üye ülkelere kendi mekânsal stratejilerini ve eylem planlarını geliştirmelerinde yardımcı olmak amacı ile, Avrupa Mekânsal Kalkınma Perspektifi (1999) kapsamında geliştirilen bir planlama aracıdır. ICZM yönergesi, kıyı alanlarının entegre bir yaklaşımla yönetilmelerini hedefleyen bir kıyı yönetim süreci olarak tanımlanabilir. Sürdürülebilir kalkınmayı hedefleyen bu yaklaşım, yerel ve merkezi idarelere kıyı alanları ile ilgili tüm olguları – coğrafi ve politik sınırlar dahil- multi-disipliner bir yaklaşım ile ele alarak entegre planlar geliştirmeleri yönünde tavsiyelerde bulunur (Avrupa Komisyonu Gösteri Programı, 1999).

Aşağıdaki eylem planları ve finansal kaynak önerileri, İskele halkının kıyı alanları ile sağlıklı bir ilişki sürdürmesine yardımcı olmak amacı ile yerel idareye bir yol güzergâhı çizmek üzere geliştirilmiştir. Bu öneriler, kısa dönemde ziyaretçilerin ve bölge halkının yaşam kalitelerine olumlu etkiler yapmayı hedeflerken;

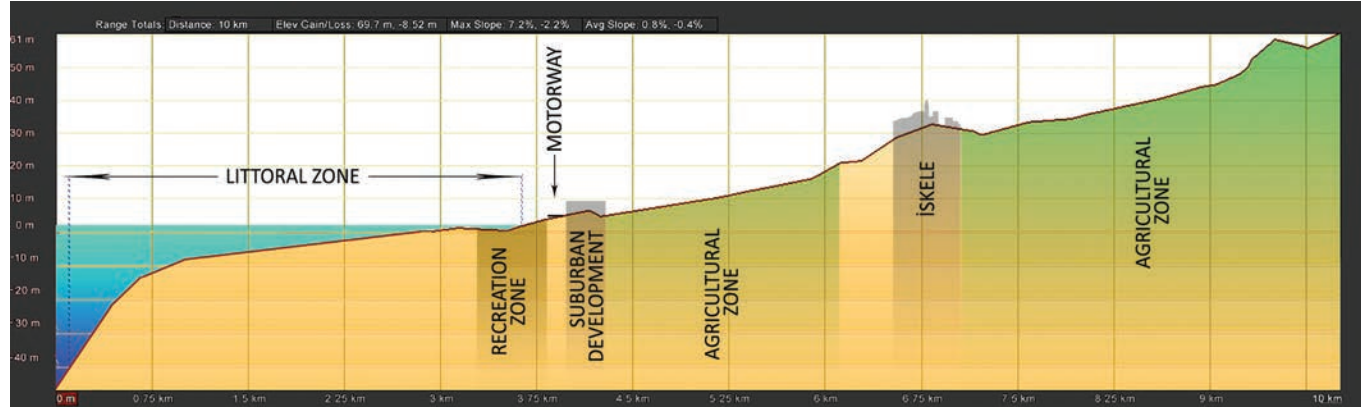
uzun dönemde bölgenin rezilyansını (streslere karşı dayanıklılığını) artırmak üzere çeşitli fırsatlar sunmaktadır.

2.1 Öneri I: Yeşil Para Makinesi: İskele Genelinde Ekosistemler Arası Projeleri Finanse Etmeye ve Uygulamaya Yönelik Öneri

İskele bölgesi için yeşil çim alanlar ve oyun mekânlarının ötesinde; kuş gözlemciliği yapılacak ve/veya balık avlanacak doğal alanlar ve alternatif ulaşımı destekleyecek (yürüyüş/bisiklet) yürüyüş yolları düşünülmelidir. Hâlen var olan yürüyüş/bisiklet yolunun denize ve nehre paralel olarak Mağusa kentine doğru uzatılması, İskele ve Mağusa kentlerinin bütünleşerek bu aks üzerinde ve çevresinde bulunan yerleşkelere daha sürdürülebilir yaşam olanakları sağlayacaktır.

Bu anlayışla gelişecek İskele kıyı alanları, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti yerel ve merkezi yönetimlerine iyi örnek oluşturarak; kıyı alanlarının ekonomik değerinin anlaşılmasına da katkı sağlayacaktır. Doğal ortamı ile korunmuş, alternatif ulaşım ve aktivite seçenekleri sunan kıyı alanlarının, çevresinde bulunan arazi, konut ve işletmelerin de emlak değerini artırdığı ve yerel halk ve turistler tarafından da daha çok tercih edildiği gözlemlenmiştir. Bu savı güçlendirmek amacı ile yazarlar yerel ekonominin canlanmasına katkı sağlayan bazı açık alan düzenlemelerinden örneklemeler yapmaktadırlar.

Örneğin Bliss'e göre (2016), Dallas'taki Texas Fuar Alanı, şehrin ekonomisine yılda 300 milyon dolar katkı sağlamakta; yeniden açılan Campus Martius Park ise bölgede katalizör görevi görerek Detroit'teki Michigan şehir merkezinin yatırımına 700 milyon dolardan fazla katkı yapmıştır. "Kamusal Alan Yönetimi (Trust for Public Land)" (2019)'a göre:

Figür 2: İskele'de bulunan kıyı içi bölgesinin kesiti (Kaynak: Yazar)

• Kaliforniya, San Diego'da turistlerin parklara geldiklerinde yaptıkları harcamalar sonucu elde edilen gelir 122.958.595 USD;

• Boston, Massachusetts'de parkların doğrudan kullanımının ekonomik değeri 354.352.402 USD;

• Philadelphia, Pensilvanya'da parkların yüzey akışının azalması sonucu elde edilen tasarruf geliri 5,948,613 USD;

• Tek başına Washington, D.C.'de parkların hava kirliliğini ortadan kaldırılması sonucu elde edilen miktar 19.871.863 USD olarak açıklamıştır.

Doğal alanlar aynı zamanda konut sakinlerinin sağlığını doğrudan etkilemektedir. Örneğin ağaçlar, kabaca 100 metrelik bir çeperde havadaki partikül maddesinin yüzde 7 ila 24'ünü emebilme kapasitesine sahiptir. Dünya genelinde, arabaların, fabrikaların ve ısıtma sistemlerinden yayılan mikroskobik partiküllerin neden olduğu akciğer rahatsızlıklarını kapsayan 3,2 milyonluk ölüm oranı, her ağacı değerli kılmaktadır. Aynı zamanda ağaçlar, sıcaklık seviyelerini 1,5 ° C (2,7 ° F) düşürerek, sıcak yaz günlerini daha konforlu hale getirebilmektedir (McDonald, et al., 2016).

Çevre koruma zemininde kıyı kesimini güçlendirecek düzenlemeler aynı zamanda doğal çevreyi, ekonomiyi, insan sağlığını ve refahını, mevcut ve gelecek nesiller için doğaya eşit erişimi ve yaşam kalitesinin gelişimine katkı sağlayacaktır.

Birinci Aşama:

Gelecekte olası gelişmeler için uygun bir çevresel değerlendirme tamamlanincaya kadar geçici moratoryum ilan edilecektir. Değerlendirme aşaması; veri toplama, veritabanı geliştirme, mevcut gayrimenkul modellerine dayalı ekonomik değerlerin hesaplamaları ve verileri paylaşmak için halka açık bir web arayüzünün oluşturulmasını içermektedir.

İkinci Aşama:

Olası etkinin gücünü artırmak için özel-kamu ortaklığı geliştirilecektir. Ekosistemler arası projeler belirlenecektir. Birbiriyle etkileşimli üç ekosistemin - deniz, nehir ve kıyı içi - ekolojik faydalarını yeniden canlandırmak adına, en nadir ve en avantajlı alanları ve koridorları korumak için arazi koruma ve gelir yaratma planı oluşturulacaktır. Doğal ve kültürel kaynaklara yakınlıklarından dolayı gelir elde eden kar merkezlerine yönelik vergi geliri - hizmet servisi ve oteller için turistlere

odaklanan daha yüksek vergiler ve koruma alanlarından faydalanan arazi sahiplerine özel bölgesel vergiler - ile arazi tahsis ve bakımı desteklenecektir.

Üçüncü Aşama:

Arazi korumasını sağlamak için eylem adımları uygulanacaktır. Arazi koruma irtifakı yoluyla veya basit satın alma ücreti aracılığı ile özel arazi sahiplerinden arazi denetimi edinilecektir. Kıyı şeridi boyunca çöp atma gibi olumsuz davranışları teşvik eden bakımsız, özellikle terk edilmiş yapılar kaldırılacaktır. Yeşil altyapı, yoğun mühendislik alternatiflerine kıyasla, daha az sermaye yatırım ve daha az bakım yükü ile şekillendirilecektir. Doğal yaşam alanını iyileştirmenin yanı sıra eğlence için ayrılacak yeni bölgelere halkı çekmek için parklar, patikalar, koruma alanları ve gözlem kuleleri gibi topluluk erişim noktaları oluşturulacaktır. Tüm belediye ve özel işletmeler, yeşil altyapının kullanılmasını gerektiren politikaların parçası haline getirilecektir.

I. Öneri için Finansal Kaynaklar

• LIFE: AB genelinde ve bazı aday ve komşu ülkelerde çevre ve doğa koruma projelerini destekleyen AB mali araçları. <http://ec.europa.eu/environment/life/funding/lifeplus.htm>

• SWAFS: Science with and for Society (Toplum için ve toplum ile birlikte Bilim), ve Horizon 2020; bilim ve toplum arasında etkili iş birliği oluşturmak, bilim için yeni yetenekleri kazanmak ve bilimsel mükemmelliği sosyal farkındalık ve sorumlulukla eşleştirmek için finansman fırsatları sunar. ec.europa.eu/research/swafs/index.cfm?pg=funding

• Innovation for Cities (Yenilikçi Şehirler): Kentsel çevre için yenilikçi, koordineli ve sistematik çözümlerle, şehirlerin kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir hale getirilmesi http://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=future_cities

• PRIMA: Partnership for Research and Innovation in the Mediterranean (Akdeniz Bölgesinde Araştırma ve Yenilik Ortaklığı): Akdeniz bölgesinde gıda sistemleri ve su kaynakları için çözümlerin geliştirilmesi ve uygulanmasına odaklanan ortak bir programdır. <http://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=prima>

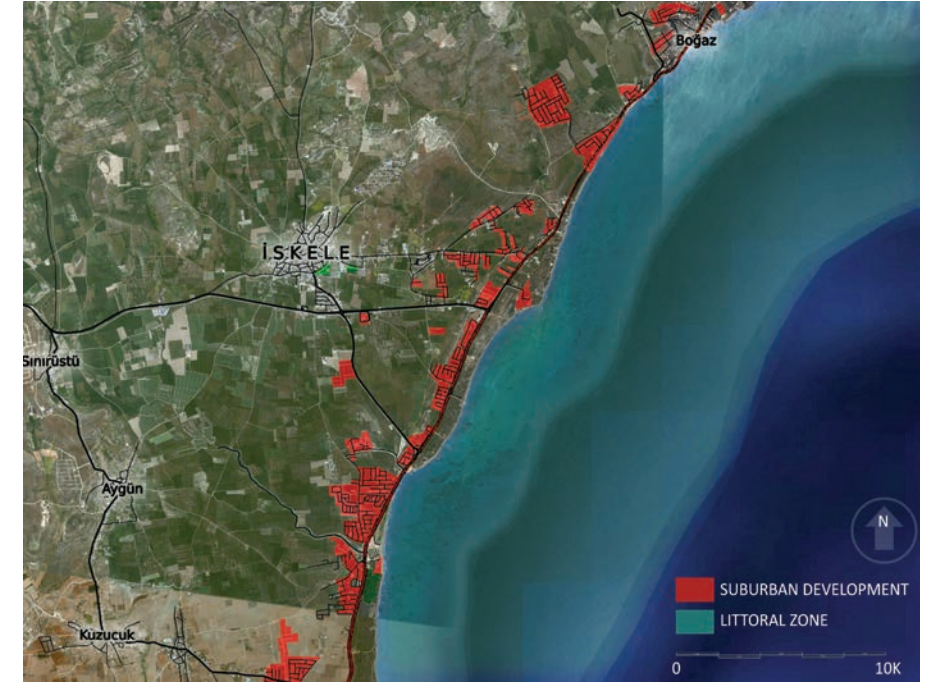
• Belmont Forum: Küresel çevresel değişim araştırmalarının önemli ve gelişmekte olan fon sağlayıcılarından oluşan bir forumdur. <http://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=belmont>

• Eco-Innovation

• (Eko-İnovasyon): Yeni bir işletme anlayışı olarak karşımıza çıkan Eko-İnovasyon çevre ile ilgili ürünün/olgunun yaşam süresi boyunca sürdürülebilir olmasını; ilgili kurum, kuruluş ve işletmelerin performansını ve rekabet edilebilirliğini teşvik etmeyi amaçlar.

http://ec.europa.eu/environment/eco-innovation/index_en.htm

2.2 Öneri II: Kıbrıs'ın Mavi Halkası: Kıyı Yönetim Alanı Önermesine Toplumun Katılımını Sağlamak

Figür 3: Sahil boyunca yayılmış olan banliyö gelişim modeli (Kaynak: Yazar)

Konuya yerel halkın kıyı alanları ile olan ilişkisi açısından bakıldığında psiko-coğrafi bir etkiden söz edebiliriz. Şöyle ki, tarih penceresini araladığımızda yerleşkelerin iki sebepten dolayı kıyı alanlarına yapılmadığını görüyoruz. Bunlardan ilki, güçlü fırtınaların varlığı ve içilebilir suyun bulunmamasına dayanıyor. Öte yandan adadaki yaz sıcaklığı, aileleri boş zamanlarını Trodos ve Beşparmak dağlarının eteklerinde nispeten daha yüksek enlemlerde bulunan köylerde geçirmeye yöneltmiştir. Geleneksel Pazar buluşmalarının yer alabileceği deniz kenarı yaşantısının yoksunluğu, deniz kıyısının eğlenceden ziyade iş amaçlı kullanılmasına yol açmıştır. Makro kültürel bir model olarak hem Kuzey hem de Güney Kıbrıslıların denize karşı olan duygusal bağlarının sınırlı olduğu görülmektedir.

Paydaşlarla yapılan bir dizi görüşmede, özellikle merkezi kurumların kıyı alanları ile ilgili ürettiği karar ve eylem planlarının olmadığı gözlemlenmiştir. Günümüzde konu ile ilgili herhangi bir yasal düzenlemenin olmaması, var olan düzenlemelerin

ise İngiliz Sömürge dönemine tarihlenmesi, yaptırım gücü olan bürokratların konuyu ne kadar ciddiye aldığına ilişkin başka bir göstergedir. Öte yandan aile, Kıbrıs adasının en güçlü kurumlarından biridir. Pazar günleri genellikle aile ve arkadaşların eşliğinde, tüm öğleden sonra bir arada mangal yaparak geçirilir. Ancak internetin günlük yaşama girmesi ile birlikte, dikkat süresi ve ötekine gösterilen ilgi konusunda sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Kamunun ilgisinden daha kıymetli bir şey yoktur. Söz konusu ilgiyi kıyı kesimine yönlendirmek toplum katılımına yönelik bir strateji geliştirmek için atılabilecek ilk adımdır.

Deniz kıyısı, ailelerin bir araya gelme kültürü ve sosyal medya arasında bir sinerji oluşturulması çok önemlidir. Denizin kültürel olarak ciddiye alınmamasının üstesinden gelmek için, kamuyu deniz kıyısına çekmek gerekmektedir. Bu, geçmişteki halk hikâyeleri anlatımlarının yeniden su yüzüne çıkarılması ile mümkün olacaktır.

Birinci Aşama:

Kıbrıslıların zihninde yer etmiş ‘deniz efsanesi’ni yeniden ortaya koymak üzere bir araştırma yapılmalıdır. Deniz/deniz kıyısına ilişkin önemli kültürel ipuçları içeren halk hikayeleri, yerel ve merkezi yönetimlere gerekli eylem planlarının oluşturulmasında yol gösterecektir. Bu kapsamda yazarlar meslek, katılımcı vatandaş bazlı ve ailenin-bir-parçası-olarak-deniz temalarında anlatıların yapılmasını önermektedir.

Bilimsel verilerin ve çalışmaların kamuya açık bir şekilde sunulması, topluluklara olanak sağlamak adına, kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda bilgi bankaları oluşturulmalıdır. Hiç şüphesiz inanç sistemi bünyesinde değerlendirilen yararlı veriler, dağları bile yerinden oynatabilir (United Nations Economic Commission for Europe, 1998).

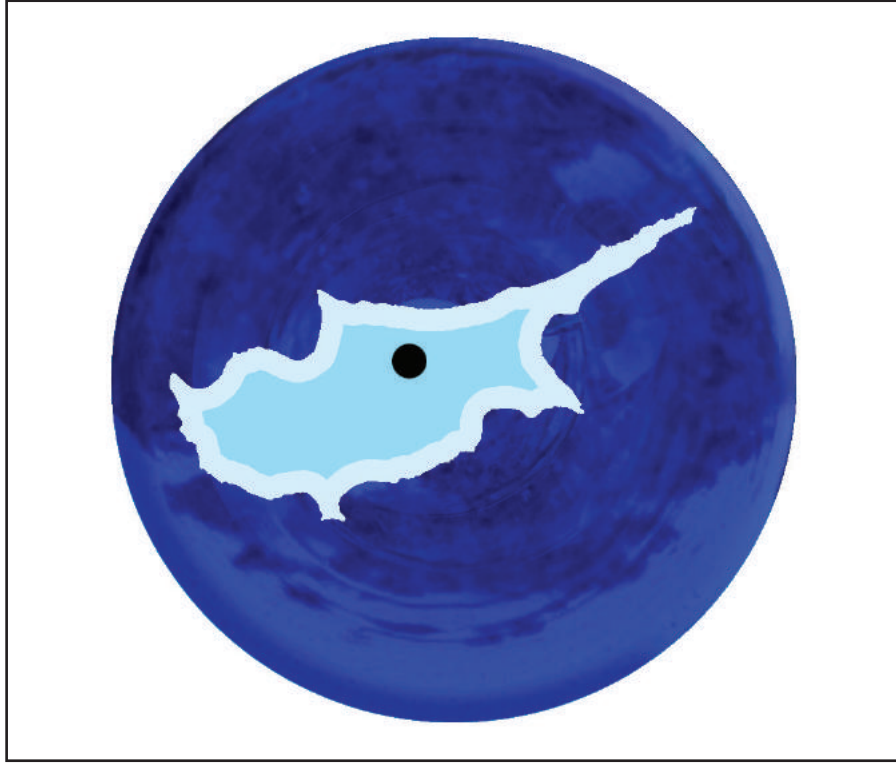
İkinci Aşama:

Adayı Mavi Halka olarak çevrelemek için bir dizi mütevazı, uzaktan sensörlü araştırma kuleleri geliştirilecektir. Bu kuleler dayanıklı olmalı ve ileriki zamanlarda uygulanabilecek uzaktan sensör donanımı için yüksek etkili fotovoltaiik düzenlemelerle ve fazladan watt gücüyle donatılmış olmalıdır. İlk etapta donanım, şunları içermelidir:

1. Kıyı şeridi boyunca her bir yönde, biri iç kısımda ve diğeri denizde olacak şekilde konuşlandırılacak, çapraz düzende kurulmuş, dört adet pahalı olmayan kamera. Kameralardan gelen görüntüler, cep telefonu ağı üzerinden günde dört kez aktarılacaktır.

2. Düşük voltajlı LED mavi navigasyon ışığı (adanın etrafındaki Mavi Halka.)

3. Konumu, en yakın köyler için yön bilgilerini, acil durumlar için irtibat numaraları, ICZM uygulamasından sorumlu yerel ve ulusal yetkililer (telefon numaraları ve e-posta

Figür 4: Mavi Halka Sembolü (Kaynak: Yazar)

adresleri dahil) ve kıyının o bölümünden sorumlu gönüllü kuruluşları (sosyal medya verileri dahil) tanımlayan, vandalizme karşı dayanıklı bilgi levhası,

4. Halkın kullanımına açık, mobil telefon şarj etme portları ve düşük hızlı kablosuz internet.

Üçüncü Aşama:

Uzaktan sensör kulelerine yakın topluluklarla üyelik sağlamak için bir “Mavi Halka Kulübü” önerilmektedir. Günlük bilimsel veriler, mevsim ve hava koşulları ne olursa olsun, kıyının topluluk tarafından izlenmesini teşvik etmek için kulübün sosyal medya sitesine otomatik olarak aktarılacaktır. Yüksek hızlı internet bağlantısından yoksun topluluklar, kule-bazlı kablosuz internet dağıtıcısı kurmak için ön altyapı yatırımıyla teşvik edilecektir. Altyapı yükseltmeleri için güncellenen toplulukların, Mavi Halka Kulübü adına farkındalığı desteklemek için aylık Mavi Halka Kulübü davet

yemekleri düzenlemeleri, ayın fotoğraflarını gözden geçirmeleri ve belki de bir balık mangal günü ile denizi kutlamaları beklenecektir.

Özel ilgi alanları belirlemek için bir kıyı sahiplen programı başlatılacak ve sorumluluk oluşturmak için sosyal geri bildirim döngüsü oluşturulacaktır. Özel mülklere yakın noktalara vurgu yaparak, kulüp, kıyıyı aktif olarak izleyebilecek bir konumda olacaktır. ICZM ihlalleri gözlemlendiğinde, Mavi Halka Kulübü ihlale ilişkin ülke çapında hızla farkındalığı harekete geçirecek ve ihlalin daha da ileriye gitmesini engellemek için kamusal eylemde bulunacaktır. Bu durumda topluluklar, ağır hasar verilmeden önce ihlali yavaşlatacak veya durduracak ve mahkeme sisteminin ihlale müdahale etmesini sağlayacak bir konumda olacaktır.

II. Öneri için Finansal Kaynaklar

• EU’s Sustainable Blue Economy (AB’nin Sürdürülebilir Mavi

Ekonomisi): Entegre Denizcilik Politikasının uygulanmasını ve mavi ekonominin Avrupa ve Akdeniz’de konuşlandırılmasını hızlandırmanın yanı sıra uluslararası okyanus yönetimi üzerine Ortak Bildirim’in uygulanmasına katkıda bulunur. https://ec.europa.eu/easme/sites/easme-site/files/call_for_prop2610.pdf

• Smart Anything Everywhere (SAE) and ICT Innovation (Her Yerde Akıllı Her Şey ve ICT İnovasyonu): Avrupa Dijital İnovasyon Merkezleri ağı çerçevesinde dijital inovasyonları uygulamak ve test etmek. <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/digital-innovation-hubs-projects-open-calls-smes>

• EU’s Mapping and assessing the state of Ecosystems and their Services in the Outermost Regions and Overseas Countries and Territories (AB’nin En Dış Bölgelerindeki ve Denizaşırı Ülke ve Bölgelerdeki Ekosistemlerin ve Hizmetlerinin Durumunun Haritalandırılması ve Değerlendirilmesi: Bağlantıların Kurulması ve Kaynakların Birleştirilmesi. <http://ec.europa.eu/environment/funding/maesoroct2017.htm>

• EU’s Marine Strategy Framework Directive (AB’nin Deniz Stratejisi Çerçeve Direktifi): İyi Çevresel Durum, ilk değerlendirmeler ve çevresel hedeflerin belirlenmesi için tutarlı ve koordineli güncellemeler elde etmek. http://ec.europa.eu/environment/funding/msfd_2016.htm

3. SONUÇ

Dinlenme tesisi sektörünün desteklenmesi, ekosistemlerin desteklenmesini gerektirir. İskele gibi kıyı alanları olan bölgelerde, yerel bölge içi perspektifi gayrimenkul portföyüne dahil etmeden mimarlık piyasası var olamayacaktır. Bu da mutlaka beraberinde hızlı ve yaygın kentsel gelişmeyi getirmektedir. Kıyı

alanları ile ilgili plan ve stratejiler geliştirmek öncelikle emlak piyasasını doğru değerlendirmekle mümkün olacaktır. Kıyı topluluklarının orta vadeli kârını ve uzun vadeli sürdürülebilirliğini sağlamak için AB ve BM kararları doğrultusunda merkezi ve yerel yönetim planı yapmak; yerli halkın katılımını da sağlayarak kıyı alanları ile ilgili karar üretmek uzun vadede bölgenin sadece yerli ve yabancı yatırımcılar tarafından yönetilmemesini; esas sahipleri olan halk tarafından şekillenmesini sağlayacaktır.

4. KAYNAKLAR

Bliss, L. (2016). The Big Green Payoff from Bigger Urban Forests. CityLab. Available at: <https://www.citylab.com/design/2016/10/the-big-green-payoff-from-bigger-urban-forests/505913/>.

Doney, S.C. (2010). The Growing Human Footprint on Coastal and Open-Ocean Biogeochemistry. Science, 328(5985), 1512-1516. doi:10.1126/science.1185198 .

European Commission’s Committee on Spatial Development. (1999). European Spatial Development Perspective: Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission’s Demonstration Programme. (1999). Towards a European Integrated Coastal Zone Management (ICZM) Strategy: General Principles and Policy Options. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Gücel, S. (2018, January). Marine and Coast Ecosystems of Cyprus. Seminar in the Department of Architecture. Eastern Mediterranean University: Famagusta.

Karageorghis, V. (1969). Salamis in Cyprus: Homeric, Hellenistic and Roman. London: Thames and Hudson.

McDonald, R. et al. (2016). Planting Healthy Air: A global analysis of the role of urban trees in addressing particulate matter pollution and extreme heat. Arlington, VA: The Nature Conservancy.

Prokop, G., Jobstmann, H., & Schönbauer, A. (2011). Overview of best practices for limiting soil sealing or mitigating its effects in EU-27. Austria: European Environmental Commission.

Trust for Public Land (2009) Measuring the Economic Value of a City Park System. San Francisco: Trust for Public Land.

Angela M. Hartsell, AICP
Amerika Şehir Plancıları Odası Üyesi

Jason Murray Winn, RA, AICP
Kayıtlı Mimar, Amerika Şehir Plancıları Odası Üyesi

***Metin Çeviri**
Bahar Uluçay
DAÜ, Mimarlık Fakültesi, Öğretim Görevlisi

Pınar U. Righelato
DAÜ, Mimarlık Fakültesi, Öğretim Üyesi

ÖZET

İç Kitabı, Ece Temelkuran'ın, 'Bütün Kadınların Kafası Karışık', 'İç Kitabı' ve 'Kıyı Kitabı' isimli üçlemesinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Yolculuk tadında olan bu kitaplar okuru kendi içinde yaşadığı ya da yaşaması gerektiği hesaplama ile yüz yüze getiriyor. Triptik bir bütünün parçası olan kitap, 'İç'i hatta 'İç'ten de öteyi anlatmaktadır. Şiir – metin tarzında kaleme alınmış İç Kitabı, okuyucusunu 'İç dünyasına' bakmaya çağırmaktadır.

Yazar bu kitabında, insanların iç dünyalarının derinliklerine bakmalarını ve deneyimlemelerini, bir miktar psiko-sosyal yaklaşım ve bir miktar da felsefi yaklaşımla fısıldamaktadır. Dışarının yabancılaştığı bu günlerde, dünyevi şeylerin sıradanlığını fark ettiren 'İç'e yolculuğun keşfini metaforlar aracılığı ile yeniden hatırlatan, yüksek sesle okunması gereken bir kitaptır Ece Temelkuran'ın 'İç Kitabı'.

"Yeni çağın yeni kitabı, 'İç'tir." diye ifade eden yazar kitabını, 'Düğüm', 'Çözümler' ve 'Nihayetinde İç – Bizatihi Kendisi' bölümleri ile kurgulamıştır. 'Düğüm' ve 'Çözümler' altışar tanedir. Birbirini takip eden bir olay kurgusu olmayan eserde, her düğüme ve her çözülmeye farklı anlam yüklenmiştir. Olay kurgusu olmayan ancak 'İç'erik kurgusu olan eserde yazar, en içi anlatmış metaforlarla... Derin ve içsel betimlemelerle içe yolculuğa çıkaran, tartıştıran, sevdiren, sorgulayan, sorgulatan, düşündüren, hissettiren bu yolculuk kitabı, içten geçeni kıyıya vardırır; kıyıdan uzaklaşmayı göze alını ise içe döndürür.

Anahtar Kelimeler: İç, Metafor, Yolculuk, Düğüm, Çözümler

KİTAP ELEŞTİRİSİ

İÇ... İÇTEN DE ÖTE...
“YENİ ÇAĞIN
YENİ KİTASI ‘İÇ’TİR”

ECE TEMELKURAN

Kağan Günçe

İnsanlar iç dünyalarına bakmaya çalışmalılar, bunu deneyimlemeliler ve bu durumu sürdürmeliler... Dışarının yabancılaştığı bu günlerde, dünyevi şeylerin sıradanlığını fark ettiren 'İç'e yolculuğun keşfini metaforlar aracılığı ile yeniden hatırlatan, yüksek sesle okunması gereken bir kitaptır Ece Temelkuran'ın 'İç Kitabı'...

Ece Temelkuran'ın yazım alanında, 'Bütün Kadınların Kafası Karışık', 'İç Kitabı' ve 'Kıyı Kitabı' isimli kitapları triptik bir bütünün parçaları olarak olgunlaşma dönemini temsil etmektedir. Yolculuk tadında olan bu kitaplar okuru kendi içinde yaşadığı ya da yaşaması gerektiği hesaplama ile yüz yüze getiriyor. Bu yazıda, 'üçleme'nin İç Kitabı ayağı sizlerle paylaşılacaktır.

Bu kitabın yüksek sesle okunması gerektiğini belirten Temelkuran şu ifadelerle kitabına başlamıştır:

"Müjdeliyorum; Yeni çağın yeni kitabı, 'İç'tir. Kıpırtısız seyahatlerin vakti gelmiştir. Pek yakında insan, kendi 'İç'ine gidecektir. Ve... Kendimden bir melek kopartıp, fırlattıysam bile 'sözlü' aleme, yine de hiçbir şey onu bir karıncaya çeviremeyecektir. İşte bu yüzden, atıp çözdüğüm düğümleri, bu iç yolculuk hikayesini – elbette hâlâ taşıyorsa meleksi kıpırdanışları – bu sözleri, sadece melekler sevecektir."

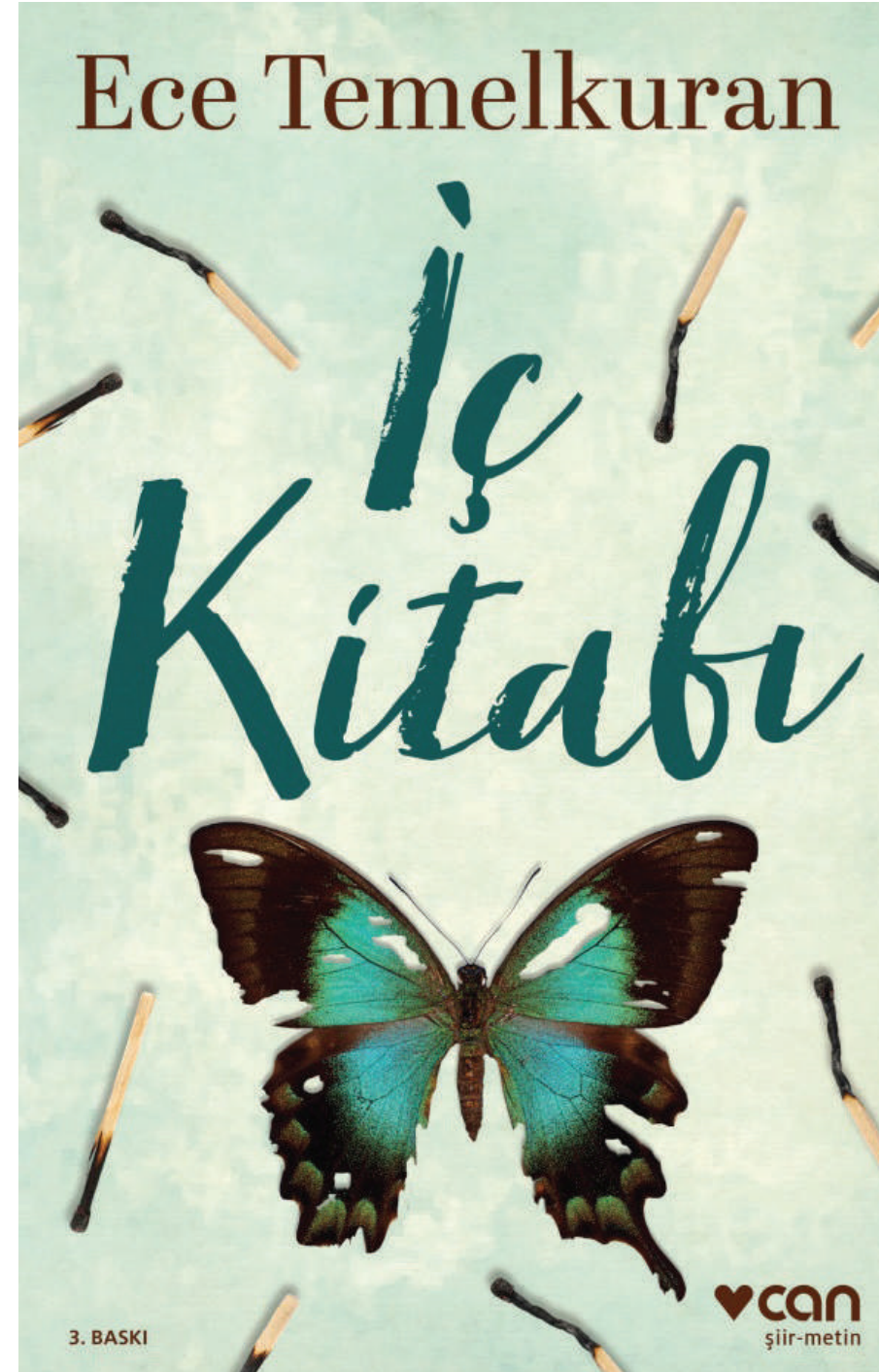
Altı düğüm ve onların çözülmesinden oluşan 'İç Kitabı', asıl meselenin 'yapmak'tan ziyade 'olmak' olduğunu vurgulamaktadır. Kitap, sosyolojik ve psikolojik bir yaklaşımla 'İç'imizden, onun varlığına erişmekten ve sonunda 'İç'in yitirilmesi gerektiğinden bahsetmektedir. İç'e ait çözümler, insan dışı tasvirlerle - çağla, kebek, denizkestanesi, taş, zakkum, albino tavuskuşu - izah edilmektedir. İç'in herkes tarafından keşfedilmesi gereken bir kıta olduğu dile getirilerek, içle tanışmanın ve içi deneyimlemenin önemi ortaya konmaktadır.

Kitap, bir miktar kişisel gelişim, bir miktar psiko-sosyal yaklaşım ve bir miktar da felsefe barındırıyor içerisinde. Kısa kısa metinlerden oluştuğu için okunması kolay olan kitaptaki her kelime okuyucusunu içsel derinliklere taşımaktadır. Altı düğüm ve bunların çözümlerinden oluşan kitabın her bölümünün defalarca okunup, her defasında yeni bir keşfe yelken açılabilceği söylenebilir.

Herkesin hayatının bir dönemini yaşadıklarıyla bağdaştırabileceği bu eser, 'İç'inizde yer edecektir. Kitap okurken cümlelerin altını çizme ihtiyacı bu kitapta, her cümle altı çizilmeye değer olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. Altı çizilmeye değer bu kitap, ilk ve son sözün arasında 'Düğüm', 'Çözümler' ve 'Nihayetinde İç – Bizatihi Kendisi' bölümlerinden oluşmaktadır. 'Düğüm' ve 'Çözümler' altışar tanedir. Birbirini takip eden bir olay örgüsü bulunmayan kitapta; her düğüme ve her çözülmeye farklı anlamlar yüklenmiştir.

'Düğüm', Birinci düğüm – ağla, o hiç olmayacak kitap için; İkinci düğüm – sen başka türüsün; Üçüncü düğüm – zeka ısıtır, deha kavurur; Dördüncü düğüm – vücut: zamanın kasnağı; Beşinci düğüm – saldırı hiç dinmeyecek; Altıncı düğüm – isyankar iyiliğin, kötülük gibi geliyor kulağa şeklinde atılmaktadır.

'Çözülüş, Tatlı ve Ilık' başlığı altında boyut değiştiren ve farklı farklı anlatıcıların yer bulduğu 'Çözümler'de ise, Birinci çözümler – her eprimiş şeyin iç yüzü tazedir; İkinci çözümler – hareket et, yap, hareket ol; Üçüncü çözümler – mesafe al, mesafeyi tercih et; Dördüncü çözümler – tarif et kendi aşkını, tarif et o zaman; Beşinci çözümler – zehirle zehrini, arıt kendini; Altıncı çözümler – beyaza dal, beyaz ol: aydınlık şeklinde çözülmektedir.

Teknolojik iletişim, globalleşme gibi olgular yaygınlaştıkça 'iç'ten uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşmanın verdiği korku, içi sorgulamaya yönlendiriyor insanı. Kitapta, için ilacının kişinin kendi olduğu vurgulanıyor. İçe dönmeye, içte kafa yormaya yönlendiren eser, her cümlesinde durup düşünmeyi gerektiriyor. Kişinin kendi içine dönmesi ve onu sorgulaması kolay bir eylem değildir; ancak bu kitap buna aracı olabilecek niteliğe sahiptir. Derin ve içsel betimlemelerle içe yolculuğa çıkaran, tartıştıran, sevdiren, sorgulayan, sorgulatan, düşündürten, hissettiren bu yolculuk kitabı, içten geçeni kıyıya vardırır; kıyidan uzaklaşmayı göze alanı ise içe döndürür.

Kendinizle tanışma aracı olabilecek potansiyele sahip 'İç Kitabı', bu doğrultudaki ilk ipuçlarını hem kitabın adında hem de 'müjde' olarak sunulan 'İlk Söz' kısmında fısıldamaktadır. Devamında ise, okunacakların derinine, deyim yerindeyse sözcüklerin iliğine inilebilecek nitelikte; kendi 'iç'imize doğru dünyevi şeylerin sığıklarından uzaklaşarak derin bir yolculuk yapılabilecek anlatılara sahiptir bu kitap... Aynı zamanda kitap, kişinin kendi iç gerçekliğinde çıkabileceği bu iç serüvenini başlatmaya, keşfini gerçekleştirmeye ve nihayetinde de bu serüveni sonlandırmaya zorunlu kılıyor... Bu serüvende açıklanamayan şeyin 'yapmak' değil 'olmak' olduğunu; kişinin dağıldığı zaman ve parçalarını toplamaya çalıştığı zaman ardında muhakkak fazladan bir şeyler bırakacağını ve daha fazlasını bu kitapta çözülmesi gereken düğümler metaforu üzerinden 'çözülüşleriyle' okuyoruz. Her bir düğüm ve bu düğümlerin çözülüşleri, kısa kısa olmasına karşın derin; pek de alışılmamış bir yaklaşımla şiir-metin formatında sunulmaktadır.

Kitaptan bazı önemli alıntılar... Kitap alıntıları...

"Yazmak, müzik, dans, oyun, anlatmak... Değil: Sen, içini çıkarıp vermek istiyorsun başkalarına. Başkaları da bilsin, sana baksınlar diye... Değil. Sen gibi baksınlar dünyaya diye. Çünkü orada baktıkça, tanıdıkça, anlattıkça çoğalan, gerçekleşen bir acı var. Bütün organlarını yuvalardan çıkarıp başkalarına vermek istiyorsun. Bilsin bakalım onlar da, nasıl oluyormuş hiç

anlaşılmayacak bir dilde oluşan bir başka evreni... Taşımak... İçinde."

"Vücut gitsin, bitsin, sona ersin istemişim dördüncü düğümde. Hiç korkmadın mı şaşkırmaktan? Yeniden ikna olmaktan etin hayatına, hiç korkmadın mı? Hiç bir şey istememek daha kolaydır, istediğin bir şeyle karşılaşmaktan. Mahirsin zehirli cümlelerde. Öyleyse şimdi sıra iyilikli sözlerle gelmişse, kendi 'iç' bilgini kullan. Elbette daha iyi bilecektir

kıymetini bir insanın, acı ile sınanmış et. Zehirli şeydir yalnızlık dikkat et. Deşme; yetin. Yet. Ve aslında en zorlu gecen bu olacaktır senin, dikkat et. Kalabalığın ilişebildiği bu maddede, tedavi etmekte tedavi olan bir simya var. Tedavi ettikçe tedavi olan, dikkat et. Ve eğer şimdi bir TAŞ anlatırsa bunu sana, dinle. Çünkü bir taş olmayı bildiğini söylemiştin sen de..."

"Kimileri, o dikiş tutmayan yarıktan tanıyacaktır birbirini. Her bir şey konuşur onlara hiç durmadan. Yazı ve

yarık, bundandır. Çok yakında herkes kendi sırtında bir yarık açmaya başlayacaktır. Çünkü, işte bir kez daha söylüyorum, yeni çeğin yeni kitabı 'İç'tir."

Ece Temelkuran 'İç Kitabı'nda 'düğümler' üzerinden sunduğu 'çözülüşler'i, bir nevi insanın iç acısını tedavi ettiği ve zorunlu olarak 'iç'ini yok ettiği anlamını yükleyerek; farklı bir anlatı / izah yöntemi ile açıklanmıştır. Çağla, kelebek, denizkestanesi, taş, zakkum ve albino

tavuskuşunu kişileştirmelerle ve metaforik bir anlatımla okuyucusuna ulaşmaya çalışmıştır. Yazar en 'iç'i anlatmış metaforlarla... Ve 'iç'i kapatmış, üstünü örtmüş, gizlemiş onu... Ancak onu anlamak isteyen içe bakmaya cesaret edebilen okur, anlayabilir fazlasıyla...

Kitabın Yazarı Hakkında Bilgi: Kitabın yazarı Ece Temelkuran, 1973 yılında İzmir'de doğdu. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni 1995'te bitirmiştir. 1993 yılında Cumhuriyet gazetesinde gazeteciliğe başlamış olan Temelkuran'ın ilk yazıları Patika dergisinde yayınlanmıştır.

Kadın hareketi, siyasi tutuklu ve hükümlüler, Güneydoğu sorunu üzerine çalışıp, röportajlar yapan Temelkuran, Almanya'da kadın hareketi üzerine bir de araştırma yapmıştır. Yurt içinde ve dışında çeşitli dergilerde yazılar yazmış, CNN Türk'te muhabirlik yapmıştır. Dünya Sosyal Forum sürecini izlemek için 2003'te Brezilya'ya, 2004'te Hindistan'a gitmiştir. Venezüella'daki sosyalist devrimini ve Arjantin'de ekonomik krizden sonra oluşan halk hareketini incelemiştir. Bu harekete ilişkin yazılarını "Buenos Aires'te Son Tango" adı altında yazı dizisi olarak Milliyet'te yayınlamıştır. Ayrıca, Milliyet gazetesinde "Kıydan" adlı köşesinde ve Habertürk gazetesinde yazılar yazmıştır.

Ece Temelkuran, Aslı Erdoğan, Ümit Kıvanç, Bejan Matur, Beliz Güçbilmez, Murat Uyrakulak ve Şamil Yılmaz ile birlikte Son Bir Kez oyununun yedi yazarından biridir. Penguin karikatür/ mizah dergisinde yazı yazmaktadır. 1996 tarihli Bütün Kadınların Kafası Karışık kitabı, 2015 yılında Selen Uçer tarafından tiyatroya uyarlanarak sahnelenmiştir.

31 Mayıs 2018 tarihinde İngilizce ve diğer dillerde yayınlanan "Türkiye: Çılgın ve Hüzünlü" (Turkey: The Insane and the Melancholy) kitabıyla, gerçek bir yurtsever ve Avrupa savunucusu olduğu gerekçeleriyle Polonya'da Avrupa Dayanışma Merkezi tarafından verilen "Yeni Avrupa'nın Büyükelçisi" ödülüne layık görülmüştür. Temelkuran'ın son kitabı Bir Ülke Nasıl Kaybedilir; önce Şubat 2019'da İngiltere'de How to Lose a Country: The Seven Warning Signs of Rising Populism adıyla yayınlanmış, daha sonra 10 dile çevrilmiştir. 2013 tarihli "Düğümlere Üfleyen Kadınlar" romanı, Uluslararası Edinburgh Kitap Festivali tarafından verilen "İlk Roman Ödülü"ne layık görülmüştür. Ece Temelkuran'ın 16 yayınlanmış kitabı ve yazın alanında almış olduğu 10 ödülü vardır.

Görsel Kaynaklar:

Tüm görseller yazara aittir.

Kitap Hakkında Bilgi:

İç Kitabı – Hayat Üçlemesi 2

Ece Temelkuran

Everest Yayınları – Şiir & Metin Dizisi

Deneme – İnceleme, Edebiyat

119 Sayfa

ISBN: 978-975-289-022-0

Sertifika No: 10905

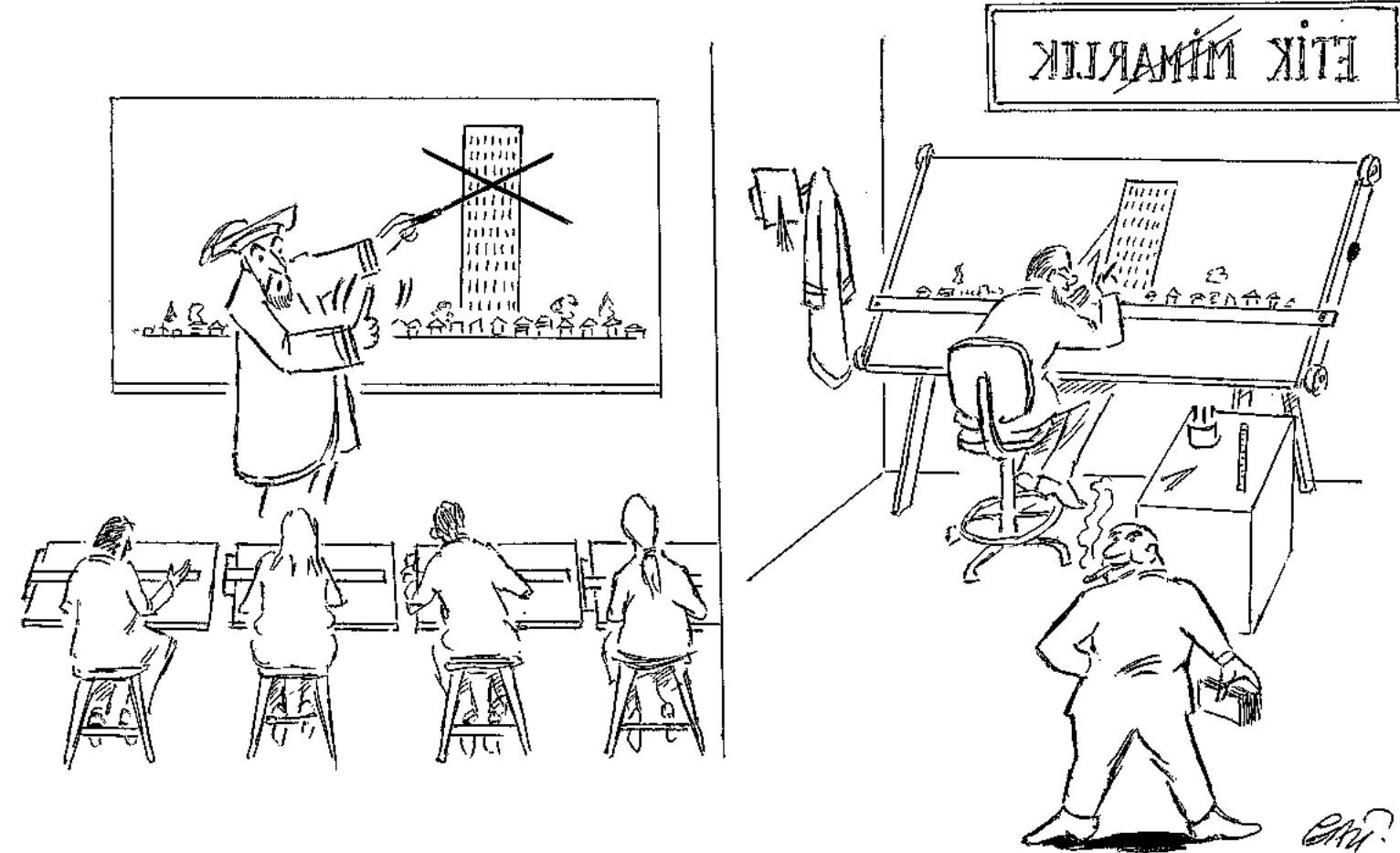
Doç. Dr. Kağan Günçe,
Doğu Akdeniz Üniversitesi
Öğretim Üyesi - Mimarlık Fakültesi
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve
Araştırma Enstitüsü, Müdür Yardımcısı

kagan.gunce@emu.edu.tr

KARİKATÜR

Mimarca

Serhan Gazioğlu

HAZIR BETON - KÖPÜK BETON - ALTYAPI ASFALT - KUM ÇAKIL - MÜTEAHHİTLİK

25 YILDIR GÜVENDİĞİNİZ MARKA

Haspolat ve Çatalköy tesislerine ek olarak, Mevlevi ve Tuzla bölgelerinde faaliyete başlayan yeni hazır beton tesisleriyle üretim ağını genişleten Tüfekçi Group, hazır beton üretiminde yıllardır kaliteli içeriği doğru oranla harmanlayarak dayanıklılık ve güven vadediyor.

Merkez İletişim

+ (90) 392 233 55 00 + (90) 548 812 90 00 www.tufekcigroup.com info@tufekcigroup.com

Mimarlar Odası

*“İki kulağı bir ağzı var insanın;
iki dinleyip bir konuşması için.”*

*Kıbrıslı Zenon
(MÖ 334-262)*